ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Τασούλα Τσιλιμένη Νικόλαος Γραίκος Λεωνίδας Καίσαρης Μάνια Καπλάνογλου

Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων
Α΄ & Β΄ Δημοτικού
Το δελφίνι

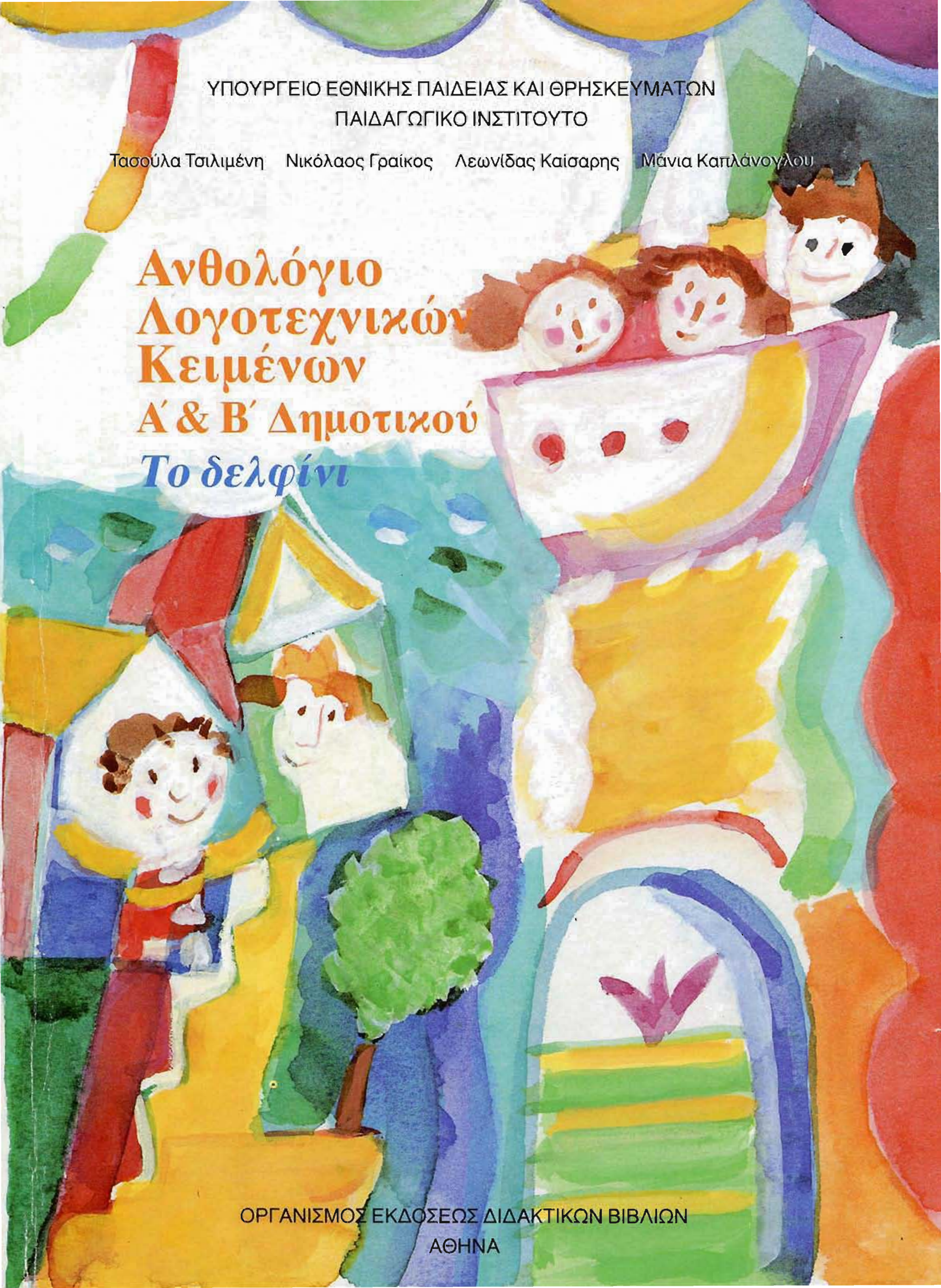

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων
Α΄ & Β΄ Δημοτικού

Το δελφίνι

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Τασούλα Τσιλιμένη,** *Λέκτορας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας* **Νικόλαος Γραίκος,** *Εκπαιδευτικός* **Λεωνίδας Καίσαρης,** *Εκπαιδευτικός* **Μάνια Καπλάνογλου,** *Επίκ. Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αιγαίου*
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Αλέξανδρος Ακριτόπουλος,** *Λέκτορας του Πανεπιστημίου Θράκης* **Ιωάννης Μπάκανος,** *Σχολικός Σύμβουλος* **Ηλίας Αναγνώστου,** *Σχολικός Σύμβουλος*
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Βασιλική Λαμπίτση,** *Σκιτσογράφος-Εικονογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Θεόδωρος Τάσιος,** *Φιλόλογος*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Πέτρος Μπερερής, Χρίστος Παπαρίζος** *Σύμβουλοι του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Νικολέττα Γκλιάου,** *Μόνιμη Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	**Αλέξης Κυριτσόπουλος,** Εικαστικός Καλλιτέχνης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	**ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.**

Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Τασούλα Τσιλιμένη **Νικόλαος Γραίκος** **Λεωνίδας Καίσαρης** **Μάνια Καπλάνογλου**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων
Α΄ & Β΄ Δημοτικού

Το δελφίνι

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, ***Τα δελφίνια*** (ποίημα) 8

Και σου μιλώ για... 9

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ 11

Μαρία Γουμενοπούλου, ***Η γελαστή οικογένεια*** (ποίημα) 12

Η κουκουβάγια και η πέρδικα (λαϊκός μύθος) 14

Τζιάνι Ροντάρι, **Ποιος διευθύνει;** 16

Νανουρίσματα και ταχταρίσματα 18

Βιτσέντζος Κορνάρος, ***[Η Αρετούσα]*** (ποίημα) 20

Ντέμπι Γκλιόρι, ***Θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει*** 22

Βασίλης Ρώτας, ***Ο παππούλης*** (ποίημα) 24

Χρυσούλα Χατζηγιαννιού, ***Η κλώσα*** 26

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ 29

Κλοντ Γκούτμαν, ***Η πρώτη μέρα στο σχολείο*** 30

Μιχάλης Στασινόπουλος, ***Η Μαργαρίτα*** (ποίημα) 33

Μαρία Φραγκιά, ***Ξ ... όπως ξιφίας*** 35

Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ***Ο παπαγάλος*** (ποίημα) 37

Μάρω Λοΐζου, ***[Το στοίχημα]*** 39

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ 41

Σοφία Γαβριηλίδου, ***Ψέμα πρωταπριλιάτικο*** 42

Ελένη Βαλαβάνη, ***[Φοβάμαι!]*** 45

Πέπη Δαράκη, ***Η Αλφαβήτα δίχως ρο*** 48

Αντουάν ντε Σαιντ – Εξυπερύ, ***[Οι μεγάλοι είναι πολύ περίεργοι]*** 50

Νίκος Κανάκης, ***Χαρταετοί*** (ποίημα) 51

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ 53

Λιάνα Αρανίτου, ***[Η οδοντόβουρτσα]*** (ποίημα)

Γιώργος Σεφέρης, ***[Είτανε μία κοπέλα από τη Σάμο]*** (ποίημα) 54

Φύλλο φύλλο της κουκιάς (λαϊκό παραμύθι) 56
Ευγένιος Τριβιζάς, ***Η πινεζοβροχή*** (έμμετρη ιστορία) 60
Η σφυρίχτρα (λαϊκό γαλλικό παραμύθι) 63
Σοφία Μαντουβάλου, ***Μια φορά ήταν ... η Κολοτούμπα*** 65
Το μέλι (λαϊκό παραμύθι) 69

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ 71

Γιώργης Κρόκος, ***Συμφωνία μ΄ ένα δέντρο*** (ποίημα) 72
`Έλλη Αλεξίου, ***Ο Χιονάνθρωπος*** (ποίημα) 74
Βαγγέλης Ηλιόπουλος, ***[Ο τελευταίος ιππόκαμπος]*** 76
Οβίδιος, ***Η Πίτυς και ο Παν*** 78
Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά (λαϊκό παραμύθι) 80
Ντίνα Χατζηνικολάου, ***Τα παιχνίδια του αγέρα*** (ποίημα) 85
Γεωργία Ταρσούλη, ***Το τρομαγμένο χελιδονάκι*** 87
Γεώργιος Βιζυηνός, ***Το φεγγαράκι*** (ποίημα) 91
Μάνος Κοντολέων, ***Ο σπουργίτης και το ουράνιο τόξο*** 93
Γιάννης Ρίτσος, ***[Τα τζιτζίκια στήσανε χορό]*** (ποίημα) 96
Ε. Παλαιολόγου – Πετρώνδα, ***Οι πεταλουδίτσες*** 97

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ 99

Αίσωπος, ***Η ευγνωμοσύνη του μικρού μυρμηγκιού*** 100
`Άμυ Μακ Ντόναλντ, ***Ο μικρός κάστορας και η ηχώ*** 101
Γιώργος Μαρίνος, ***`Όταν κάνουνε πόλεμο*** (ποίημα) 105
Αγγελική Βαρελλά, ***Δώσε την αγάπη*** 107

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ 109

Θέτη Χορτιάτη, ***Προσευχή*** (ποίημα) 110
Ρένα Καρθαίου, ***Χριστουγεννιάτικο δέντρο*** (ποίημα) 111
Κατερίνα Αναγνώστου, ***Ο Αϊ – Βασίλης θα βρει το δρόμο του*** 113
Κάλαντα Πρωτοχρονιάς 115
Χάρης Σακελλαρίου, ***`Ήρθε η πασχαλιά*** (ποίημα) 116
Αντιγόνη Μεταξά (Θεία Λένα), ***Το λαγουδάκι της Λαμπρής*** 117
Ο Χριστός και τα πουλιά (λαϊκός θρύλος) 119

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ 121

Γαλάτεια Σουρέλη, ***Ασπρογάλανο πανί*** 122
Κώστας Καλαπανίδας, ***Η γιορτή του ΟΧΙ*** (ποίημα) 124
Ευγενία Φακίνου, ***Τα ελληνάκια*** 125
Αγγελική Βαρελλά, ***Ο αγωνιστής με την πένα*** 128

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ 131

Ευγένιος Σπαθάρης, ***Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο φίδι*** 132
Παροιμίες - Γλωσσοδέτες 135
Πιπίνα Τσιμικάλη, ***[Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη]*** 137
Χελιδόνισμα (λαϊκό) 141
Τα δύο αδέρφια (παραμύθι από τη Μέση Ανατολή) 143
Αινίγματα 145

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ 147

Δημήτρης Μανθόπουλος, ***Κύριε Ντεσιμπέλ ...*** (ποίημα) 148
Φιλίσα Χατζηχάννα, ***Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων*** 150
Θέτη Χορτιάτη, ***Ο υπολογιστής μου*** (ποίημα) 152
Ζωή Κανάβα, ***Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα*** 154
Λότη Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, ***Το ρολόι της Μάρως*** 155

Μικρή Βιβλιοθήκη 157
Βιβλιογραφικές / μουσικές πληροφορίες - εικόνες 161
Λύσεις και απαντήσεις 169

---

* Όταν βλέπεις τον τίτλο σε αγκύλες [ ] σημαίνει πως δεν είναι του συγγραφέα, αλλά της συγγραφικής ομάδας του *Ανθολογίου*. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί είναι απόσπασμα (δηλ. ένα μέρος ενός κειμένου) είτε γιατί ο ποιητής δεν έχει δώσει τίτλο στο ποίημά του.

Θα συναντήσεις λέξεις, που θα συνοδεύονται από έναν αστερίσκο (*). Επειδή οι λέξεις αυτές μπορεί να σου φανούν δύσκολες, στο κάτω μέρος της σελίδας θα βρίσκεις τι σημαίνουν.

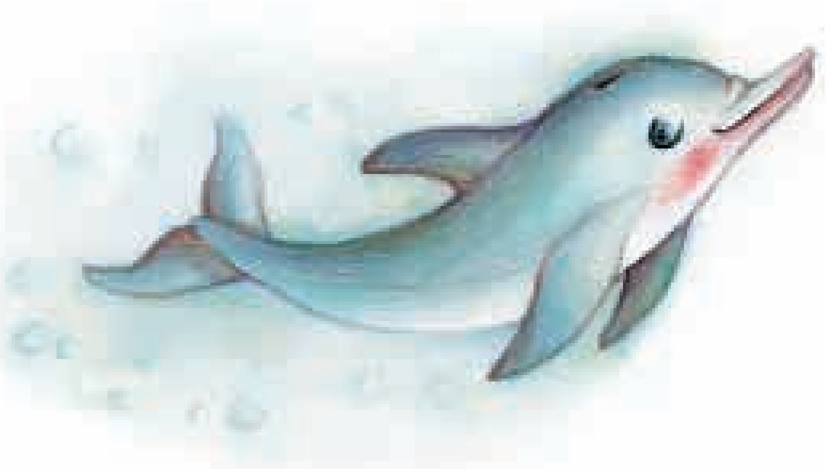

Τα δελφίνια

Τα δελφίνια στο χαρτί
του νερού χαρταετοί.
Ὸλο πήδους και ναζάκια
χρυσοφτέρουγα ναυτάκια
παίζουν και ασφυκτιούν
έξω στη ζωή να βγουν
με φωνές και με τραγούδια
με σημαίες και λουλούδια.

Β.Δ. Αναγνωστόπουλος

Και σου μιλώ για...

Σ' αυτό το βιβλίο θα βρεις παραμύθια, ποιήματα και ιστορίες που γεννήθηκαν από τη φαντασία και τη σοφία ανθρώπων του χτες και του σήμερα. Ιστορίες που θα σου μιλήσουν για την οικογένεια, το σχολείο, το περιβάλλον, την ειρήνη, τη φιλία και γι΄ άλλα πολλά θέματα. Ταξιδεύοντας με κάθε ιστορία, θ΄ ανακαλύψεις ότι οι άνθρωποι σε όλες τις εποχές και σε όλο τον κόσμο αγαπούν και νοιάζονται για τα ίδια πράγματα.

Κρατάς στα χέρια σου ένα *Ανθολόγιο* φαντασίας, περιπέτειας και χαράς, που ελπίζουμε σαν «δελφίνι» να σε ταξιδέψει στον πολιτισμό όλου του κόσμου.

Η συγγραφική ομάδα
του Ανθολογίου

Κάτω από τα τριανταφυλλένια πέλματά σου
δυο καρδιές-
η καρδιά της μητέρας
η καρδιά του πατέρα.
Πάτα γερά.
Δε θα πέσεις.

Γιάννης Ρίτσος

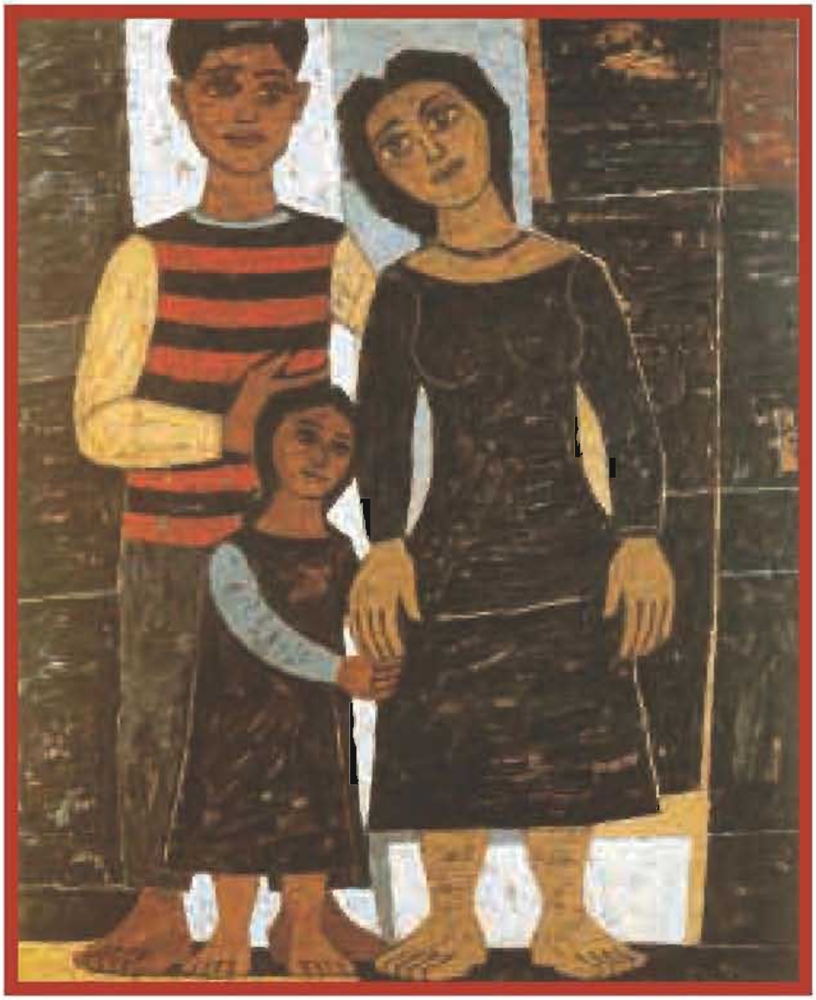

Γιώργος Σικελιώτης, «Οικογένεια»

Η γελαστή οικογένεια

Πάνω στ΄ άσπρο το χαρτί
ζωγραφίζω ένα σπιτάκι,
καναπέ χαλί και τζάκι.

Καθιστούς στον καναπέ
σχεδιάζω έναν πατέρα
δυο παιδιά και μια μητέρα.

Κι επειδή θέλω πολύ
να φανεί στη ζωγραφιά μου
η χαρά που ΄χει η καρδιά μου

των χειλιών τις άκρες κάνω
προς τα πάνω να κοιτάνε
κι έτσι όλοι τους γελάνε.

Μαρία Γουμενοπούλου

δραστηριότητες

Σε ποιο σημείο το ποίημα μιλάει, για τα μέλη της οικογένειας; Πόσα είναι αυτά; Πόσα μέλη έχει η δική σου οικογένεια;

Φέρε στο σχολείο μια φωτογραφία της οικογένειάς σου και σύγκρινέ την μ΄ αυτήν του βιβλίου. Παρατήρησε τα ρούχα, το χώρο που βρίσκονται, τα πρόσωπα και το πώς στέκονται απέναντι στο φακό.

Με τους συμμαθητές σου κάντε υποθέσεις ο ένας για τη φωτογραφία του άλλου.

Ζωγράφισε ένα από τα μέλη της οικογένειάς σου.

Η κουκουβάγια και η πέρδικα

Μια μέρα συνάχτηκαν όλα τα πουλιά και συμφώνησαν να βάλουν τα παιδιά τους στο σχολείο να μάθουν γράμματα. Νύραν* και δάσκαλο και τον διόρισαν. Άνοιξαν το σχολείο κ' επήραν τα παιδιά τους και τα έγραψαν.

Ύστερα από λίγες μέρες μερικά παιδιά πήγαν στο σχολείο και δεν ήξεραν το μάθημά τους. Ο δάσκαλος τα άφησε νηστικά το μεσημέρι. Μέσα στα παιδιά που έμειναν τιμωρία ήταν και το παιδί της κουκουβάγιας.

Η κουκουβάγια, άμα είδε πως εσχόλασαν τα παιδιά το μεσημέρι και το μωρό της δεν εσχόλασε, επήρε λίγο ψωμί κ' επήγε στο σχολείο να του το δώσει.

Καθώς επήγαινε, την έφτασεν η πέρδικα. Έμεινε κ' εκείνης το μωρό της νηστεία, κ' επήγαινε να του δώσει λίγο ψωμί. Λέγει η πέρδικα της κουκουβάγιας:

— Να χαρείς τα μάτια σου, γείτονα. Έχω πολλή δουλειά και σε παρακαλώ να πάρεις και του μωρού μου το φαΐ του.

— Το παίρνω, γειτόνισσα, λέγει η κουκουβάγια, αλλά δεν ξέρω το μωρό σου ποιο είναι.

— Ω, λέγει η πέρδικα, όσο γι' αυτό είναι πολύ εύκολο να το βρεις. Το μωρό μου είναι το πιο όμορφο μωρό του σχολείου!

Η κουκουβάγια πήγε στο σχολείο. Παρακάλεσε το δάσκαλο κι αυτός εδέχτηκε να δώσει το ψωμί του μωρού της. Ύστερα είπε του δασκάλου να την αφήσει να δει όλα τα παιδιά. Εκοίταξε καλά—καλά, δεν ηύρε το μωρό της πέρδικας. Εγύρισε πίσω, επήγε και ηύρε την πέρδικα και της έδωσε το ψωμί και της λέει:

- Τι να σου κάμω! Εκοίταζα μιαν ώραν και δεν το ηύρα το μωρό σου, γιατί μέσ' στο σχολείο δεν ήταν ομορφότερο μωρό από το δικό μου!

Λαϊκός μύθος από την Κύπρο

* **Νύραν:** βρήκαν

δραστηριότητες

Τι νιώθουν η κουκουβάγια και η πέρδικα για τα παιδιά τους;

Στο «δελφίνι» υπάρχουν κι άλλα κείμενα που περιγράφουν τη μητρική αγάπη. Τι κοινό έχουν οι ήρωες μεταξύ τους;

Παρατήρησε την εικόνα. Τι δείχνει; Σε ποιο από τα παρακάτω είδη ανήκει;

Βάλε Χ στο σωστό τετράγωνο:

❏ πίνακας ζωγραφικής ❏ γλυπτό ❏ κέντημα

Ποιος διευθύνει;

Ρώτησα ένα κοριτσάκι:
— Ποιος διευθύνει στο σπίτι;
Αυτή σωπαίνει και κοιτάζει.
— Λέγε, ποιος είναι ο αρχηγός; Ο μπαμπάς ή η μαμά;
Το κοριτσάκι με κοιτάζει και δεν απαντά.
— Λοιπόν; Θα μου πεις; Πες μου ποιος είν' ο αρχηγός;
Με ξανακοιτάζει με αμηχανία.
— Δεν ξέρεις τι θα πει «διευθύνω»;
Και βέβαια το ξέρεις.
— Δεν ξέρεις τι θα πει «αρχηγός»;
Και βέβαια το ξέρεις.
— Λοιπόν;

Με κοιτάζει και σωπαίνει. Δεν ξέρω τι να κάνω. Να θυμώσω; Κι αν η καημένη είναι μουγκή; Τώρα, να, το βάζει στα πόδια. Τρέχει μέχρι την άκρη του λιβαδιού, γυρνάει απότομα, μου βγάζει τη γλώσσα και μου φωνάζει γελώντας:

— Δε διευθύνει κανείς, γιατί στο σπίτι μας όλοι μας αγαπιόμαστε.

Τζιάνι Ροντάρι

δραστηριότητες

Αν ήσουν εσύ στη θέση του κοριτσιού, τι θα απαντούσες στην ίδια ερώτηση για τη δική σου οικογένεια;

Η εικόνα δείχνει μια οικογένεια, όπως ήταν τα περασμένα χρόνια. Μπορείς να περιγράψεις τι ακριβώς κάνει το κάθε πρόσωπο;

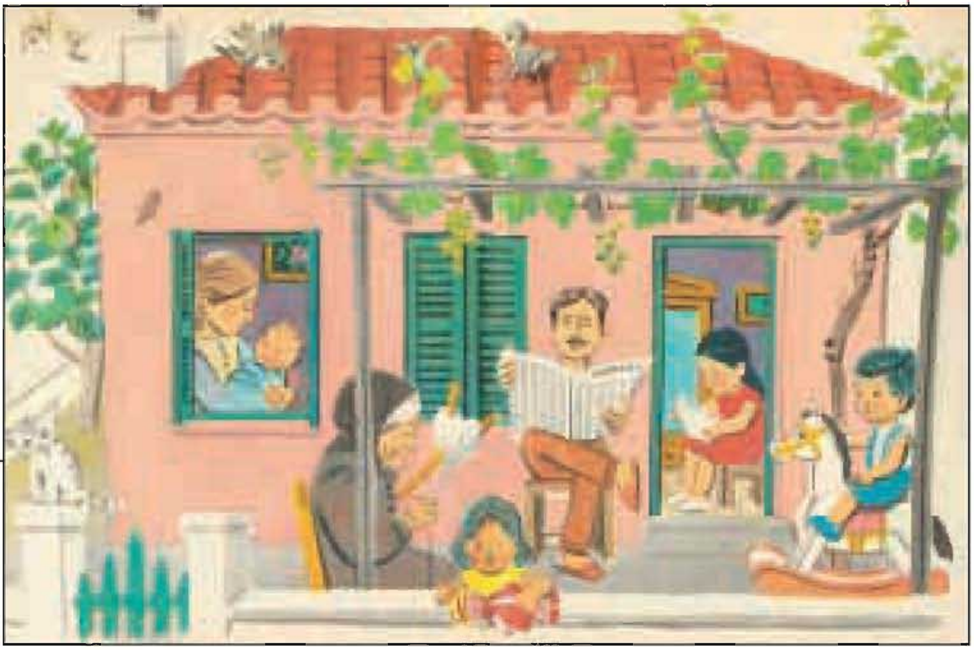

Κώστας Γραμματόπουλος, εικονογράφηση στο αλφαβητάριο «Τα καλά παιδιά»

Ζωγράφισε ένα μέλος της δικής σου οικογένειας να κάνει μια καθημερινή και συνηθισμένη δουλειά.

Νανουρίσματα και ταχταρίσματα

α. Κοιμήσου συ μικράκι μου

Κοιμήσου συ μικράκι μου και γω σε νανουρίζω,
και την κουνίτσα σου κουνώ, γλυκά και σε κοιμίζω.
Σα σε κοιμίσω ύστερα στην Παναγιά σ' αφήνω,
στην Παναγιά και στο Χριστό και στο φύλακ' άγγελό σου,
για να σε προφυλάγουνε παν' στο προσκέφαλό σου.

β. Κοιμήσου νερατζούλα μου...

Κοιμήσου νερατζούλα μου,
αμυγδαλιά χρυσή μου
κοιμήσου κερασίτσα μου
να σε χαρεί η ψυχή μου.

Νανουρίσματα από τη Θράκη και την υπόλοιπη Ελλάδα

γ. Τάρνα, ταρνανίστε το...

Τάρνα, ταρνανίστε το
ζάχαρη ποτίστε το,
μόσκο* και ραντίστε το
και δροσολογίστε το.

δ. Ταχτιρντί του λέγανε

Ταχτιρντί του λέγανε
και μου το παντρεύανε
και του δώνανε προικιά
ένα κόσκινο φλουριά
και του δώναν' εν' αμπέλι
που χωρεί ο λα(γ)ός και μπαίνει.

Ταχταρίσματα από την Ήπειρο και την Κύθνο*

* **μόσκος ή μόσχος:** αρωματικό υγρό, που μυρίζει πολύ όμορφα

* **ταχταρίσματα ή ταρναρίσματα:** τραγουδάκια που λέει η μητέρα στο παιδί της, όταν το χορεύει στα γόνατά της για να το διασκεδάσει

Δραστηριότητες

Στο δεύτερο νανούρισμα με ποιες λέξεις η μητέρα δείχνει την αγάπη στο παιδί της;

Τι εικονίζουν οι πίνακες; Τι άραγε να σκέφτεται κάθε μητέρα για το παιδί της;

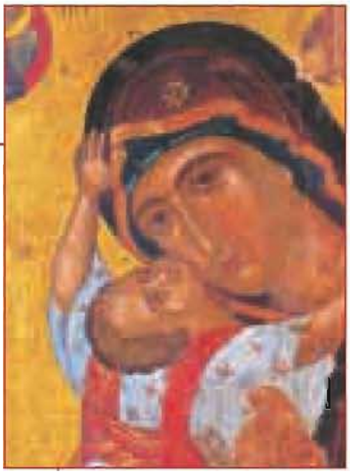

Παναγία Γλυκοφιλούσα η «Καρδιώτισσα»

Γεώργιος Ιακωβίδης, «Μητρική στοργή»

Εδώ βλέπεις το χάρτη της Ελλάδας, στον οποίο σημειώνονται οι περιοχές απ΄ όπου προέρχονται οι στίχοι που διάβασες: η Ήπειρος (κόκκινο), η Θράκη (μπλε) και η Κύθνος (πράσινο). Στο μεγάλο χάρτη της Ελλάδας του σχολείου σου βρες αυτές τις περιοχές και το δικό σου τόπο. Μέτρησε ποια περιοχή είναι η πιο κοντινή και ποια η πιο μακρινή από το δικό σου τόπο.

[Η Αρετούσα]

Στους περασμένους τους καιρούς, στην πόλη της Αθήνας,
ο Ηράκλης ήταν βασιλιάς ο ξακουστός ο ρήγας*,
και της κυράς του τ᾽ όνομα το λέγανε Αρτέμη,
φρόνιμη ήταν κι όμορφη, μοσχομεγαλωμένη*.
Ευτυχισμένοι ζούσανε οι δυο τους μες στα πλούτη,
ένα μόνο τους έλειπε μες στη ζωή ετούτη,
κι από τη στεναχώρια τους κόντευαν να ποθάνουν:
που δεν μπορούσανε κι αυτοί ένα παιδί να κάνουν.
Τον ήλιο και τον ουρανό συχνά παρακαλούσαν
να τους χαρίσουν το παιδί που τόσο πεθυμούσαν.
Οι ευχές τους εισακούστηκαν και, μια καλήν ημέρα,
έφερε η βασίλισσα στον κόσμο θυγατέρα.
Όνομα ο ρήγας έδωσε στην κόρη: Αρετούσα,
για τα καλά της τα πολλά, τα πλούτη και τα λούσα.
Μεγάλωνε η Αρετή σαν δροσερό κλωνάρι
κι επλήθαινε στην ομορφιά, στη γνώση και στη χάρη.

Βιτσέντζος Κορνάρος

* **ρήγας:** βασιλιάς
* **μοσχομεγαλωμένη:** καλοαναθρεμμένη

δραστηριότητες

Πώς ονομαζόταν η μητέρα και ο πατέρας της Αρετούσας και για ποιο λόγο ήταν στενοχωρημένοι;

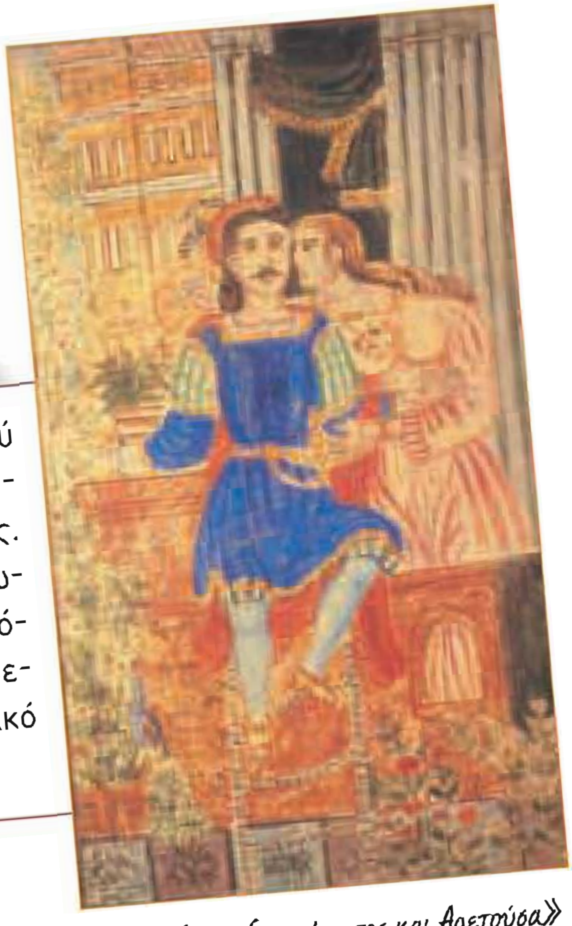

Θεόφιλος, «Ερωτόκριτος και Αρετούσα»

Η ζωγραφιά είναι έργο του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, ο οποίος εμπνεύστηκε από το ποίημα που διάβασες. Μαζί με την Αρετούσα ο Θεόφιλος ζωγράφισε και τον καλό της, τον Ερωτόκριτο. Μπορείς να περιγράψεις την Αρετούσα; Πώς φαντάζεσαι το αρχοντικό σπίτι όπου έμενε;

Κάποιοι συνθέτες εμπνεύστηκαν από την ιστορία της Αρετούσας, όπως ο Γιάννης Μαρκόπουλος και ο Χριστόδουλος Χάλαρης. Εάν έχετε στο σχολείο σας το CD *Ερωτόκριτος και Αρετή* του Μαρκόπουλου, μπορείτε να ακούσετε το τραγούδι του Ερωτόκριτου για την Αρετούσα (αρ. 43) ή από το CD *Ερωτόκριτος* του Χάλαρη μπορείτε να ακούσετε το τραγούδι *Τα Θλιβερά Μαντάτα*.

Θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει

Ο Μικρός ήταν πολύ κακόκεφος. Κλείστηκε στο δωμάτιο κι άρχισε να στριφογυρίζει κι όλα τα πράγματα ν΄ αναποδογυρίζει. Τις ζωγραφιές από τον τοίχο τις ξεκολλούσε κι όλα τα παιχνίδια του χαλούσε.

«Θεέ μου!» είπε η Μαμά «τι έχεις πάθει;»

«Είμαι ένας ανάποδος και γκρινιάρης Μικρός και κανείς δε μ' αγαπάει» είπε ο Μικρός.

«Μικρέ μου» είπε η Μαμά «όπως και να' σαι εγώ πάντα θα σ' αγαπώ».

«Κι αν ήμουνα αρκούδος, πάλι θα με φρόντιζες και θα μ΄ αγαπούσες;» ρώτησε ο Μικρός.

«Φυσικά» είπε η Μαμά. «Εγώ θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει».

[...] «Ό,τι κι αν γίνει;» είπε ο Μικρός και χαμογέλασε. «Κι αν ήμουνα κροκόδειλος;»

«Θα σε αγκάλιαζα και θα σε αγαπούσα και τη νύχτα θα σου τραγουδούσα» είπε η Μαμά.

«Χαλάει ποτέ η αγάπη;» ρώτησε ο Μικρός. «Λυγίζει άραγε ποτέ και σπάει; Κι αν ναι, μπορείς άραγε να την κολλήσεις, και να τη φτιάξεις και να τη χτίσεις;»

«Α, δεν ξέρω» είπε η Μαμά «το μόνο που ξέρω είναι ότι θα σ΄ αγαπώ για πάντα».

«Κι όταν πεθάνουμε και χαθούμε, θα μ' αγαπάς ακόμη;» είπε ο Μικρός. «Θα υπάρχει ακόμα η αγάπη;»

Η μαμά πήρε στην αγκαλιά της το Μικρό και κοίταξαν μαζί από το παράθυρο τον ουρανό. Το φεγγάρι έφεγγε ψηλά και τ' αστεράκια ήταν φωτεινά.

«Κοίτα, Μικρέ, τ΄ αστεράκια πώς λάμπουνε στον ουρανό. Ξέρεις πως πολλά απ΄ αυτά έχουν πεθάνει εδώ και χρόνια πια; Τα βλέπεις όμως πώς φωτίζουν ακόμα στον ουρανό; Η αγάπη είναι σαν τ΄ αστέρια: ποτέ δεν πεθαίνει και πάντα φωτίζει».

Ντέμπι Γκλιόρι

δραστηριότητες

Γιατί είναι κακόκεφος ο Μικρός της ιστορίας; Σε ποια ζωάκια σκέφτηκε να μεταμορφωθεί για να δοκιμάσει την αγάπη της μαμάς του; Σε τι θα μεταμορφωνόσουν εσύ και γιατί;

Φτιάξε το δικό σου «ουρανό της αγάπης». Γράψε στ' αστέρια το όνομα αγαπημένων σου προσώπων και χρωμάτισέ τα με χρώματα που σου αρέσουν.

Έχεις νιώσει ποτέ ότι δε σ' αγαπούν; Πότε;

Ο παππούλης

Ο παππούλης σαν κοπέλι*
κάθε μέρα πάει στ΄ αμπέλι.

Το σκαλίζει, το ποτίζει
και το διπλοκαθαρίζει.

Και το Μάη με τους ανθούς
κορφοκόβει τους βλαστούς.

Κι ως να διπλοξεφυλλίσει,
η αγουρίδα* έχει γυαλίσει.

Τώρα φέρνει στο μαντίλι
κόκκινο γλυκό σταφύλι.

Τώρα κάθεται δραγάτης*
ο παππούς ανοιχτομάτης

και του πάμε το φαΐ του
και μας δίνει την ευχή του

μας φιλεύει* και σταφύλια
σε καλάθια, σε μαντίλια.

Βασίλης Ρώτας

* **κοπέλι:** νέος
* **αγουρίδα:** άγουρο σταφύλι
* **δραγάτης:** αγροφύλακας, αυτός που φυλάει τη σοδειά των χωραφιών
* **φιλεύει:** κερνάει

δραστηριότητες

Ποια εργασία κάνει ο παππούς του ποιήματος; Συζητήστε για τις δουλειές των δικών σας παππούδων.

Θυμάσαι κάποια ευχή που σου έδωσε ο παππούς σου και πότε έγινε αυτό;

Στη ζωγραφιά εικονίζεται με ανθρώπινη μορφή ο μήνας του χρόνου που ωριμάζει το σταφύλι. Ποιο είναι το όνομά του; Σε ποια εποχή ανήκει; Παρατήρησε την εικόνα και βρες κι άλλα χαρακτηριστικά που έχει ο καιρός αυτόν το μήνα.

Φωτεινή Στεφανίδη, εικονογράφηση στο παραμύθι «Οι δώδεκα μήνες»

Η κλώσα

Ήταν μεσημέρι πολύ ζεστό, κι η Ασπρούλα γύρευε ένα δροσερό μέρος να καθίσει με τα κλωσοπούλια της. Τέλος βρήκε μια κουφάλα ενός δέντρου και τρύπωσε μέσα. Τα πουλάκια στρώθηκαν γύρω της και κάτω απ΄ τα φτερά της και κλείσαν τα μάτια τους να κοιμηθούνε.

Η μάνα όμως δεν κοιμόταν. Μ' ολάνοιχτα τα μάτια, κοίταζε από δω, κοίταζε από κει, και φύλαγε τα μικρά της.

— Ω! Η κλώσα, η κλώσα! Φώναξε η Γαρουφαλίτσα, κι έτρεξε κοντά της. Αχ, να πιάσω ένα πουλάκι! Κι έσκυψε και πήρε ένα στα χέρια της. Μα δεν πρόλαβε καλά καλά να το χαϊδέψει, κι ένα άγριο κακάρισμα ακούστηκε κι η κλώσα όρμησε με νύχια και ράμφος πάνω στη Γαρουφαλιά. Κατατρόμαξε το κοριτσάκι, κι έφερε τα χέρια του στο πρόσωπο να φυλαχθεί, μα η κλώσα όλο και πιο άγρια ορμούσε πάνω του.

Φωνές, κακό η κλώσα, φωνές κι η Γαρουφαλίτσα απ΄ το φόβο της. Στο σπίτι πήραν όλοι είδηση και τρέξανε στην αυλή.

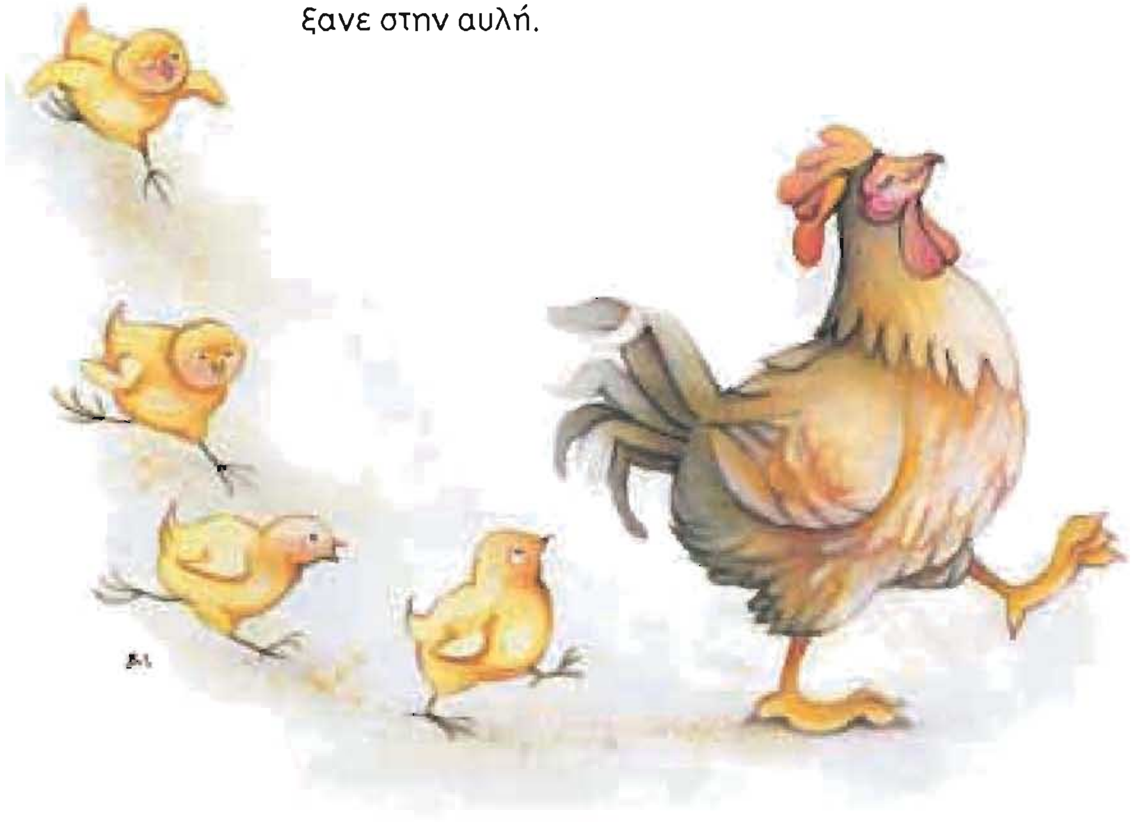

— Πέταξε το πουλί, φώναξε ο παππούς.

Μα εκείνη δεν καταλάβαινε κι όλο έκρυβε το πρόσωπό της με τα χέρια της, που κρατούσαν σφιχτά το πουλάκι. `Ενα λεπτό ακόμα, θα γινόταν μεγάλο κακό, μα πρόφταξε ο παππούς και μπήκε ανάμεσά τους.

Πήρε το πουλάκι απ΄ τα χέρια της Γαρουφαλίτσας και σκύβοντας με προσοχή και κοιτώντας αλλού, το ΄ριξε μπροστά στην αγριεμένη μάνα, που φούσκωνε τα φτερά της κι έκανε γύρους μπροστά στα μικρά της.

— Τι έκανες, παιδί μου! Φώναξε πρώτη η γιαγιά. Πιάνουν ποτέ κλωσοπούλια, όταν είναι κοντά κι η μάνα;`Ελα τώρα μέσα να σου δώσω να πιεις λίγο νερό.

Ο παππούς έψαξε καλά το πρόσωπο του κοριτσιού, μην έχει καμιά γρατσουνιά, κι έβαλε στα χέρια του ιώδιο.

— Ποτέ να μην το ξανακάνεις αυτό, της είπε και τη χάιδεψε στα μαλλάκια της. Ούτε στην κλώσα ούτε σε κανένα άλλο ζώο. `Ολα αγριεύουν, όταν έχουν μικρά.

— Πω πω, έλεγε η Γαρουφαλίτσα, πόσο τρόμαξα! Πρώτη μου φορά είδα τόσο αγριεμένη κότα.

— Δεν είναι κότα, Γαρουφαλίτσα, είπε η μητέρα. Είναι κλώσα. Είναι μάνα. Μάνα που αγωνίζεται να φυλάξει τα μικρά της.

— Σωστά!`Ελεγε πιο ύστερα η Γαρουφαλίτσα μέσα στο νου της. Η κλώσα, έτσι έπρεπε να κάνει, για να σώσει το κλωσοπουλάκι της. Κι εγώ, αν κανείς έρθει να μου αρπάξει την κουκλίτσα μου, θα τον αφήσω;

Χρυσούλα Χατζηγιαννιού

δραστηριότητες

Γιατί η κλώσα όρμησε στη Γαρουφαλίτσα;

Ένιωσες ποτέ να σε προστατεύει από κάποιον κίνδυνο η δική σου μαμά; Πότε και πού;

Παρατήρησε τις εικόνες και σκέψου τι μπορεί να αισθάνονται αυτές οι μητέρες. Στο άδειο τετράγωνο ζωγράφισε το πρόσωπο της δικής σου μαμάς.

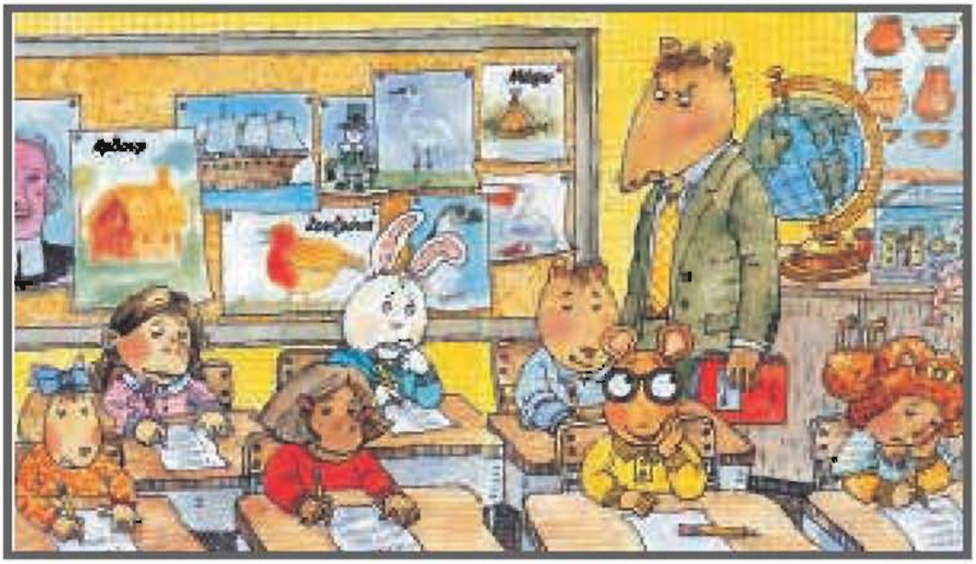

Μαρκ Μπράουν, [Ο Άρθουρ στο σχολείο]

Ο Σεπτέμβρης πάντα δες,
έχει όλα τα παιδάκια
φίλους και συμμαθητές.

Ρένα Καρθαίου

Η πρώτη μέρα στο σχολείο

Όταν χτύπησε το ξυπνητήρι, ήμουν ήδη ξύπνιος, καθισμένος στο κρεβάτι μου. Για δέκατη φορά βεβαιώθηκα πως δεν έλειπε τίποτα από την καινούργια μου τσάντα. Η κασετίνα, τα μολύβια, η σβήστρα, το πρόχειρο τετράδιο. Σηκώθηκα κρυφά. Πήγα γρήγορα και βρήκα το μικρό γούνινο αρκουδάκι μου, το έχωσα μέσα στην τσάντα και γύρισα στο κρεβάτι μου. Έκλεισα σφιχτά τα μάτια μου για να δει η μαμά πόσο καλά είχα κοιμηθεί, εγώ, που στριφογύριζα σα σβούρα όλη τη νύχτα. Ο μπαμπάς άνοιξε την πόρτα.

— Το πρωινό είναι έτοιμο, Αργύρη! Εμπρός, όρθιος μεγάλε!

Έκανα ότι δεν άκουσα τίποτα. Η μαμά ήρθε να με φιλήσει. Την κοίταξα με μεγάλα έκπληκτα μάτια τάχα, σαν μπούφος. Αλλά ο μπούφος, εκείνο το πρωί δεν πεινούσε. Το στομάχι του έκανε περίεργους θορύβους κι έτσι το γάλα και η φέτα με το βούτυρο έμειναν πάνω στο τραπέζι. Η μαμά επέμενε:

— Μα είσαι μεγάλος πια, μικρούλη μου! Το σκέφτεσαι; σε μισή ώρα θα βρίσκεσαι στο μεγάλο σχολείο!

Μου είχαν κοπεί τα πόδια. Κρύωνα κιόλας. Αλλά οι μεγάλοι είναι θαρραλέοι. Κατάφερα να φορέσω τα καινούργια μου ρούχα. Όλα ήταν καινούργια, εκτός από το φόβο που είχε αρχίσει από τις διακοπές κιόλας. Στο δρόμο, αφού ήμουν πια μεγάλος, άφησα το χέρι της μαμάς. Δεν ήμουν εγώ σαν όλα αυτά τα πιτσιρίκια που περπατούσαν μπροστά μου. Μόλις όμως αντίκρισα το σχολείο, ξανάπιασα γρήγορα-γρήγορα το χέρι της μαμάς. Μου το έσφιξε δυνατά. Έπειτα μ΄ αγκάλιασε και δεν ήθελε να μ΄ αφήσει. Χρειάστηκε να βάλω όλη τη δύναμη για να της ξεφύγω. Ήμουν μεγάλος πια εγώ. Μπήκα στο μεγάλο σχολείο χωρίς να γυρίσω πίσω. Σκούπισα τα μάτια μου. Έκανα τάχα πως μπήκε σκόνη στο μάτι μου. Οι μεγάλοι δεν κλαίνε. Μήπως και στα μάτια της μαμάς είχε μπει σκόνη; Θάρρος. Το μεσημέρι όταν θα έρθει να με πάρει, θα ξέρω να

διαβάζω. Σίγουρα. Και να γράφω και να λογαριάζω. Όλα θα τα ξέρω. Θα ακούω προσεκτικά τη δασκάλα, θα είμαι ευγενικός με τους συμμαθητές μου, δε θα λέω κακά λόγια, θα μπω ήσυχα-ήσυχα στη σειρά μου και δε θα λερώσω τα ωραία μου καινούργια ρούχα.

Η δασκάλα μας ήταν η κυρία Μεταξά. Ήθελε να τη φωνάζουμε Γεωργία και κυρίως όχι «δασκάλα». Ο Κυριάκος που καθόταν δίπλα μου, είπε:

— Δασκάλα, μπορώ...

Σταμάτησε. Η δασκάλα μας χαμογέλασε. Μετά είπαμε όλοι τα ονόματά μας. Φανή, Γιάννης, Ιουλία, Αναστασία... Η δασκάλα μας κυρία Γεωργία τα έγραψε στον πίνακα. Κοιταζόμασταν όλοι μεταξύ μας με κάτι χαζά χαμόγελα. Με τι θέλετε να αρχίσουμε; ρώτησε η κυρία μας.

Ο Κωστής σήκωσε το χέρι.

— Με την τουαλέτα κυρία.

Κλοντ Γκούτμαν

δραστηριότητες

Θυμάσαι την πρώτη δική σου μέρα στο σχολείο; Σε τι έμοιαζε και σε τι διέφερε από του Αργύρη;

Ζήτησε από τη μαμά και τον μπαμπά, τον παππού και τη γιαγιά να σου διηγηθούν πώς ήταν η δική τους πρώτη μέρα στο σχολείο.

Στη φωτογραφία βλέπεις μια σχολική τάξη από κάποιο χωριό της Μακεδονίας τα περασμένα χρόνια. Προσπάθησε να τη συγκρίνεις με μια φωτογραφία της τάξης σου.

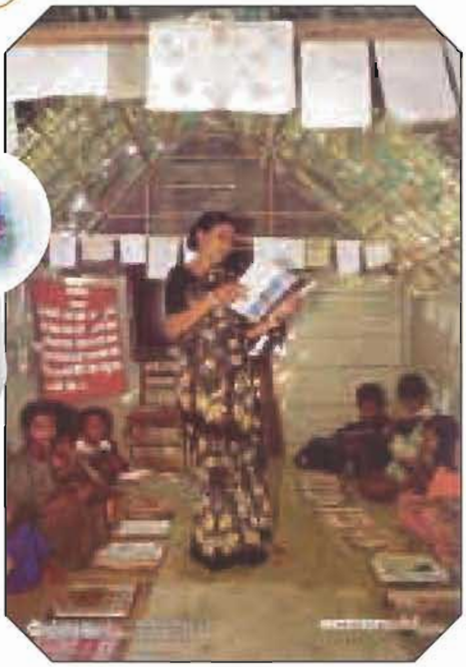

Σε αυτή τη φωτογραφία βλέπεις μια σχολική τάξη σε μακρινή χώρα της Ασίας. Ποιες διαφορές νομίζεις ότι έχει αυτή η τάξη με τη δική σου;

Μαργαρίτα

Η μικρούλα η μικρή
Μαργαρίτα
να διαβάσει δεν μπορεί
άλφα βήτα.

Στα ματάκια της κυλά
ένα δάκρυ,
το βιβλίο της πετά
σε μιαν άκρη.

Το ποδάρι της χτυπά
και φωνάζει,
την κοιτάζουν τα παιδιά
κάνουν χάζι.

Να διαβάσει δεν μπορεί
άλφα βήτα,
αχ! τι άταχτο παιδί,
Μαργαρίτα!

Μιχάλης Σταθινόπουλος

δραστηριότητες

Ένιωσες ποτέ όπως η Μαργαρίτα του ποιήματος και για ποιο λόγο;

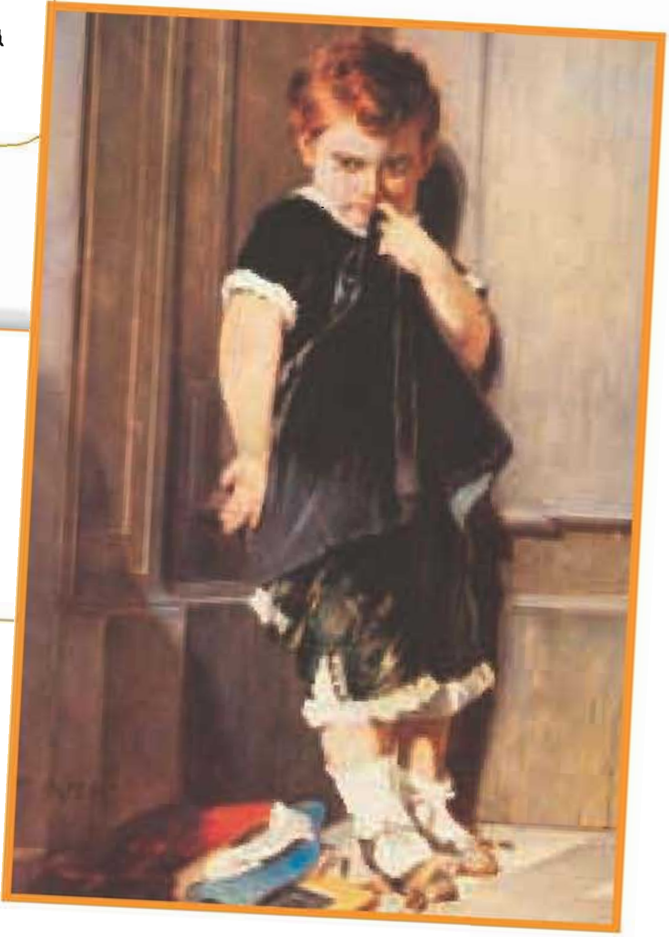

Λες ο ποιητής να είχε δει το διπλανό πίνακα πριν γράψει το ποίημά του; Αν συγκρίνεις την εικόνα με το ποίημα, ποιες ομοιότητες ή διαφορές θα βρεις;

Νικηφόρος Λύτρας,
«Δεν θέλει το σχολείον»

Μπορείς και συ να γίνεις ζωγράφος ή ποιητής και να φτιάξεις μια εικόνα ή ένα ποίημα για το σχολείο σου. Γίνε φωτογράφος και φωτογράφισε κάτι από το σχολείο σου.

Ξ ... όπως ξιφίας

Ο Ξέρξης ο ξιφίας γύρισε μια μέρα πολύ στενοχωρημένος από το σχολείο του. Δεν έφαγε τίποτα για μεσημεριανό και κλείστηκε στο δωμάτιό του. Αυτό ήταν πράγματι παράξενο γι΄ αυτόν, αφού όλοι γνώριζαν πόσο λιχούδης και γελαστός ήταν.

Η μαμά του, λοιπόν, επειδή κατάλαβε πως κάτι σοβαρό του συμβαίνει, μπήκε σιγά σιγά στο δωμάτιό του και τον βρήκε να κλαίει ξαπλωμένος στο κρεβάτι του.

— Τι έχεις αγοράκι μου; ρώτησε, παίρνοντάς τον αγκαλιά.

— Αχ, μανούλα μου... Όλοι στο σχολείο με κοροϊδεύουν για τη μεγάλη σουβλερή μου μύτη! Με φωνάζουν μυτόγκα και δε θέλουν να παίζουν μαζί μου, γιατί φοβούνται, λένε, πως θα τους χτυπήσω... Ούτε κανείς κάθεται μαζί μου στο ίδιο θρανίο, για να μην του σκίσω, λένε, την ποδιά... Κι όλο χαζοαστεία κάνουν με την μύτη μου: Προχτές, ας πούμε, που έβρεχε, ήρθαν όλοι με ένα μανταλάκι στο χέρι κι όταν τους ρώτησε η δασκάλα μας τι το θέλανε, βάλανε τα γέλια και της απαντήσανε πως θα κρεμούσαν τα βρεγμένα ρούχα τους στη μύτη μου να τα στεγνώσουν! Χτες πάλι, όταν στο μάθημα της ιστορίας ρωτούσε η δασκάλα πώς βυθίστηκε ο Τιτανικός, πετάχτηκε το μελανούρι και φώναξε περιπαιχτικά: Μήπως περνούσε ο Ξέρξης από δίπλα του; Κι όλοι σκάσανε στα γέλια! Αλλά το χειρότερο έγινε σήμερα: Όταν με ρώτησε η δασκάλα τι δώρο θέλω να μου φέρει ο Αϊ-Βασίλης, πριν προλάβω ν΄ απαντήσω, άρχισαν όλοι να φωνάζουν: Ένα τεράστιο άσπρο σεντόνι! Ένα τεράστιο άσπρο σεντόνι! Και γιατί, παρακαλώ,

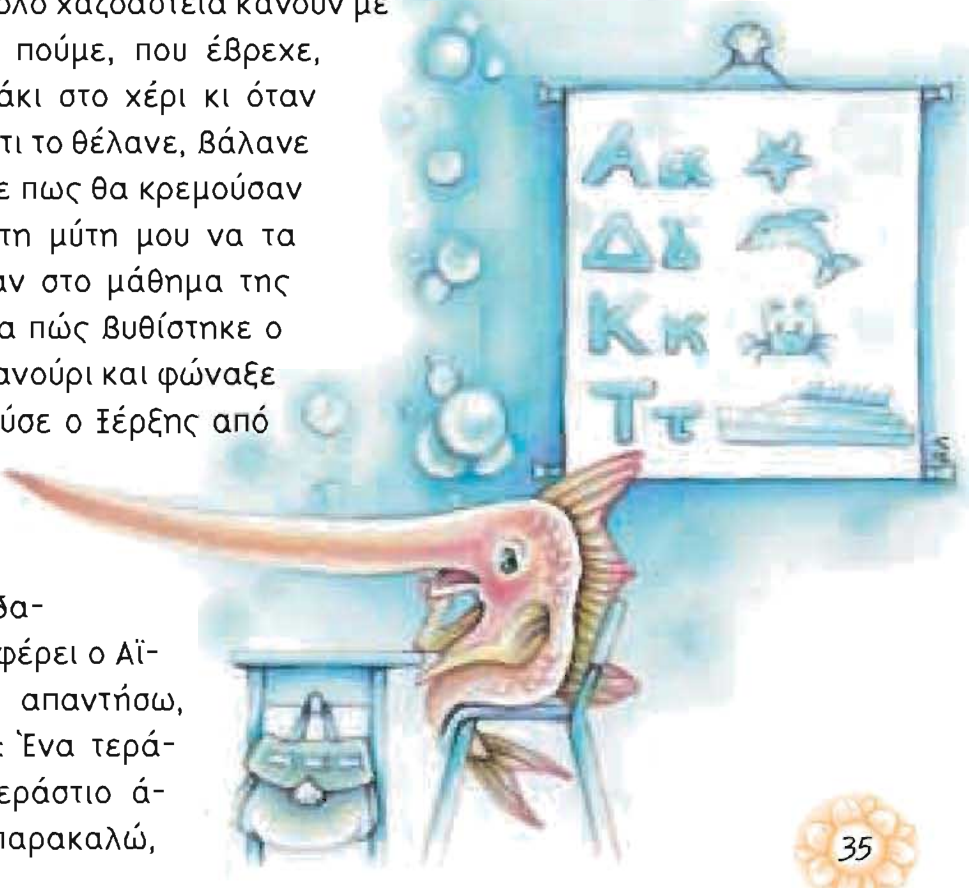

σεντόνι; ρώτησε απορημένη η δασκάλα. Για να σκουπίζει τη μύτη όταν συναχώνεται... φώναξαν τα παλιόπαιδα και τρελάθηκαν στα γέλια... Αυτό ήταν, δεν αντέχω άλλο! Δε θα ξαναπάω σχολείο ποτέ πια, είπε ο Ξέρξης και ξανάρχισε να κλαίει.

— Αυτό θα είναι πολύ κουτό από μέρους σου, μικρέ μου, του είπε η μαμά του, γιατί έτσι ούτε γράμματα θα μάθεις, ούτε και την αξία της μύτης σου θα αποδείξεις!

— Και τι αξία μπορεί να έχει η τεράστια, σουβλερή μου μύτη; ρώτησε ο Ξέρξης, σταματώντας αμέσως το κλάμα του.

— Αυτό θα σε αφήσω να το ανακαλύψεις μόνος σου, όταν έρθει η κατάλληλη ώρα...

[...] Την άλλη μέρα ο Ξέρξης ξεκίνησε αποφασιστικά για το σχολείο του, όταν, στα μισά του δρόμου, άκουσε σπαραχτικές φωνές να καλούν σε βοήθεια και οι φωνές αυτές έρχονταν ακριβώς από τη μεριά του σχολείου! Δίνει μια με τη δυνατή ουρά του, χιμάει σαν βολίδα μπροστά, πλησιάζει και τι να δει; Ένα πελώριο δίχτυ, αυτό που οι άνθρωποι λένε «τράτα», σάρωνε χωρίς έλεος το βυθό, φυλακίζοντας προς το θάνατο ό,τι έβρισκε στο διάβα του. Και μέσα βρίσκονταν η δασκάλα κι όλοι οι συμμαθητές του! Καθόλου δε δίστασε ο Ξιφίας: ορμάει πάνω στο δίχτυ και χρατς χρουτς! το ξεσκίζει με την κοφτερή του μύτη, λευτερώνοντάς τους όλους...

Μαρία Φραγκιά

Γιατί ο Ξέρξης σκέφτηκε να μην ξαναπάει στο σχολείο;

Πώς νομίζεις ότι αισθάνθηκαν οι συμμαθητές του Ξέρξη μετά τη διάσωσή τους;

Ο παπαγάλος

Σαν έμαθε τη λέξη «καλησπέρα»
ο παπαγάλος, είπε ξαφνικά:
«Είμαι σοφός, γνωρίζω ελληνικά.
Τι κάθομαι εδώ πέρα;»

Την πράσινη ζακέτα του φορεί
και στο συνέδριο των πουλιών πηγαίνει
για να τους πει μια γνώμη φωτισμένη.
Παίρνει μια στάση λίγο σοβαρή,
ξεροβήχει, κοιτάζει λίγο πέρα,

και τους λέει: «Καλησπέρα».
Ο λόγος του θαυμάστηκε πολύ.
«Τι διαβασμένος, λένε, παπαγάλος!
Θα΄ ναι σοφός αυτός πολύ μεγάλος
αφού μπορεί κι ανθρώπινα μιλεί.
Απ΄ τις Ινδίες* φερμένος, ποιος ξέρει
πόσα βιβλία μαζί του να ΄χει φέρει,
με τι σοφούς εμίλησε και πόσα
να ξέρει στων γραμματικών τη γλώσσα!
- Κυρ παπαγάλε, θα΄ χουμε την τύχη
ν΄ ακούσουμε τι λες και παραπέρα;»
Ο παπαγάλος βήχει, ξεροβήχει,
μα τι να πει, ξανάπε «Καλησπέρα».

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

δραστηριότητες

Για ποιους λόγους νομίζουν τα άλλα πουλιά ότι ο παπαγάλος είναι σοφός;

Παίξε το παιχνίδι του παπαγάλου. Με τους συμμαθητές σου σχηματίστε κύκλο. Όταν ο δάσκαλος δώσει το σύνθημα, καθένας από σας την ίδια στιγμή θα πρέπει ν΄ αρχίσει να λέει μια οποιαδήποτε λέξη. «Κρατήστε» στο μυαλό σας όσο πιο πολλές λέξεις των άλλων «παπαγάλων» μπορείτε. Νικητής θα είναι όποιος θυμηθεί περισσότερες λέξεις, όταν ο δάσκαλος δώσει το σύνθημα του τέλους του παιχνιδιού.

Πολλά ποιήματα γίνονται τραγούδια, όπως έγινε και με τον *Παπαγάλο* στο CD *Το μαντήλι της νεράιδας*. Εάν υπάρχει στο σχολείο σου, μπορείς να το ακούσεις.

***Ινδίες:** μακρινή χώρα της Ασίας

[Το στοίχημα]

Κάθε μεσημέρι η μαμά και η Μαρία βάζουν ένα στοίχημα. Ποια θα φτάσει πρώτη στο σπίτι. Η μαμά από τη δουλειά της, η Μαρία από το σχολείο. Σχολάνε και οι δυο την ίδια ώρα. Μέχρι τώρα η Μαρία έχει κερδίσει μόνο τρεις φορές. Ο μπαμπάς έρχεται τελευταίος. Αυτός αργεί να σχολάσει.

[…] Ἐξω από την πόρτα της σταματάει, βγάζει τα κλειδιά της και ξεκλειδώνει. Το πράσινο παλτό και η μαύρη τσάντα της μαμάς κρέμονται στην κρεμάστρα. Πάλι ήρθε πρώτη. Πάλι κέρδισε.

«Μαμά», φωνάζει και ορμάει στην κουζίνα. Η μαμά είναι μπροστά στο νεροχύτη και ετοιμάζει το φαγητό τους.

«Κοριτσάκι μου», λέει κι αυτή μόλις την ακούει. Γυρίζει και την αρπάζει στην αγκαλιά της. Τη σηκώνει ψηλά και τη στριφογυρίζει πάνω από το κεφάλι της.

Μαζί της στριφογυρίζουν και η σάκα και το ψωμί και το μακρύ μακρύ μολύβι της.

«Μαμά» φωνάζει από κει η Μαρία, «αφού όλο το δρόμο έρχομαι τρέχοντας, πώς γίνεται και συ φτάνεις πάντα πρώτη;»

Η μαμά χαμογελάει και τη σφίγγει τρυφερά.

«Μήπως επειδή τα ποδαράκια της κορούλας μου είναι ακόμη πιο μικρά από τα δικά μου;» λέει. Σε λίγο κάθονται και οι δυο στο τραπέζι. Τρώνε και διηγούνται η μια στην άλλη πώς πέρασαν όλο το πρωί. Η μαμά στη δουλειά της, η Μαρία στο σχολείο. Κι αφού αποφάγανε η μαμά λέει:

«Και τώρα ξεκούραση … ».

Η Μαρία πηγαίνει στο δωμάτιό της και ξαπλώνει.

Αργότερα η μαμά ανοίγει προσεχτικά την πόρτα, πλησιάζει το κρεβάτι της Μαρίας και της διορθώνει τα σκεπάσματα. Μετά της δίνει ένα απαλό φιλί στο μάγουλο και, πατώντας στις μύτες των ποδιών της, γυρίζει να φύγει. «Μαμά» ακούγεται η φωνή της Μαρίας. «Ναι, χρυσό μου». « Μ' αγαπάς πολύ, μαμακούλα μου;» «Σ΄ αγαπώ πολύ, κοριτσάκι μου».

Μάρω Λοΐζου

δραστηριότητες

Όταν επιστρέφεις από το σχολείο, ποιον βρίσκεις στο σπίτι σου;

Γιώργος Γεωργιάδης, «Μάνα και παιδί»

Παρατήρησε την εικόνα. Τι νομίζεις πως λέει η μαμά και τι το παιδί; Τι συζητάς εσύ με τη δική σου μαμά;

Ζωγράφισε τη στιγμή της επιστροφής σου στο σπίτι και βάλε ένα τίτλο στη ζωγραφιά σου.

Και τσιμέντο στο τσιμέντο
έγινε η παλιά μας πόλη
απ' τη μια στιγμή στην άλλη
τσιμεντένιο περιβόλι.

Νίκος Κανάκης

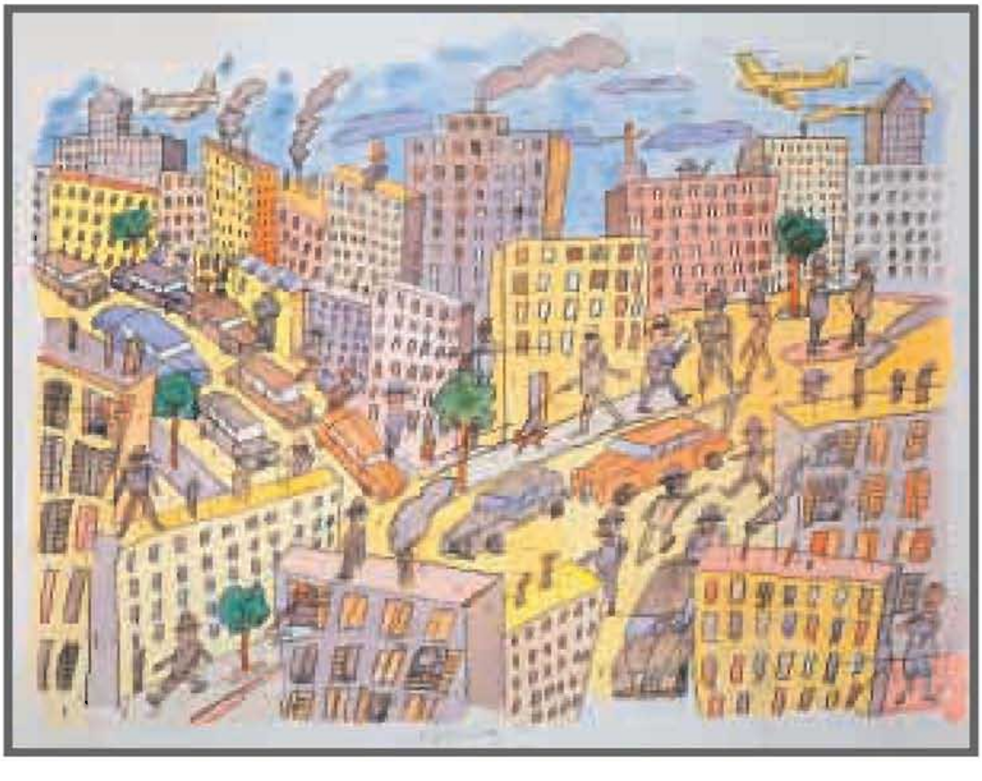

Αντόνιο Σεγκουί, «Χωρίς τίτλο»

Ψέμα πρωταπριλιάτικο

— Κάποτε, μια Πρωταπριλιά, γεννήθηκε ένα ψέμα.

— Μπα! Και τι χρώμα είχε;

— Άσπρο, όταν όμως θύμωνε ή ντρεπόταν, κοκκίνιζε.

— Κι εγώ το παθαίνω αυτό. Και τι έγινε με αυτό το ψέμα;

Το άσπρο ψέμα, πρωί πρωί Πρωταπριλιάς, μόλις γεννήθηκε, πήγε στην αυλή ενός σχολείου, ακριβώς την ώρα που χτυπούσε το κουδούνι. Τα παιδιά μόλις το είδαν, το αγάπησαν αμέσως. Το ίδιο και οι δάσκαλοι και ο διευθυντής. Τα παιδιά θέλησαν να το κρατήσουν στο σχολείο τους.

— Τι όμορφο ψέμα είσαι εσύ! είπαν και ο διευθυντής του έκανε επίσημη πρόταση να μείνει στο γραφείο, μαζί του.

— Ήταν Πρωταπριλιά, γι΄ αυτό το αγάπησαν. Γιατί τα ψέματα κανείς δεν τα συμπαθεί. Τελικά έμεινε το ψέμα στο σχολείο;

— Όχι, προτίμησε να φύγει. Πήγε βόλτα στην αγορά. Οι καταστηματάρχες άνοιγαν χαρούμενοι την πόρτα να περάσει μέσα. Όλοι ήθελαν να το κρατήσουν κοντά τους.

— Θα σε βάλω στη βιτρίνα, προσφέρθηκε ένας βιβλιοπώλης.

— Θα τρως όσα γλυκά θέλεις, του είπε ένας ζαχαροπλάστης.

— Θα γίνεις διευθυντής, το διαβεβαίωσε ο ιδιοκτήτης ενός σούπερ μάρκετ.

Όμως το ψέμα κούνησε παιχνιδιάρικα το κεφάλι του κι έφυγε χοροπηδώντας.

Καθώς περπατούσε στα πεζοδρόμια, τα αυτοκίνητα σταματούσαν δίπλα του και κόρναραν δυο φορές για να το χαιρετήσουν.

— Μα όλοι το αγάπησαν αυτό το ψέμα;

— Ναι, όλοι. Και τα δέντρα και τα πουλιά και ο ήλιος. Και όταν πήγε στην παιδική χαρά να παίξει, οι κούνιες στριφογύριζαν σαν τρελές από τη χαρά τους. Ύστερα κάθισε σε ένα παγκάκι να ξεκουραστεί.

— Και λοιπόν;

Τότε πέρασε μια γιαγιά.

— Ζήτω! φώναξε από τη χαρά της σαν το είδε. Μα εσύ λάμπεις πιο πολύ κι από τον ήλιο! Αχ, και να΄ σουν αλήθεια!

Το άρπαξε και χόρεψε μαζί του έναν ξέφρενο χορό.

Ένας δημοσιογράφος που πέρασε από δίπλα του, καθώς πήγαινε στη δουλειά του, στάθηκε και το κοίταξε καλά-καλά.

— Θα σε κάνω πρώτη είδηση! Του είπε σοβαρά.

Το ψέμα χαμογέλασε κι έκανε να φύγει, μα ήταν λαχανιασμένο και είχε χάσει τη σβελτάδα* του από τον πολύ χορό. Ο δημοσιογράφος το έβαλε στην τσάντα του, μαζί με τα χαρτιά του και το μαγνητοφωνάκι του, και κίνησε για τον τηλεοπτικό σταθμό. Το ψέμα έγινε πρώτη είδηση στο απογευματινό δελτίο ειδήσεων. Ακούστηκε σε όλη τη γη. Όλοι ανατρίχιασαν και δάκρυσαν. Δήμαρχοι και δημοτικοί σύμβουλοι συνεδρίασαν. Αποφάσισαν ομόφωνα να αλλάξουν το ψέμα και να το κάνουν αλήθεια. Ήταν πολύ όμορφο για να είναι ψέμα. Έτρεξαν στον πρωθυπουργό της χώρας. Εκείνος τους άκουσε προσεκτικά. Ήταν ανήσυχος. Ήθελε λίγο να σκεφτεί. Η ώρα περνούσε και ο πρωθυπουργός δεν είχε αποφασίσει ακόμη. Αργά το βράδυ ανακοίνωσε την απόφασή του:

— Όχι! Δε γίνεται! Γεννήθηκε ψέμα και δεν αλλάζει. Δεν είναι παρά ένα πρωταπριλιάτικο ψέμα.

— Μα ποιο ήταν τελικά αυτό το ψέμα;

- Το ψέμα ήταν ότι η *πείνα εξαφανίστηκε από τη γη!*

Σοφία Γαβριηλίδου

***σβελτάδα / σβέλτος:** γρηγοράδα / γρήγορος

δραστηριότητες

Σε ποια μέρη ταξίδεψε το ψέμα και ποιους συνάντησε μέχρι να φτάσει στον τηλεοπτικό σταθμό;

Ποιο ήταν το ψέμα της ιστορίας; Άλλαξέ το με ένα δικό σου ψέμα που θα έκανε τον κόσμο καλύτερο.

Υπάρχουν ψέματα που θα θέλαμε να ήταν αλήθειες. Είναι τα ψέματα που αγαπάμε. Με τους φίλους σου μπορείτε να ζωγραφίσετε ο καθένας το δικό του ψέμα και να δημιουργήσετε όλοι μαζί ένα έργο με τίτλο «Τα ψέματα που αγαπώ».

[Φοβάμαι!]

Ήρθε η άνοιξη. Δυο μικροί μελισσοφάγοι αναλαμβάνουν να ξυπνήσουν την Τεστούντο, τη χελώνα. Όμως ο Ντε-ε-ε δεν ξέρει ακόμα να πετά καλά...*

Ο ήλιος είπε δυνατά: Σήμερα θα ζεστάνω τα δάση. Ο ανοιξιάτικος άνεμος δε θύμωσε.

— Ας τα ζεστάνει, είπε, είναι καιρός.

Τα δέντρα τίναξαν χαρούμενα τα κλαδιά τους.

— Ήρθε η άνοιξη, είπαν. Ζεσταθήκαμε.

Ο ήλιος είπε πάλι:

— Σήμερα πρέπει πια να ξυπνήσει και η Τεστούντο η χελώνα.

Ο ανοιξιάτικος άνεμος το' φερε το μήνυμα του ήλιου στο δάσος, στα δέντρα, στα πουλιά.

— Ας ξυπνήσει, ας ξυπνήσει... είπε ο Ντε-ε-ε ο μικρός μελισσοφάγος, και πήδησε δυο φορές πάνω στο κλαδάκι της μεγάλης βαλανιδιάς.

— Κάνει ζέστη, είπε στο αδελφάκι του, ο Ντικ-Ντικ-Ντικ, ο μεγαλύτερος μελισσοφάγος, και κούνησε τη μακριά του την ουρά με τα δέκα τα φτερά, τρεις ολόκληρες φορές. Τίναξε και τα πράσινα φτερά του και άνοιξε λίγο τα κοντά του ποδαράκια.

— Για πού ετοιμάζεσαι; ρώτησε ο Ντε-ε-ε, το μεγάλο του αδελφό.

— Θα κατεβώ, να πιω νερό, γιατί διψώ, είπε ο Ντικ-Ντικ-Ντικ κελαϊδιστά.

— Να'ρθω κι εγώ; ξαναρώτησε το μικρό πουλάκι.

***μελισσοφάγος:** είδος πουλιού

— Έλα σε περιμένω, είπε με χαρά ο Ντικ-Ντικ-Ντικ.

Το μικρό όμως πουλάκι, ο Ντε-ε-ε δεν είχε μάθει ακόμα να κατεβαίνει από ψηλά και φοβόταν. Βγήκε στην άκρη του μεγάλου κλαδιού, κι έκαμε κατά πως του είχαν δείξει οι γονείς του. Το μόνο όμως που κατάφερε ήταν να κάνει ένα μικρό γύρο λίγα μέτρα μακρύτερα από το ψηλό δέντρο και γύρισε τρομαγμένο πίσω, γιατί νόμισε ότι θα πέσει.

— Δεν μπορώ! Φώναξε δυνατά στο αδελφάκι του. Θα πέσω.

— Δεν πέφτεις, είπε ο Ντικ-Ντικ-Ντικ. Μη φοβάσαι. Μην κουνάς γρήγορα τα φτερά σου. Μη σφίγγεσαι. Άφησε το σώμα σου ελεύθερο να κατεβεί σιγά-σιγά. Ο αέρας σε κρατάει. Δοκίμασε.

— Δεν μπορώ! Φώναξε ξανά ο Ντε-ε-ε. Φοβάμαι, εγώ δε βλέπω κανένα να με κρατά.

Τότε ο Ντικ-Ντικ-Ντικ ήρθε κοντά στον Ντε-ε-ε και του μίλησε καλόκαρδα.

— Έλα Ντε-ε-ε. Θα σε βοηθήσω να κατεβείς.

— Όχι! κούνησε το κεφαλάκι του δυο φορές ο Ντε-ε-ε. Θέλω τον μπαμπά. Εσύ δε με βοηθάς καλά, θα πέσω.

— Δεν πέφτεις! Αγρίεψε τώρα ο Ντικ-Ντικ-Ντικ. Τα κιτρινοπράσινα φτερά του λαιμού του και του σβέρκου του σηκωθήκανε όρθια ολόγυρα και ανακατεύτηκαν άσχημα.

— Μην είσαι ανόητος, έλα. Θα σε βοηθήσω.

Ο Ντε-ε-ε ο μικρός μελισσοφάγος το αποφάσισε. Ήρθε σιγανοπατώντας στην άκρη του μεγάλου κλαδιού και τώρα ήταν έτοιμος να πετάξει. Βέβαια η καρδούλα του το ήξερε πόσο ακόμα φοβόταν... αλλά πάει πια. Η απόφαση είχε παρθεί. Εμπρός.

— Τάπα-τάπα-τάπα-τάπα... ακούστηκαν την ίδια στιγμή να χτυπούν τα φτεράκια από τους δυο μικρούς μελισσουργούς, καθώς ξαφνικά ξεκίνησαν μαζί ... [να πιούν νερό και να ξυπνήσουν την Τεστούντο].

Ελένη Βαλαβάνη

δραστηριότητες

Χρειάστηκες ποτέ τη βοήθεια κάποιου άλλου για να κάνεις κάτι, όπως ο Ντε-ε-ε στην ιστορία μας; Μίλησέ μας γι΄ αυτό.

Ποια ζώα από αυτά που βλέπεις στον παρακάτω πίνακα, «κοιμούνται» το χειμώνα και ξυπνούν την άνοιξη; Γιατί συμβαίνει αυτό;

«Παίξε» σε παντομίμα* με τους συμμαθητές σου τη σκηνή που ο Ντικ-Ντικ-Ντικ μαθαίνει στον αδερφό του τον Ντε-ε-ε να πετάει. Για ρυθμό και μουσική μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το κομμάτι *Το πέταγμα της μέλισσας* του συνθέτη Ρίμσκυ - Κόρσακοφ από το παραμύθι του *Τσάρου Σαλτάν*.

***παντομίμα:** μίμηση με κινήσεις χωρίς λόγια

Η Αλφαβήτα δίχως ρο

«Τι καλά που θα ’ταν να μην είχε η αλφαβήτα γο!» σκέφτεται η Κατερίνα που δεν μπορεί να πει σωστά το ρο.

Αλφαβήτα δίχως ρο
το κεφάλι σου ξερό.
Αλφαβήτα δίχως ρο
πού θα βρεις Κατερινιώ;
Πες τρομπόνι* και τριζόνι
να γλιτώσεις το καψόνι*.

[...] Γελούσαν και διασκέδαζαν τα παιδιά της γειτονιάς και καθόλου δεν τα ένοιαζε αν έκαναν σε κάποιον κακό. Η μικρή Κατερίνα το ΄βαζε στα πόδια και κρυβόταν στο σπίτι της. Κι ούτε να παίζει με τα γειτονόπουλα ήθελε ούτε να μιλάει. Κλειστό το κρατούσε όλη τη μέρα το στόμα της γιατί πολύ πολύ ντρεπόταν που μιλούσε ψευδά. Κάποιες μέρες πήγαινε και καθόταν μόνη κάτω από τον πλάτανο της γειτονιάς. Άκουγε τα πουλιά που κελαηδούσαν κρυμμένα στις φυλλωσιές του και γέμιζε χαρά η καρδιά της. Τα πουλιά την άκουγαν να τραγουδάει με την ψευδή φωνούλα της και δεν την κορόιδευαν.

Η Κατερίνα αγαπούσε πολύ τον πλάτανο που ήταν πολύ πολύ μεγάλος. Αυτό, βέβαια, το χρωστούσε στα γάργαρα νερά της πηγής που κυλούσαν δίπλα του και τον πότιζαν μέρα νύχτα. Κι αυτός όλο μεγάλωνε μεγάλωνε. Τα κλαδιά του άγγιζαν τα σύννεφα. Εκείνα τα σύννεφα που καμιά φορά κατέβαιναν χαμηλά χαμηλά στη γη για να δουν αν οι άνθρωποι στο χωριό της μικρής Κατερίνας είναι αγαπημένοι και μονιασμένοι μεταξύ τους.

«Όχι! δεν είναι αγαπημένοι και μονιασμένοι μεταξύ τους», είπαν τα πουλιά στα σύννεφα. « Η μικρή Κατερίνα είναι λυπημένη γιατί μερικά παιδιά της γειτονιάς την κοροϊδεύουν που δεν μπορεί να πει το ρο».

***τρομπόνι:** μουσικό όργανο
*** καψόνι:** πείραγμα

Και τότε τα σύννεφα θύμωσαν. Κατέβηκαν πολύ πολύ χαμηλά. Κι έγινε ξαφνικά μια τέτοια ομίχλη που τα παιδιά της γειτονιάς έχασαν τα τόπια μέσ΄ από τα χέρια τους. Και δεν τα ξαναβρήκαν ποτέ όσο κι αν έψαξαν.

Αυτό έγινε μια, έγινε δυο, έγινε τρεις φορές ώσπου εκείνα τα παιδιά, τα πειραχτήρια, κατάλαβαν τι ήθελαν να τους πουν τα θυμωμένα σύννεφα. Κι από τη μέρα εκείνη έπαψαν να πειράζουν τη μικρή Κατερίνα.

Πέπη Δαράκη

δραστηριότητες

Με ποιον τρόπο έδειξαν τα σύννεφα το θυμό τους;

Ήσουν ποτέ «πειραχτήρι» για κάποιον άλλο; Πώς λες να ένιωσε με το πείραγμά σου;

Στα παλαιότερα χρόνια οι άνθρωποι έφτιαχναν στίχους, τους γνωστούς γλωσσοδέτες*, για να ξεπεράσουν δυσκολίες της γλώσσας σαν κι αυτές που είχε η Κατερίνα. Παίξε με τους συμμαθητές σου διαβάζοντας τους παρακάτω γλωσσοδέτες:

«Καλημέρα καμηλάρη
καμηλάρη, καλημέρα».

«Ποντικός τρυπά κουρούπι*
ποντικοτρυποκουρούπης».

***γλωσσοδέτες:** φράσεις που πρέπει να πεις χωρίς να μπερδευτείς
*** κουρούπι:** πήλινο δοχείο

[Οι μεγάλοι είναι πολύ περίεργοι]

Ένας πιλότος προσγειώνεται στην έρημο Σαχάρα εξαιτίας μιας βλάβης του αεροπλάνου του. Εκεί συναντά το μικρό πρίγκιπα, ένα παιδί από έναν άγνωστο πλανήτη μικρό όσο ένα σπίτι. Ο μικρός πρίγκιπας ταξιδεύει εδώ κι ένα χρόνο και επισκέπτεται καινούργιους πλανήτες για να τους γνωρίσει. Είναι ευαίσθητος και δεν καταλαβαίνει πολλά πράγματα για τους ανθρώπους, όπως την επιπολαιότητα, τη δίψα για χρήματα και εξουσία, τη μοναξιά...

Στον επόμενο πλανήτη κατοικούσε ένας μεθύστακας. Αυτή η επίσκεψη υπήρξε πολύ σύντομη, ωστόσο βύθισε το μικρό πρίγκιπα σε βαθιά μελαγχολία.

— Τι κάνεις εκεί; είπε στο μεθύστακα όταν τον βρήκε να κάθεται σιωπηλός μπροστά σε μια σειρά από άδεια μπουκάλια και σε μια σειρά από γεμάτα μπουκάλια.

— Πίνω, απάντησε ο μεθύστακας με ύφος θλιβερό.

— Γιατί πίνεις; τον ρώτησε ο μικρός πρίγκιπας.

— Για να ξεχάσω, απάντησε ο μεθύστακας.

— Για να ξεχάσεις τι; ρώτησε ο μικρός πρίγκιπας, που είχε αρχίσει κιόλας να τον λυπάται.

— Για να ξεχάσω πως ντρέπομαι, ομολόγησε ο μεθύστακας σκύβοντας το κεφάλι.

— Γιατί ντρέπεσαι; ρώτησε ο μικρός πρίγκιπας, που ήθελε να τον βοηθήσει.

— Ντρέπομαι που πίνω, αποτέλειωσε τη φράση του ο μεθύστακας και κλείστηκε οριστικά στη σιωπή του.

Κι ο μικρός πρίγκιπας έφυγε πολύ μπερδεμένος.

«Οι μεγάλοι είναι τελικά πολύ πολύ περίεργοι» σκέφτηκε συνεχίζοντας το ταξίδι του.

Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ

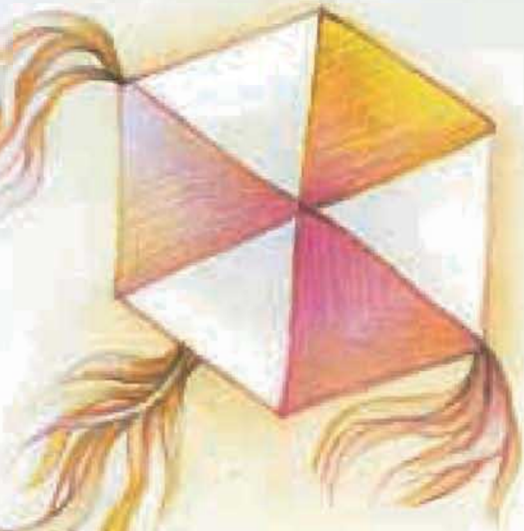

Χαρταετοί

Πέρα στους λόφους τους γυμνούς
πήγαν ο Μπάμπης κι η Λενιώ,
τα κοντογειτονόπουλα,
να ρίξουν τους χαρταετούς.

Πείσμα που το ᾽βαλαν τα δυο
ποιος θα περάσει τ᾽ αλλουνού.
Τραβούν καλούμπα*, κι οι αϊτοί
πήραν τους δρόμους τ᾽ ουρανού.

Με τα σκοινιά στο χέρι τους
λοξοκοιτιούνται κι απορούν,
που βλέπουν και τους δυο αϊτούς
στο ίδιο ύψος να πετούν!

Όσο να ιδούν να καλοϊδούν,
εμπλέχτηκαν κι οι δυο αϊτοί
κι ανεμοστροβιλίζοντας
πέσαν μπροστά τους καρφωτοί.

Τώρα ο Μπάμπης κι η Λενιώ
να τους ξεμπλέξουν δεν μπορούν,
μπερδεύουνε τα χέρια τους,
λοξοκοιτιούνται και γελούν.

Νίκος Κανάκης

***καλούμπα:** ο σπάγκος με τον οποίο πετάμε τον αϊτό

δραστηριότητες

Παρατήρησε τον πίνακα και σκέψου εάν ο ζωγράφος βρισκόταν σε ψηλό ή χαμηλό σημείο, όταν τον ζωγράφιζε. Φαντάσου ότι ανεβαίνεις ψηλά στον ουρανό πάνω σ΄ έναν αετό. Πώς θα σου φαίνονται η γειτονιά και οι φίλοι σου; Ζωγράφισε την εικόνα που φαντάζεσαι.

Ἐχεις πετάξει ποτέ αετό; Πού και με ποιους ήσουν; Τι αισθάνθηκες;

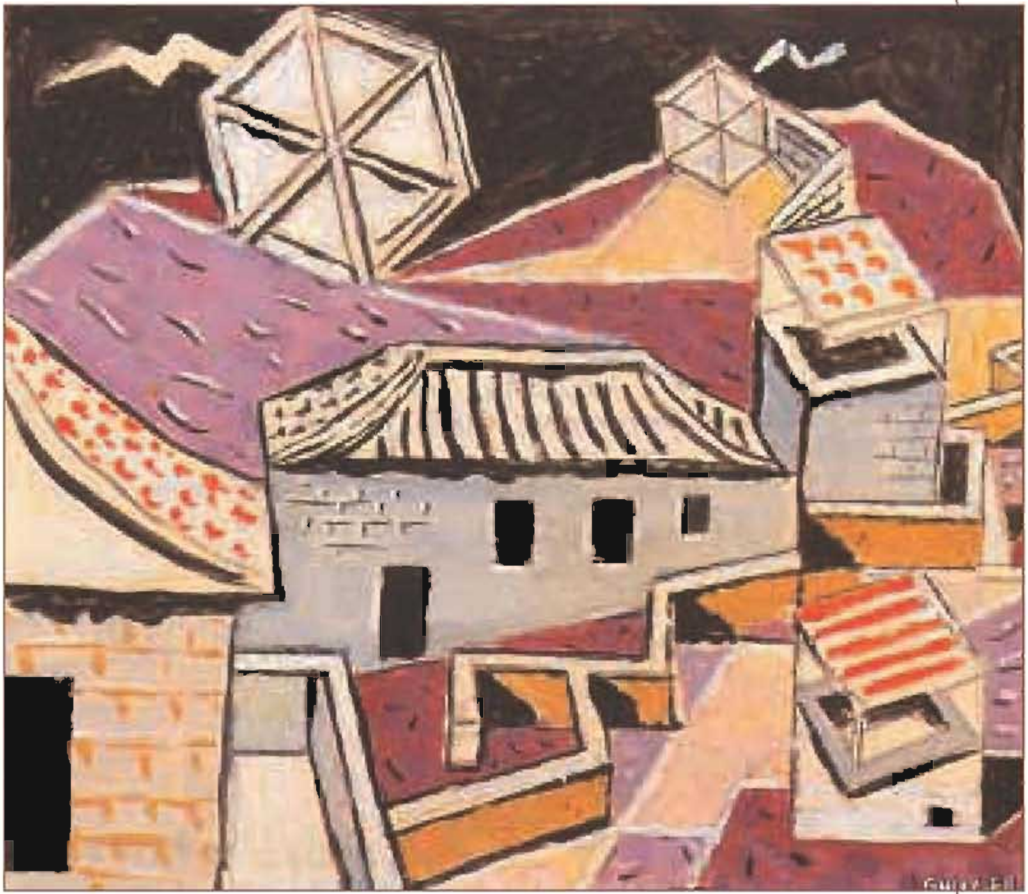

Νίκος Χατζηκυριάκος – Γκίκας, «Στέγες και αετοί»

Μ' αλογάκι φτερωτό
ανεβαίνω στ' όνειρο.
Η καρδούλα μου πηγή
κι η χαρά μου αχώρετη.

Κώστας Καλαπανίδας

Ειρήνη Ηλιοπούλου, «Λούνα Παρκ ΙΙ»

[Η οδοντόβουρτσα]

Μια οδοντόβουρτσα σκληρή μέσα στο
ποτηράκι,
τα δόντια του αφέντη της βαρέθηκε
λιγάκι.
Σ΄ ένα σκουλήκι των δοντιών τηλεφωνεί
και λέει:
«Τα δόντια σάπισέ του τα ώστε
να μη με θέλει!»
Η ΔΟΛΙΟΤΡΙΧΗ* οδοντόβουρτσα από
το ποτηράκι.

Λιάνα Αραντίτου

Στην εικόνα βλέπεις το ποίημα, όπως το έγραψε και το ζωγράφισε ο ίδιος ο ποιητής

[Είτανε* μια κοπέλα απ΄ τη Σάμο]

Είτανε μια κοπέλα απ΄ τη Σάμο
που έχωσε το δεξί της στην άμμο
και με τ΄ άλλο το χέρι
εκρατούσε ένα αστέρι
ετούτη η κοπέλα απ΄ τη Σάμο.

Γιώργος Σεφέρης

***δολιότριχη:** κατεργάρα, πανούργα
***είτανε:** ήτανε

δραστηριότητες

Τα δύο ποιήματα που διάβασες λέγονται λίμερικ*. Είναι ποιήματα διασκεδαστικά, παιχνίδια της γλώσσας και της φαντασίας. Μπορείς να φτιάξεις το δικό σου λίμερικ αρκεί να παρατηρήσεις τον πίνακα και να συμπληρώσεις τις φράσεις.

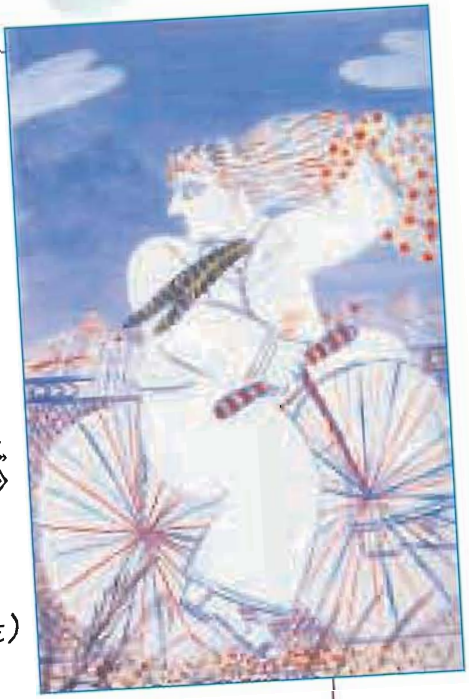

Αλέκος Φασιανός, «Ο πρωινός ποδηλάτης»

1. Ήταν ....(κάποιος)
2. που ....(κάτι του συνέβαινε)
3. όμως ....(κάτι έκανε)
4. και ....(κάτι είπε)
5. ....(βρες ένα περίεργο επίθετο γι΄ αυτόν).

Ένας άλλος τρόπος να φτιάξεις δικό σου ληρολόγημα είναι να συμπληρώσεις τα κενά στους παρακάτω στίχους, που έγραψε ο Σεφέρης:

Είτανε μια γριά σ΄ ένα παζάρι
....
όταν έπεσε ένα τόπι
....
καθώς έτρωγε αϊσκρίμι* στο Παζάρι.

---

*Το **λίμερικ** λέγεται και ληρολόγημα ή λιμερίκι
***αϊσκρίμι:** παγωτό

Φύλλο φύλλο της κουκιάς

Μια φορά κι έναν καιρό, ήτανε ένας γέρος και μια γριά. Αφού ξύπνησε ο γέρος ένα πρωί λέει στη γριούλα του:

— Γριούλα μου, θα πάω να σκάψω το αμπελάκι μου, αλλά να μου δώσεις και δυο - τρία κουκιά να τα φυτέψω.

— Ναι, γεροντάκι μου, πάρ' τα.

Παίρνει ο γέρος την αξίνα* του και ξεκινάει για το αμπέλι του να σκάψει. Στο δρόμο βρίσκει ένα πηγάδι και πάει να πιει νερό, να ξεδιψάσει. Καθώς έσκυψε, πέφτει ένα κουκί μέσα. Επειδή δεν είχε και πολλά, προσπάθησε να το βγάλει. Προσπάθησε, προσπάθησε, τίποτα όμως! «Άσε, σκέφτηκε, θα πάω να σκάψω το αμπέλι μου, να φυτέψω τα υπόλοιπα κουκιά και στο γυρισμό θα το βγάλω».

Πάει σκάβει το αμπέλι του, φυτεύει τα κουκιά και γυρίζοντας, τι να δει; Να δει μια κουκιά που να φτάνει μέχρι τον ουρανό! Άρχισε λοιπόν ο γέρος κι έλεγε: «Φύλλο, φύλλο της κουκιάς, ανέβασέ με πιο ψηλά! Φύλλο, φύλλο της κουκιάς, ανέβασέ με πιο ψηλά!», ώσπου ανέβηκε στην κορφή! Και τι να δει; Να δει τον Ήλιο και το Φεγγάρι!

— Γεροντάκι μου, λέει ο Ήλιος, ποιος είναι ο καλύτερος, εγώ ή το Φεγγάρι;

— Εσύ, Ήλιε μου, του λέει ο γέρος.

— Εντάξει, τότε πάρε έναν πετεινό και κάθε μέρα θα σου κάνει μια λίρα.

***αξίνα:** γεωργικό εργαλείο (τσάπα)

Ο γέρος ευχαριστημένος είπε: «Φύλλο, φύλλο της κουκιάς, κατέβασέ με χαμηλά! Φύλλο, φύλλο της κουκιάς, κατέβασέ με χαμηλά!» κι έτσι κατέβηκε στη γη.

Χαρούμενος πάει στο σπίτι και λέει στη γριά του:

— Γριούλα μου, έχω φέρει έναν πετεινό που μου τον έδωσε ο Ήλιος και κάθε μέρα αντί για κουτσουλιά θα μας κάνει μια λίρα!

— Μα λες αλήθεια, γέρο μου;

— Αλήθεια σου λέω!

Πράγματι, κάθε μέρα ο πετεινός έκανε τη λίρα!

Ήθελαν λοιπόν να ευχαριστήσουνε τον πετεινό και τον πήγανε στο χρυσοχόο να τον χρυσώσουνε!

— Θέλω να μου τονε χρυσώσεις, είπε ο γέρος στο χρυσοχόο, γιατί κάθε μέρα μου κάνει μια λίρα.

— Εντάξει, γεροντάκι μου.

Εκείνος, όμως, αντί να χρυσώσει τον πετεινό, που έκανε τη λίρα, χρύσωσε έναν άλλο που έκανε την κουτσουλιά.

Πήγε ο γέρος και πήρε τον πετεινό, μα όταν έφτασε σπίτι, αντί για λίρα, ο πετεινός έκανε κουτσουλιά! Πάει πίσω στο χρυσοχόο και του λέει:

— Φέρε μου τον πετεινό!

— Μα, σου τον έδωσα!

— Φέρε μου τον πετεινό! Αυτός εδώ δεν είναι ο πετεινός μου!

Τέλος πάντων, λογοφέρανε αλλά ο χρυσοχόος δεν του έδωσε τον πετεινό.

Πάει πάλι ο γέρος στην κουκιά και λέει: «Φύλλο φύλλο της κουκιάς, ανέβασέ με πιο ψηλά!». Ανέβηκε στην κορφή κι είδε τον Ήλιο και το Φεγγάρι. Είπε το πάθημά του και ο Ήλιος του είπε:

— Θα σου δώσω έναν κόπανο*, που είναι μαγικός. Άμα του λες «δώσ' του» θα στυλιαρώνει* κι άμα του λες «σταμάτα» θα σταματά.

***κόπανος:** χοντρό ξύλο πλατύ στη μια του άκρη. Με αυτό χτυπούσαν παλαιότερα τα ρούχα της μπουγάδας γα να πλυθούν καλύτερα

Το παίρνει ο γέρος και λέει πάλι: «Φύλλο φύλλο της κουκιάς, κατέβασέ με χαμηλά!», κατέβηκε κάτω στη γη.

Πριν ξεκινήσει για το χρυσοχόο, δοκίμασε τον κόπανο. Λέει «δώσ' του» κι αρχίζει ο κόπανος να τον στυλιαρώνει. Λέει «σταμάτα» και σταματάει.

Πάει, λοιπόν, στο χρυσοχόο και του λέει:

— Θα μου δώσεις τον πετεινό;

— Όχι.

— Όχι;

Πετάει μέσα τον κόπανο, «δώσ' του, δώσ' του!». Κι ο χρυσοχόος άρχισε να φωνάζει: «θα σου τον δώσω, θα σου τον δώσω!».

Κι έτσι, τελικά, πήρε τον πετεινό που κάθε μέρα έκανε τη λίρα και πήγε πάλι ευχαριστημένος στο σπίτι με τη γριούλα του και ζήσανε αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα!

Λαϊκό παραμύθι από τη Μήλο

*στυλιαρώνω:** χτυπώ με ξύλο

δραστηριότητες

Ποια φράση επαναλάμβανε ο παππούς για να ανέβει στην κουκιά;

Ποια είναι τα πρόσωπα του παραμυθιού και ποιο από αυτά νομίζεις ότι δε φέρθηκε σωστά;

Αν εσύ έβλεπες τον ήλιο και το φεγγάρι να μαλώνουν, τι θα τους συμβούλευες για να γίνουν φίλοι;

Φαντάσου ότι σκαρφαλώνεις στην κουκιά, όπως ο γέρος την πρώτη φορά και φτάνεις στην κορυφή. Τι είναι αυτό που βλέπεις; Συνέχισε το παραμύθι μ΄ ένα δικό σου διαφορετικό τρόπο.

Η πινεζοβροχή

Όταν βρέχει πινέζες
στην Μπαλονοχώρα
κι η πινεζοψιχάλα
γίνεται πινεζομπόρα,
κι η πινεζομπόρα
γίνεται σωστός
πινεζοκατακλυσμός
και πέφτουν οι πινέζες
απ΄ τα σύννεφα με φόρα
και βροντάει και βροντάει
κι η βροχή δε σταματάει,
τα μπαλόνια τα καημένα
τρέχουν στους δρόμους
φοβισμένα, αλαλιασμένα
και στο δάκρυ βουτηγμένα!
[...] Άλλα κρύβονται εδώ
άλλα κρύβονται εκεί
ένα ένα και πολλά μαζί
κάτω από συκιές
και μουσμουλιές.

[...] Δηλαδή όπου βρούνε
απ΄ τη βροχή για να σωθούνε.
Κι αν κανένα άτυχο μπαλόνι
που ρούχα απλώνει στην αυλή
ή χορεύει ή βουτυρώνει
τη φετούλα του στην εξοχή
ή στη στάση περιμένει
το μπαλονοτράμ,
δεν προλάβει
την ομπρέλα του ν΄ ανοίξει,
ακούγεται ένα... ΜΠΑΜ!
και πέφτει το μπαλόνι τέζα
τρυπημένο απ΄ την πινέζα!
Έρχεται αμέσως το φορείο,
το πηγαίνει στο νοσοκομείο,
και μπαλονογιατροί σοφοί
εγχείρηση του κάνουν πλαστική

και το φουσκώνουν πάλι
με τεχνητή αναπνοή!
— Πού οφείλεται, γιατρέ, ρωτάει,
αυτή μου η αδιαθεσία;
— Στις πινέζες φαίνεται ότι έχεις
μια μικρή ευαισθησία!
Μη σε νοιάζει όμως,
θ΄ αναρρώσεις
αν στο κρεβάτι σου
ξαπλώσεις,
μείνεις ξαπλωμένο εκεί
ως την άλλη Κυριακή
και μ' ένα φυσερό
παίρνεις αέρα καθαρό
κάθε μέρα το πρωί!

Αυτά κι άλλα πολλά
ωραία πάντα και τρελά
συμβαίνουν το χειμώνα
στην Μπαλονοχώρα,
αλλά
όταν σταματάει
η πινεζομπόρα,
όλα τα μπαλόνια
κάνουν ολόθερμη ευχή
ποτέ, ποτέ
μην ξαναβρέξει
πινεζοβροχή!

Ευγένιος Τριβιζάς

δραστηριότητες

Πού κρύφτηκαν τα μπαλόνια για να σωθούν;

Υπογράμμισε στο κείμενο τις λέξεις, που αρχίζουν από «-πινεζο...» και «-μπαλονο...». Μετά σχημάτισε δικές σου λέξεις, που ν΄ αρχίζουν με τον ίδιο τρόπο.

Σκέψου μια χώρα φανταστική και δημιούργησε μια βροχή ... από τι; Γράψε το δικό σου ποίημα συμπληρώνοντας τις λέξεις και δώσε ένα δικό σου τέλος.

Ὀταν βρέχει ....
στην .... χώρα
κι η .... ψιχάλα
γίνεται ....μπόρα,
κι η .... μπόρα
γίνεται σωστός
.... κατακλυσμός
....

Με τους συμμαθητές σου μεταμορφωθείτε σε «μπαλόνια». Βάλτε μουσική και χορέψτε στο πάρτι των μπαλονιών. «Παίξτε» την ιστορία ακούγοντας το τραγούδι της *Πινεζοβροχής* στο CD *Μίλα μου για μήλα* του συνθέτη Σταύρου Παπασταύρου.

Η σφυρίχτρα

Ένας μικρός βοσκός βοσκούσε τα πρόβατά του κοντά σ' ένα ποταμάκι.

Ξάφνου παρουσιάστηκε ένας γέρος. Ήταν ο Χριστός μεταμορφωμένος. Ρώτησε το βοσκό αν ήταν καλό παιδί, αν πρόσεχε τα πρόβατά του και τέλος αν ήθελε να τον περάσει από το ποτάμι.

[...] Ο μικρός σήκωσε τις άκρες του παντελονιού του και τον πέρασε απέναντι.

Τότε ο Χριστός τον ρώτησε τι θα ήθελε να του χαρίσει. Εκείνος απάντησε ντροπαλά ότι δεν ήθελε τίποτα. Ο Χριστός του είπε:

- Σου αρέσουν οι γιορτές; Θα σε ευχαριστούσε αν σου χάριζα μια σφυρίχτρα που θα τους έκανε όλους να χορεύουν γύρω σου; Το μόνο που χρειάζεται είναι να σφυρίξεις και να σκεφτείς αυτό που θέλεις και αυτό θα γίνεται.

Πόσο ευχαριστήθηκε όταν απόκτησε αυτή τη σφυρίχτρα! Άρχισε βάζοντας τα προβατάκια του να χορεύουν! Οι γονείς του που δούλευαν λίγο πιο πέρα στον αχυρώνα, έτρεξαν να δουν τι συμβαίνει! Ο μικρός, βλέποντάς τους, άρχισε να σφυρίζει και οι γονείς του έδωσαν τα χέρια και άρχισαν να χορεύουν!

[...] Εκείνη την ώρα περνούσε ένας καροτσιέρης που κουβαλούσε γυαλικά. Ο μικρός βοσκός σφύριξε με τη σφυρίχτρα του και ο καροτσιέρης, το άλογο, το κάρο, τα γυαλικά, όλα άρχισαν να χορεύουν!

Και αν ο μικρός βοσκός δεν έχει σταματήσει, θα χορεύουν ακόμα!

Λαϊκό γαλλικό παραμύθι

δραστηριότητες

Ποιοι χορεύουν στο παραμύθι; Διηγήσου στους συμμαθητές σου πότε ήταν η τελευταία φορά που χόρεψες εσύ και τι ένιωθες χορεύοντας.

Κάθε λαός έχει τα παραμύθια του. Μόλις διάβασες ένα λαϊκό παραμύθι από τη Γαλλία. Ψάξε σε βιβλία και βρες ένα παραμύθι από άλλη χώρα. Αν οι συμμαθητές σου κάνουν το ίδιο, μπορείτε να φτιάξετε το βιβλίο με «Τα παραμύθια απ' όλο τον κόσμο».

Σπύρος Μελετζής, «Βοσκόπουλο με φλογέρα»

Κάθε τόπος έχει τους δικούς του χορούς. Στις παρακάτω εικόνες βλέπεις ανθρώπους από δύο διαφορετικά μέρη της Ελλάδας να χορεύουν. Βρες ένα χορό του τόπου, από τον οποίο κατάγεται η οικογένειά σου. Μπορείς να δείξεις τα βήματα στους συμμαθητές σου;

Παραδοσιακός χορός Μυτιλήνης

Γλέντι γάμου στο Αγγελοχώρι Νάουσας

Μια φορά ήταν ... η Κολοτούμπα

Η Κολοτούμπα που έτρωγε μόνο μπανάνες αποφασίζει να πάρει μέρος στους αγώνες της ζούγκλας, αλλά είναι απογοητευμένη, γιατί στην προπόνηση τα πάει χάλια. Ο φίλος της ο Πανωκάτω, της δίνει τη χρυσή συμβουλή: «Όποιος τρώει σωστά, κοιμάται σωστά, γυμνάζεται σωστά είναι γερός και δυνατός».

Ήταν ...μετά από έξι βδομάδες...

— Τι βλέπουν τα μάτια μου, Κολοτούμπα! Κλαις ή κάνω λάθος; ρώτησε ο Πανωκάτω. Τι συμβαίνει πάλι;

— Κλαίω ναι, κλαίω, κλαίω γιατί ακολούθησα τις οδηγίες σου και να τα χάλια μου!

— Κάποιο λάθος μυρίζομαι, Κολοτούμπα, είπε ο Πανωκάτω. Έλα, για πες μου τι έκανες.

— Την πρώτη εβδομάδα έφαγα ψάρι, κρέας, κοτόπουλο, αυγά. Πρωί, μεσημέρι, βράδυ, είπε η Κολοτούμπα και συνέχισε να περιγράφει τι έφαγε τις άλλες βδομάδες.

— Χο χο χο! Και σε πέρναγα και για έξυπνη, Κολοτούμπα, ξέσπασε σε γέλια ο Πανωκάτω. Για να γίνεις γερή και δυνατή, δε φτάνει μόνο να ξέρεις τι τροφές πρέπει να τρως αλλά και πώς να τις τρως. Εσύ, παιδί μου, έτρωγες ένα δάχτυλο* κάθε βδομάδα. Δε σου ΄μεινε δάχτυλο για δάχτυλο! Το ξέρεις ότι πρέπει να τρως κάθε μέρα απ΄ όλες τις ομάδες τροφών; Έλα να σκεφτούμε πώς θα παίρνεις γεύσεις απ΄ όλα τα δάχτυλα, κάθε μέρα. Μόλις μου ήρθε μια ιδέα. Νομίζω ότι θα σε βοηθήσει πολύ. Περίμενε και θα δεις.

Ήταν...την άλλη μέρα...

* Σε κάθε **δάκτυλο** αντιστοιχεί μια οικογένεια τροφών (πρώτο δάχτυλο: κρέας, ψάρια, δεύτερο: γάλα, τυρί, τρίτο: λάδι, βούτυρο, τέταρτο: ψωμί, όσπρια, πέμπτο: φρούτα, λαχανικά)

Η Κολοτούμπα κατάλαβε πως για να γίνει γερή και δυνατή πρέπει να τρώει τρόφιμα, απ΄ όλα τα είδη κάθε μέρα.

Έτσι η Κολοτούμπα, αφού απόκτησε σωστές συνήθειες διατροφής, άρχισε ένα σκληρό πρόγραμμα δουλειάς για να κερδίσει τους αγώνες.

Ήταν ...το άλλο καλοκαίρι.

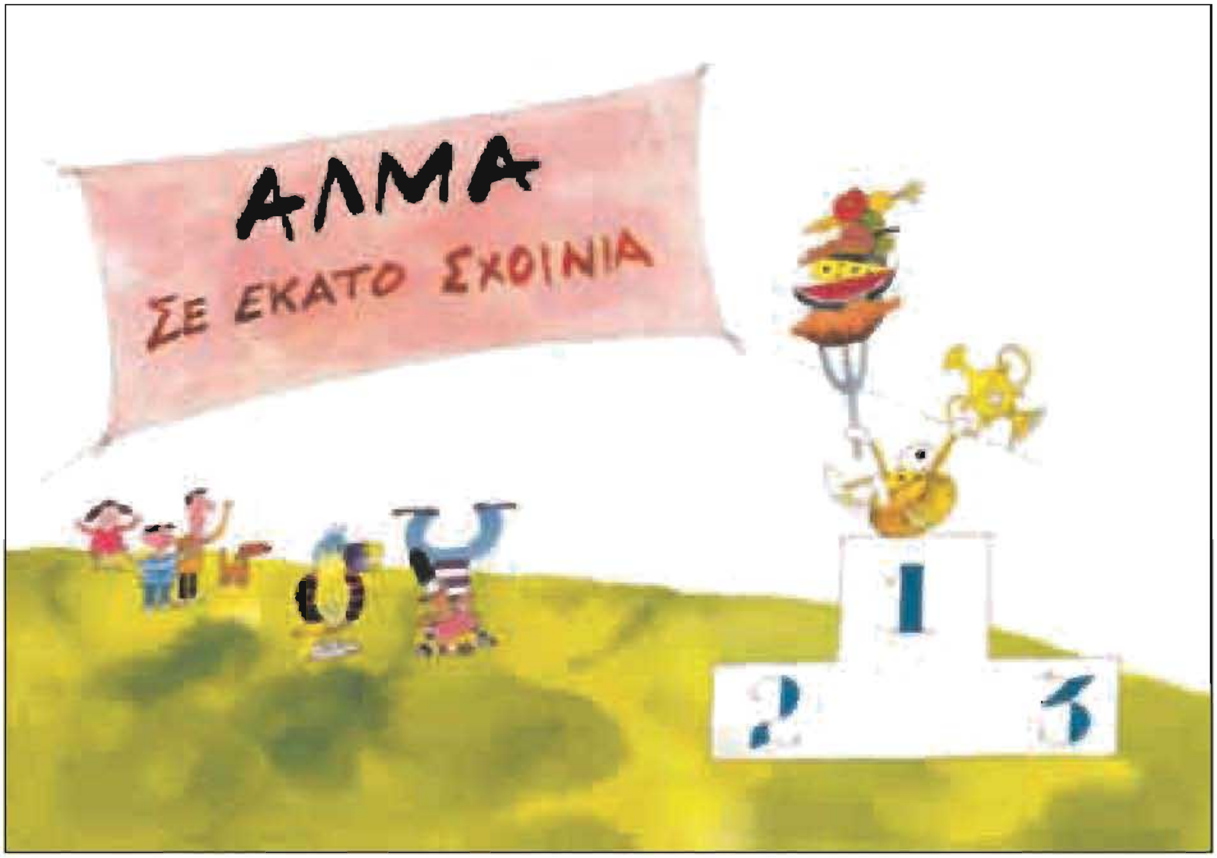

Εικονογράφηση Ν. Μαρουλάκης

Σοφία Μαντουβάλου

Σε ποιο αγώνισμα η Κολοτούμπα πήρε το χρυσό μετάλλιο; Εάν συμμετείχες εσύ σε παρόμοιους αθλητικούς αγώνες ή στους Ολυμπιακούς αγώνες, σε ποιο αγώνισμα θα ήθελες ν΄ αγωνιστείς και γιατί;

Γίνε ερευνητής για να δεις τις «διατροφικές συνήθειες» των συμμαθητών σου, δηλαδή ποιες τροφές τους αρέσουν. Συμπλήρωσε εσύ και οι συμμαθητές σου ξεχωριστά ο καθένας την καρτέλα 1. Μετά αντιγράψτε την καρτέλα 2 στον πίνακα της τάξης και συγκεντρώστε εκεί τα στοιχεία από τις καρτέλες 1. Τέλος συζητήστε τα αποτελέσματα της έρευνας.

Καρτέλα 1
Ερώτηση: Ποιο φαγητό σου αρέσει πιο πολύ;
....

Καρτέλα 2: Αποτελέσματα έρευνας	
φαγητό	**Αριθμός μαθητών**

Το μέλι

Μια φορά ήταν ένας γέρος και μια γριά. Μια μέρα που σκούπιζε η γριά στο σοκάκι* της, βρήκε ένα γρόσι*. Πάει λοιπόν, λέει:
— Ω, κακόμοιρε γέρο, δες, βρήκα ένα γρόσι.

— Ε, λέει ο γέρος, και τι να το κάνουμε το γρόσι;

— Να πάμε να πάρουμε κάτι να φάμε.

Κάθονταν λοιπόν και σκέφτονταν τι να πάρουν. Λέει η γριά:

— Ω, κακόμοιρε γέρο, να πάρουμε καρύδια, θα πετάξουμε τα φλούδια, να πάρουμε φουντούκια, θα πετάξουμε τα φλούδια, να πάρουμε αμύγδαλα, θα πετάξουμε τα φλούδια, ξέρεις τι να πάρουμε; Να πάρουμε μέλι, που δε θα πετάξουμε τίποτα.

Φεύγει λοιπόν ο γέρος και πήγε και πήρε το μέλι. Έφαγε ο γέρος, έφαγε η γριά και η νύφη και ο γαμπρός, έφαγε και ο κουμπάρος και η κουμπάρα, έφαγε και ο σκύλος και η γάτα και περίσσεψε κιόλας και άλειψαν το στύλο του σπιτιού για να κολλήσει.

***σοκάκι:** πολύ στενός και μικρός δρόμος
***γρόσι:** παλιό οθωμανικό (τουρκικό) νόμισμα

Πάει η γριά να σιμώσει το στύλο, κολλά. Πάει ο γέρος να ξεκολλήσει τη γριά, κολλά κι αυτός. Πάει ο γαμπρός να ξεκολλήσει το γέρο, κολλά, πάει η νύφη να ξεκολλήσει το γαμπρό, κολλά, πάει ο κουμπάρος να ξεκολλήσει τη νύφη κολλά κι αυτός, πάει η κουμπάρα να ξεκολλήσει τον κουμπάρο, κολλά και η κουμπάρα, πάει ο σκύλος να ξεκολλήσει την κουμπάρα, κολλά κι αυτός, πάει η γάτα να ξεκολλήσει το σκύλο, κολλά κι η γάτα, δεν απόμεινε κανένας που να μην κολλήσει! [...]

Λαϊκό παραμύθι από την Κάσο

δραστηριότητες

Ποια πλάσματα κόλλησαν στο μέλι; Μπορείς να τα ζωγραφίσεις με τη σειρά που αναφέρονται στο παραμύθι;

Πώς θα ξεκολλήσουν ο γέρος, η γριά και όλοι οι άλλοι; Γράψε το τέλος του παραμυθιού.

Τρίλιες αγγέλων
κεντούν της νύχτας
τη σιγαλιά…
Άκου τ' αηδόνι
όταν σωπαίνουν
τ' άλλα πουλιά.

Ντίνα Χατζηνικολάου

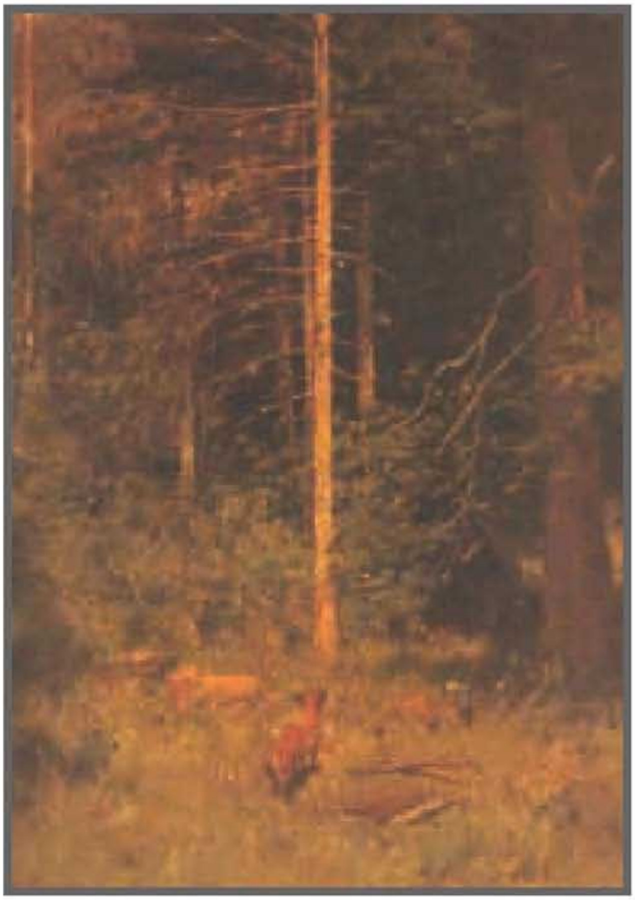

Κωνσταντίνος Βολανάκης, «Δάσος»

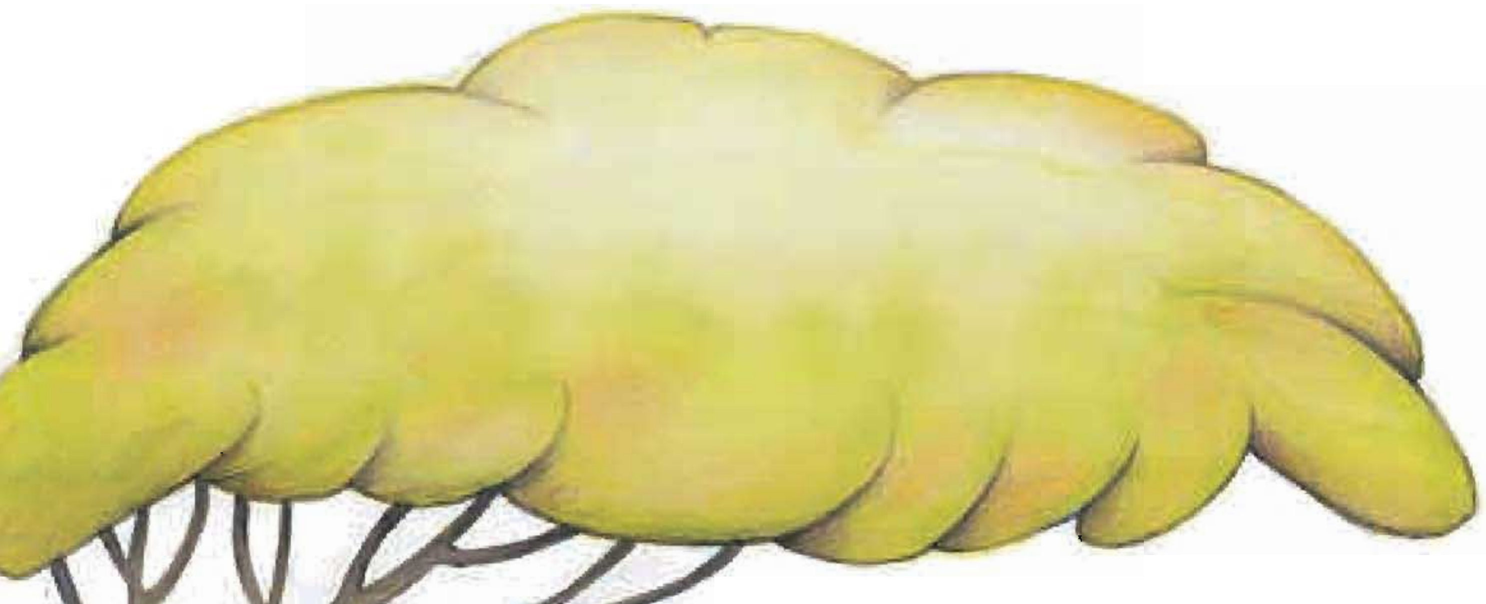

Συμφωνία μ΄ ένα δέντρο

Ἐχω φίλο μου πιστό
ένα δέντρο φουντωτό.
Συμφωνία του ΄χω κάνει
με χαρτί και με μελάνι.
Να του δίνω εγώ νερό.
Να μου δίνει αυτό χορό.
Να παινεύω τα πουλιά του.
Να του λέω σ΄ αγαπώ.
Να μου δίνει τον καρπό.
Ν΄ αγκαλιάζω τον κορμό του.
Να με λέει κι αδερφό του.
Και να ζήσουμε μαζί
όσο ζω κι όσο θα ζει.

Γιώργης Κρόκος

δραστηριότητες

Τι δίνει ο ποιητής στο δέντρο και τι του προσφέρει αυτό για αντάλλαγμα;

Γ. Γουναρόπουλος, «Δέντρα»

Μ. Μανουσάκης, «Χωρίς τίτλο» (λεπτομέρεια)

Α. Τζάκος, «Τοπίο»

Τα δέντρα είναι αγαπημένο θέμα ποιητών και ζωγράφων. Παρατήρησε τους πίνακες της σελίδας και βρες με ποιο διαφορετικό τρόπο ο κάθε ζωγράφος παρουσιάζει τα δέντρα. Ακολούθησε με το δάχτυλό σου το σχήμα τους. Μπορείς να φανταστείς την ιστορία που το καθένα σου διηγείται;

Εκτός από τα πουλιά, ποιοι άλλοι οργανισμοί απ΄ αυτούς που βλέπεις νομίζεις ότι ζουν σ΄ ένα δέντρο;

Ο χιονάνθρωπος

Πιπεριά για μύτη
κάρβουνα για μάτια
για τα δυο του χέρια
ξύλα δυο κομμάτια.

Να, και για καπέλο
μια παλιοκανάτα,
κοντοστρουμπουλάτος*
σαν χοντροπατάτα.

Όσοι θα περνούνε
και θα τον κοιτάζουν
Θα χαμογελούνε...
Και θα τον... θαυμάζουν.

Έλλη Αλεξίου

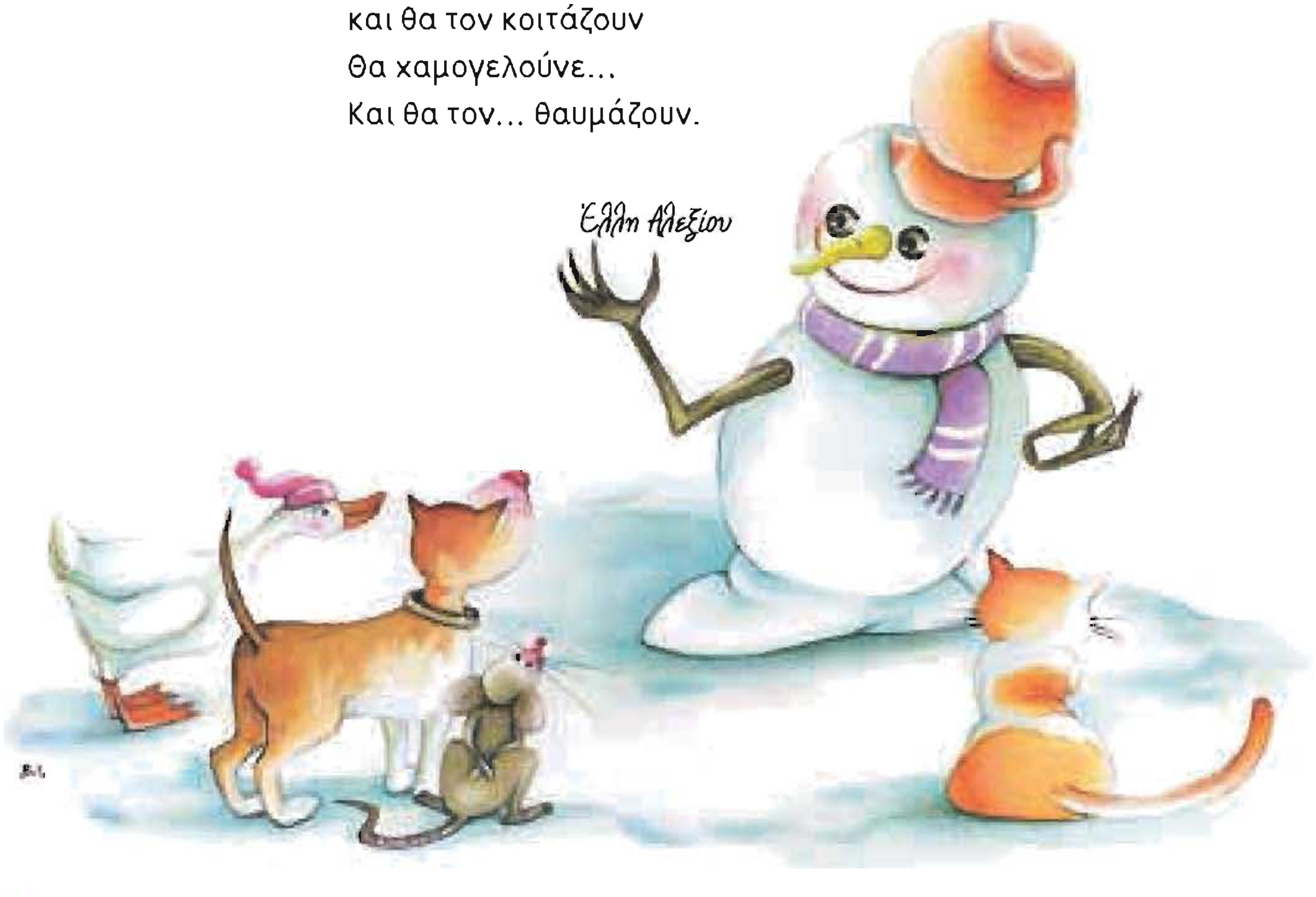

***κοντοστρουμπουλάτος:** κοντός και παχύς

δραστηριότητες

Από ποια αντικείμενα έφτιαξαν τα παιδιά τη μύτη, τα μάτια, τα χέρια και το καπέλο του χιονάνθρωπου;

Έφτιαξες ποτέ σου χιονάνθρωπο; Πότε και με ποιον;

Τι θα συμβεί στο χιονάνθρωπο αν βγει ο ήλιος; Γιατί νομίζεις πως συμβαίνει αυτό;

Παρατήρησε την παρακάτω ζωγραφιά. Σκέψου το διάλογο που κάνει ο χιονάνθρωπος με τον ήλιο και γράψε τα λόγια τους στα «συννεφάκια».

[Ο τελευταίος ιππόκαμπος]

Ο Τριγωνοψαρούλης, το σοφό ψάρι που είναι διαφορετικό απ΄ όλα τα άλλα εξαιτίας του σχήματος του σώματός του, αλλά που πάντα βρίσκει λύσεις για όλα τα δύσκολα, το τελευταίο διάστημα ασχολείται με τη μελέτη των προβλημάτων του βυθού. Μια μέρα ήρθε και τον συνάντησε ένα ναρβάλ (είδος ψαριού) και συζήτησε μαζί του το πρόβλημά του.

— Πες μου, από πού έρχεσαι; [τον ρώτησε ο Τριγωνοψαρούλης]

— Από τα πέρατα του ωκεανού, απ΄ τη χώρα των πάγων. Ἀκουσα για σένα, για το θάρρος και τη σοφία, κι ήρθα να σε γνωρίσω και να σου μιλήσω για ένα πραγματικά μεγάλο πρόβλημα.

— Αλήθεια; Ποιο είναι αυτό;

— Οι ψαράδες δεν αποτελούν πια το μοναδικό κίνδυνο! Τώρα υπάρχουν και οι συλλέκτες! Αυτοί μαζεύουν όλα τα παράξενα πλάσματα των βυθών και τα κάνουν εκθέματα* στις βιτρίνες τους! Αν πιαστείς απ΄ αυτούς, αλίμονό σου! Μετά από βασανιστήρια, που συχνά τα λένε «έρευνες», καταλήγεις να διακοσμείς τις βιτρίνες των σαλονιών τους.

Ο Τριγωνοψαρούλης άκουγε κατάπληκτος και το ναρβάλ συνέχιζε:

— Εγώ αποτελώ στόχο, μα μέχρι τώρα καλά τα κατάφερα και ξέφυγα. Υπάρχουν όμως ολόκληρα είδη που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν! Να, οι ιππόκαμποι, τα αλογάκια της θάλασσας, έχουν σχεδόν εξαφανιστεί. Ζει μόνο ένας, ο τελευταίος ιππόκαμπος! Κι αν ο συλλέκτης τον πιάσει κι αυτόν, τότε ...

— Αυτό δεν πρέπει να γίνει, φώναξε ο Τριγωνοψαρούλης. Ὀλοι έχουν δικαίωμα στη ζωή. Ἀλλωστε, αν εξαφανιστούν ολόκλη-

---

***εκθέματα:** αντικείμενα που έχουν ενδιαφέρον και τα παρουσιάζουμε σε εκθέσεις, σε μουσεία κλπ.

ρα είδη, τότε η ισορροπία της φύσης στο βυθό θα διαταραχτεί! Θα κινδυνέψουμε όλοι!

— Πόσο χαίρομαι που καταλαβαίνεις τα αληθινά προβλήματα του βυθού! Ελπίζω να κάνεις κάτι. Πρέπει όμως να φύγω τώρα. Δεν μπορώ να μείνω για πολύ μακριά απ΄ τον κόσμο των πάγων.

— Γεια σου, καλέ μου φίλε. Να προσέχεις, κι όσο για τον τελευταίο ιππόκαμπο, μείνε ήσυχος, θα φροντίσω εγώ!

Η γλώσσα και το λαβράκι βρήκαν τον Τριγωνοψαρούλη συνοφρυωμένο* και μελαγχολικό.

— Μα τι έχεις; Τον ρώτησαν.

Με θυμό, μα και με θλίψη, τους είπε για όσα έμαθε απ΄ το ναρβάλ.

— Με τάραξες με όσα μου είπες, είπε η γλώσσα. Δεν υπάρχει όμως λόγος να στενοχωριέσαι! Θα κάνουμε μια πανθαλάσσια* επιτροπή για την προστασία του τελευταίου ιππόκαμπου!

Βαγγέλης Ηλιόπουλος

δραστηριότητες

Γιατί οι συλλέκτες αποτελούν κίνδυνο για τα πλάσματα του βυθού;

Τι θα συμβεί αν εξαφανιστούν ολόκληρα είδη του βυθού;

Τι πρότεινε η γλώσσα για την προστασία του βυθού; Συζητήστε στην τάξη για τα ζώα που κινδυνεύουν. Διαλέξτε ένα είδος από αυτά και φτιάξτε μια επιτροπή για τη σωτηρία του. Γράψτε μια επιστολή σε αυτούς που το απειλούν και εξηγήστε τους λόγους για τους οποίους είναι χρήσιμο στη φύση.

***συνοφρυωμένο:** κατσουφιασμένο
***πανθαλάσσια:** απ' όλη τη θάλασσα

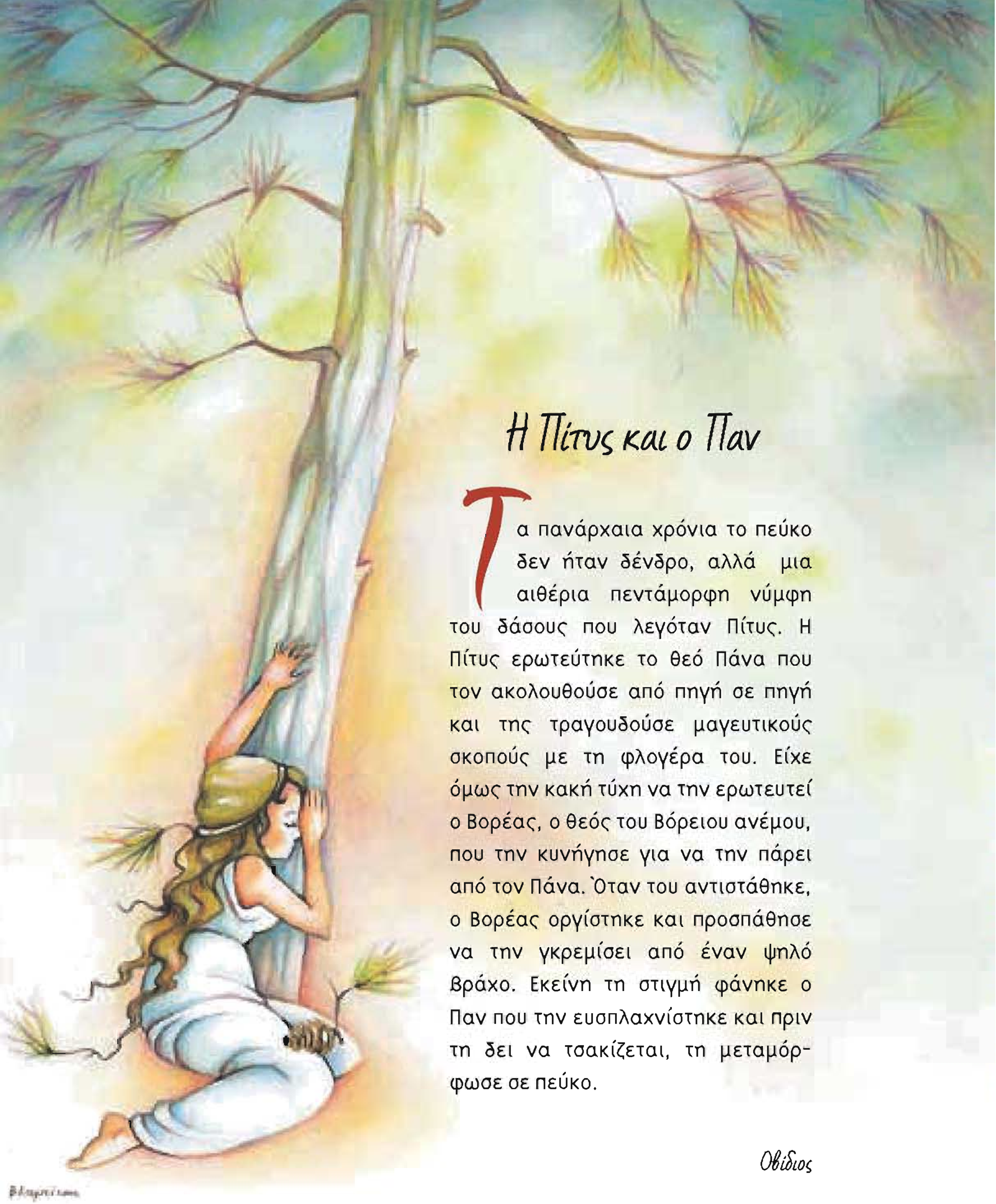

Η Πίτυς και ο Παν

Τα πανάρχαια χρόνια το πεύκο δεν ήταν δένδρο, αλλά μια αιθέρια πεντάμορφη νύμφη του δάσους που λεγόταν Πίτυς. Η Πίτυς ερωτεύτηκε το θεό Πάνα που τον ακολουθούσε από πηγή σε πηγή και της τραγουδούσε μαγευτικούς σκοπούς με τη φλογέρα του. Είχε όμως την κακή τύχη να την ερωτευτεί ο Βορέας, ο θεός του Βόρειου ανέμου, που την κυνήγησε για να την πάρει από τον Πάνα. Όταν του αντιστάθηκε, ο Βορέας οργίστηκε και προσπάθησε να την γκρεμίσει από έναν ψηλό βράχο. Εκείνη τη στιγμή φάνηκε ο Παν που την ευσπλαχνίστηκε και πριν τη δει να τσακίζεται, τη μεταμόρφωσε σε πεύκο.

Οβίδιος

δραστηριότητες

Σε τι μεταμόρφωσε ο θεός Πάνας την αγαπημένη του για να τη γλιτώσει από το Βορέα;

Τα δέντρα έχουν «δώσει» το όνομά τους σε πόλεις και χωριά της πατρίδας μας. Βρες τέτοια ονόματα με τους συμμαθητές σου.

Στον πίνακα εικονίζεται ο Βορέας να αρπάζει μία άλλη νύμφη της μυθολογίας, την Ωρείθυια. Με ποιο τρόπο ο ζωγράφος δείχνει ότι φυσά δυνατός άνεμος;

Φώτης Κόντογλου, «Ο Βορέας αρπάζων την Ωρείθυιαν»

Έχεις ακούσει να φυσά ο δυνατός Βοριάς το χειμώνα; Μπορείς να μιμηθείς τον ήχο του;

Τον ήχο του ανέμου τον μιμείται και η μουσική. Εάν υπάρχει στο σχολείο σου το CD με τις *Τέσσερις Εποχές* του Αντόνιο Βιβάλντι άκουσε το κομμάτι του *Χειμώνα*, όπου τα μουσικά όργανα της ορχήστρας μιμούνται τους δυνατούς ανέμους. Συζήτησε στην τάξη, με ποιο τρόπο η ορχήστρα πετυχαίνει να δώσει την εντύπωση του δυνατού ανέμου.

Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά

Κόκκινη κλωστή δεμένη,
στην ανέμη τυλιγμένη,
δώσ' της κλότσο να γυρίσει,
παραμύθι ν' αρχινίσει.

Καθισμένος στο μιντέρι* σταυροπόδι, χαιρετώ την αφεντιά σας! Αρχή του παραμυθιού καλησπέρα σας!

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένας βασιλιάς με τη γυναίκα του και είχαν ένα κοριτσάκι πολύ όμορφο και καλόκαρδο. Ζούσανε καλά μέχρι που ήρθε μια εποχή και η γυναίκα πέθανε. Ο βασιλιάς ξαναπαντρεύτηκε. Η δεύτερη γυναίκα έκανε κι αυτή μια κόρη που ήταν όμως κακιά, ζηλιάρα, είχε χίλια δυο κουσούρια. Ζήλευε τη μεγάλη και ήθελε να τη διώξει από το σπίτι. Σκέφτηκε τότε η βασίλισσα και φωνάζει το καλό κορίτσι και του λέει:

— Θα πας στο δάσος, να φέρεις το σάτσι* της δρακόντισσας για να κάνουμε πίτες. Σκεφτόταν έτσι πως το κορίτσι δε θα έβρισκε το δρόμο να γυρίσει πίσω και θα το έτρωγαν τα άγρια θηρία.

Η κοπέλα όμως ήταν καλός άνθρωπος, έκαμε το σταυρό της και πήρε το δρόμο για το δάσος. Εκεί συναντά ένα γιασεμί.

— Θα μου ρίξεις έναν κουβά νερό που διψάω; της λέει το γιασεμί.

— Τρεις κουβάδες θα σου ρίξω, όχι έναν, αποκρίθηκε το κορίτσι.

Ρίχνει τρεις κουβάδες νερό στο γιασεμί κι εκείνο της ευχήθηκε:

— Όπως μοσχομυρίζουν τα γιασεμάκια μου, έτσι να μοσχομυρίζεις κι εσύ.

Πάει παραπέρα και συναντά μια ροδιά και της λέει η ροδιά:

— Θα μου ρίξεις έναν κουβά νερό που διψάω;

— Τρεις κουβάδες θα σου ρίξω, όχι έναν, είπε το κορίτσι.

***μιντέρι:** μικρός στενός καναπές
***σάτσι:** ανοιχτό, χωρίς βάθος και επίπεδο σαν ταψί αντικείμενο, για ψήσιμο πίτας

Της ρίχνει λοιπόν τρεις κουβάδες νερό.

— Όπως είναι τα ρόδια μου κόκκινα, έτσι κόκκινα να γίνουν τα μαγουλάκια σου, της ευχήθηκε η ροδιά.

Πάει παραπέρα, βρίσκει μια χαρουπιά, της λέει η χαρουπιά:

— Θα μου ρίξεις έναν κουβά νερό που διψάω;

— Τρεις κουβάδες θα σου ρίξω, όχι έναν.

Ρίχνει νερό και στη χαρουπιά κι αυτή της λέει:

— Όπως είναι τα χαρουπάκια μου μαύρα, έτσι μαύρα να γίνουν και τα ματάκια σου, τα φρυδάκια σου και τα τσίνορά* σου.

Φεύγει η κοπέλα, φτάνει στο σπίτι της δρακόντισσας και χτυπάει την πόρτα. Βγαίνει η δρακόντισσα και τη ρωτάει:

— Τι θέλεις;

— Με έστειλε η βασίλισσα να μου δώσεις το σάτσι σου, να κάνουμε πίτες.

— Εντάξει, λέει η δρακόντισσα, αλλά πρώτα έχω κι εγώ μια απαίτηση, να μου σιάξεις το σπίτι, να το ασπρίσεις, να το συγυρίσεις και μετά να ζυμώσεις.

— Εντάξει, της λέει η κοπέλα.

Ζυμώνει, μαγειρεύει, φτιάχνει το σπίτι, το έκαμε να αστράφτει. Η δρακόντισσα ευχαριστήθηκε. Παίρνει λοιπόν την κοπέλα, την πάει σ' ένα ξεροπήγαδο και της λέει:

— Κατέβα κάτω.

Κατεβαίνει εκείνη και η δρακόντισσα λέει στο ξεροπήγαδο:

— Πηγάδι, πηγαδάκι μου, ό,τι χρυσό, ό,τι ωραίο έχεις μέσα, να της το φορέσεις.

Βγαίνει η βασιλοπούλα ντυμένη στα χρυσά, κούκλα. Έπειτα παίρνει το σάτσι, χαιρετά τη δρακόντισσα και φεύγει. Στο δρόμο δίψασε. Βρίσκει μια λιμνούλα, σκύβει να πιει και κατά λάθος τής φεύγει το ένα παντοφλάκι και πέφτει στη λιμνούλα. Προσπάθησε να το πιάσει, όμως δεν τα κατάφερε. Φεύγει

***τσίνορα:** βλεφαρίδες

λοιπόν και πάει στο σπίτι. Όταν έφτασε, η αδελφή της ζήλεψε πολύ και είπε:

— Κοίτα πώς ήρθε, στα χρυσά ντυμένη!

Της λέει η μάνα της:

— Μη στενοχωριέσαι, θα κάνω τις πίτες και θα σε στείλω στη δρακόντισσα, να της πας το σάτσι και να την ευχαριστήσεις.

Πράγματι την έντυσε, πήρε το σάτσι και πάει. Στο δρόμο συναντά κι αυτή το γιασεμί που της είπε:

— Κόρη μου, ρίξε μου έναν κουβά νερό που διψάω.

— Τι λες καλέ, υπηρέτριά σου είμαι; λέει εκείνη.

Τότε της λέει το γιασεμάκι:

— Καλά, όσο άσχημη είσαι, άλλο τόσο άσχημη να γίνεις.

Φεύγει από εκεί και πάει στη ροδιά.

— Κόρη μου, της λέει η ροδιά, ρίξε μου έναν κουβά νερό, που διψάω.

— Όχι, δεν είμαι υπηρέτριά σου, της απαντά εκείνη.

Τότε της λέει η ροδιά:

— Όπως είναι κόκκινα τα ροδάκια μου, εσύ να γίνεις κίτρινη.

Φεύγει από εκεί, πάει στη χαρουπιά:

— Κόρη μου, της λέει η χαρουπιά, θα μου ρίξεις λίγο νερό, που διψάω;

— Δεν είμαι υπηρέτριά σου, να σου ρίξω νερό.

Τότε η χαρουπιά τής λέει:

— Όπως είναι τα χαρουπάκια μου καμπούρικα, να γίνεις κι εσύ καμπούρα.

Πάει στη δρακόντισσα.

— Ορίστε, της λέει, μου είπε η μαμά μου να σας φέρω το σάτσι σας.

— Θα το πάρω, αλλά πρώτα θα μου συγυρίσεις το σπίτι.

— Όχι, λέει εκείνη, εγώ δεν έρχομαι να κάνω τέτοιες δουλειές.

— Ωραία, της λέει η δρακόντισσα, έλα τότε στο πηγαδάκι.

Και λέει στο πηγαδάκι:

— Πηγάδι, πηγαδάκι μου, ό,τι κοπριές έχεις, λούσε την. Και το πηγαδάκι την έλουσε με αυτά.

Βγαίνει αυτή έξω, φεύγει κακοκαρδισμένη, πάει στη μάνα της και της λέει:

— Κοίταξε να δεις πώς ήρθα.

— Μη στενοχωριέσαι, της λέει εκείνη, εγώ θα σε λούσω και θα πάρουμε της αδελφής σου τα ρούχα και θα σ' τα βάλω.

Ας αφήσουμε τώρα τα δυο κορίτσια και ας πάμε στο Βασιλόπουλο ενός γειτονικού μέρους. Αυτό είχε βάλει τελάλη ότι ήθελε να παντρευτεί. Μια μέρα πήγε στη λιμνούλα να ποτίσει το άλογό του και αυτό φοβόταν και δεν ήθελε με κανένα τρόπο να πιει νερό. Το Βασιλόπουλο κατάλαβε πως κάτι θα 'βλεπε και φοβόταν. Σκύβει και καθώς κοίταξε μέσα, είδε στον πάτο ένα παπούτσι που άστραφτε τόσο πολύ, που η λάμψη του φόβιζε το άλογο. Το τραβάει έξω και βάζει τον τελάλη και λέει:

— Όποιας είναι το παπούτσι, θα της το δώσω και θα την πάρω γυναίκα μου.

Μόλις το άκουσε η μητριά έκλεισε το καλό κορίτσι στο κοφίνι*, πήρε τα χρυσά ρούχα και τα έβαλε στη δική της κόρη. Έφτασε και η σειρά τους να πάει το Βασιλόπουλο στο σπίτι τους και του λέει η μητριά:

— Της κόρης μου είναι τα ρούχα και τα παπούτσια, αυτή θα πάρεις γυναίκα.

Δεν του πολυάρεσε του Βασιλιά αλλά τι να κάνει; Εκεί που καθόταν πάνω στο κοφίνι, τον τσιμπούσανε. Γιατί το καλό κορίτσι, πριν το κρύψουν στο κοφίνι, είχε πάρει μια βελόνα και με αυτήν κένταγε το Βασιλόπουλο.

— Μα, τι έχει εδώ κάτω και με τσιμπάει; ρώτησε το Βασιλόπουλο.

— Κλώσα, Βασιλόπουλό μου, είναι, του λένε.

Αυτός όμως δε χάνει καιρό και σηκώνει το κοφίνι και από κάτω βγαίνει μια ωραιότατη κοπέλα. Της βάζει το παντόφλι και της ήρθε ίσα ίσα.

— Αυτή είναι η γυναίκα που θα πάρω, λέει το Βασιλόπουλο.

Και παντρεύτηκαν και ζήσαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα.

Λαϊκό παραμύθι των Μικρασιατών Ελλήνων
από την Ν. Αλικαρνασσό της Κρήτης

***κοφίνι:** πλεχτό καλάθι από κλαδιά λυγαριάς ή καλαμιάς

δραστηριότητες

Γιατί τα φυτά χάρισαν τόσα καλά στο κορίτσι;

Σε ποιο άλλο παραμύθι το κορίτσι έχασε το παπούτσι της και για ποιο λόγο;

Στη διπλανή φωτογραφία οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου της Αντιπάρου επισκέπτονται τη γιαγιά Μαρίκα για να ακούσουν τα παραμύθια της. Βρείτε κάποιον κι εσείς στην περιοχή σας να ξέρει παραμύθια και προσκαλέστε τον στο σχολείο για να σας τα αφηγηθεί.

Ποιοι είναι οι ήρωες του παραμυθιού; Μπορείς να μοιραστείς τους ρόλους με τους φίλους σου και να «παίξετε» το παραμύθι.

Τα παιχνίδια του αγέρα

Τρέλες που κάνει σήμερα τ΄ αγέρι!
Δέντρα, λουλούδια, γίνανε άνω κάτω.
Μου βούτηξε το κέντημα απ΄ το χέρι
και σκέπασε τον κοιμισμένο γάτο.

Τα ρούχα τ΄ απλωμένα, κούνια μπέλα...
Φτερούγισε το σάλι της γιαγιάς.
Και να η μεταξωτή μου ροζ κορδέλα
φιογκάκι στην κορφή της λεμονιάς.

Τι κέφια που ΄χει σήμερα τ΄ αγέρι!
Ποτήρια σπάει, στα πιάτα μας βουτά
κι η εφημερίδα, απ΄ του παππού το χέρι,
τρελό πουλί, στα σύννεφα πετά!

Ντίνα Χατζηνικολάου

δραστηριότητες

Ποια σημεία του ποιήματος σού θυμίζουν εικόνες που κι εσύ έζησες κάποια μέρα που φυσούσε; Πού ήσουν και με ποιον;

Προσπάθησε να θυμηθείς ήχους που άκουσες όταν φυσούσε αέρας. Ποια αντικείμενα θα χρησιμοποιούσες για να τους αποδώσεις; Μπορείς να χρησιμοποιήσεις και τη φωνή σου.

Για να φτιάξεις ένα φουρφούρι, σαν αυτό του ζωγράφου Φασιανού πάρε ένα χαρτόνι και σχεδίασε τρεις φιγούρες, όπως ο καλλιτέχνης. Αφού τις κόψεις και τις χρωματίσεις, στερέωσέ τες με μια πινέζα σε ένα ξυλάκι.

Έργο του Αλέκου Φασιανού

Γίνε αγέρας και με τους φίλους σου «παίξε» το ποίημα. Αν θέλεις και μουσική συνοδεία, μπορείς να χρησιμοποιήσεις το *Καλοκαίρι* από το έργο του Αντόνιο Βιβάλντι *Οι Τέσσερις Εποχές*, εφόσον υπάρχει το CD στο σχολείο σου.

Το τρομαγμένο χελιδονάκι

Ένα χελιδονάκι έπεσε μπροστά στα πόδια της Κατερίνας, στον κήπο του εξοχικού ξενοδοχείου, όπου είχε έρθει να περάσει τις διακοπές της, μαζί με τη μαμά της, τη γιαγιά της και τον αδελφό της, τον Παναγιώτη. Η Κατερίνα είχε κατέβει στον κήπο για ν΄ αποχαιρετίσει τον κυρ Παντελή, τον κηπουρό, γιατί ο μπαμπάς της είχε φτάσει τώρα το μεσημέρι και την άλλη μέρα θα τους έπαιρνε με το αυτοκίνητό του για να γυρίσουν πίσω στο σπίτι τους. Και να, την ώρα που τα έλεγε αυτά στον κυρ Παντελή, ήρθε το χελιδόνι και έπεσε μπροστά στα πόδια της.

Ο κυρ Παντελής το σήκωσε από χάμω, το πασπάτεψε κι έπειτα είπε:

— Ζωντανό είναι και δε φαίνεται να είναι πολύ χτυπημένο. Ζαλισμένο μόνο δείχνει. Κι είναι πετροχελίδονο, απ΄ αυτά που πετούν κοντά στη θάλασσα. Το θέλεις; Πάρ' το!

Η Κατερίνα πήρε κάπως δειλιασμένη το πουλάκι, του χάιδεψε τις σταχτιές φτερούγες του και το κεφαλάκι με τα κατάμαυρα ματάκια, που έμοιαζαν με χάντρες, ύστερα το αγκάλιασε απαλά και το πήγε στον αδελφό της.

— Κοίταξε! του είπε. Ένα χελιδόνι. Τι θα το κάνουμε;

— Να πάμε στη μαμά κι αυτή θα μας πει, απάντησε ο Παναγιώτης.

Η μαμά όμως καταγινόταν να ετοιμάζει τις βαλίτσες κι έτσι ζητήθηκε η συμβουλή της γιαγιάς. Η γιαγιά σύστησε στην Κατερίνα να βάλει το πουλάκι χάμω,

για να ιδούν μήπως έχει σπάσει καμιά φτερούγα ή κανένα ποδαράκι. Το πουλάκι πάτησε γερά και τα δυο ποδαράκια του, τέντωσε τις φτερούγες του, τις χτύπησε μια – δυο φορές, μα δεν μπόρεσε να πετάξει.

— Να βρούμε ένα κλουβί και να το βάλουμε! πρότεινε η Κατερίνα.

— Πού θα το βρούμε εδώ πέρα το κλουβί; Έκανε ο Παναγιώτης. Εδώ δεν έχει κλουβιά.

— Το καλύτερο θα ήταν να το αφήσουμε ελεύθερο να πάει να βρει τους συντρόφους του, είπε η γιαγιά. Για την ώρα όμως δεν μπορεί να πετάξει, κι αν το βγάλουμε στον κήπο θα το φάει καμιά γάτα. Να το κλείσουμε λοιπόν στο μπαλκόνι κι αργότερα βλέπουμε τι γίνεται.

Έβγαλαν λοιπόν το πουλάκι στο μπαλκόνι, η γιαγιά έβαλε κοντά του κι ένα πιατάκι με νερό, μην τύχει και διψάσει, κι ο Παναγιώτης καταγινόταν όλο το απόγευμα να κυνηγάει μύγες και κουνούπια, γιατί όπως είχε ακουστά, μόνον αυτά τρώνε τα χελιδόνια. Ωστόσο δεν τα κατάφερε να πιάσει κανένα και το χελιδονάκι περπατούσε ένα γύρο στο μπαλκόνι, χτυπούσε πότε πότε τις φτερούγες του, δοκιμάζοντας να πετάξει, κ΄ ύστερα πήγαινε και ζάρωνε σε μιαν άκρη.

Η Κατερίνα έκανε διάφορα σχέδια και τα΄ λεγε στη γιαγιά της:

— Ξέρεις, γιαγιάκα, αν το χελιδονάκι δεν μπορέσει να πετάξει ως αύριο το πρωί που θα φύγουμε, θα το κρατήσω στην αγκαλιά μου και θα το πάρω μαζί μου μέσα στο αυτοκίνητο. Κι όταν φτάσουμε στο σπίτι μας, θα του δέσω το ποδαράκι του μ΄ ένα σπάγκο και θα το αφήσω να τριγυρίζει ελεύθερα παντού.

— Καρδούλα μου, έλεγε η γιαγιά, τα χελιδόνια δεν είναι σαν τις κότες ή σαν τα περιστέρια να ζούνε μέσα στο σπίτι. Είναι πουλάκια

***απάγγειο - απάγκιο:** ο τόπος που δεν τον πιάνει ο άνεμος

του Θεού και πετάνε ελεύθερα στον αέρα. Τούτο το καημένο, αν δεν μπορέσει να πετάξει ως αύριο το πρωί, καθώς είναι νηστικό και πεινασμένο θα ψοφήσει.

Μα το χελιδονάκι δεν ψόφησε. Το βράδυ όταν σκοτείνιασε, κούρνιασε πίσω από το μισάνοιχτο παραθυρόφυλλο στο απάγγειο* κι εκεί κοιμήθηκε ως το πρωί. Την άλλη μέρα η μαμά άνοιξε πολύ νωρίς τη μπαλκονόπορτα, γιατί έπρεπε να ετοιμαστούν για να φύγουν, και — τσιπ! τσιπ! — το πρώτο που μπήκε μέσα στην κάμαρα ήταν το χελιδόνι!

— Εδώ είσαι, χρυσό μου; Έκανε χαρούμενη η Κατερίνα, και του άπλωσε το χέρι.

— Το χελιδόνι ανέβηκε θαρρετά στο μπράτσο της και την κοίταξε με τα ζωηρά ματάκια του.

— Φαίνεται καλύτερα από χτες, είπε η γιαγιά.

Κι΄ αλήθεια, όταν βγήκε η Κατερίνα στο μπαλκόνι, το χελιδόνι έκανε ένα — δυο πηδηματάκια πάνω στην τεντωμένη παλάμη της, ύστερα ζυγιάστηκε*, άνοιξε τις φτερούγες του και φρρρτ! πέταξε κατά τη θάλασσα. Για μια στιγμή φάνηκε πως θα πέσει, μα γρήγορα βρήκε την ισορροπία του, πήρε φόρα και χάθηκε ψηλά στον ουρανό.

— Στο καλό, χελιδονάκι! Στο καλό! φώναξε η Κατερίνα. Ούτε αντίο δεν μας είπε! έκανε και βούρκωσαν τα μάτια της.

— Πώς δεν μας είπε! γέλασε ο Παναγιώτης, κι έδειξε μια ολοστρόγγυλη πράσινη κουτσουλίτσα, που είχε αφήσει το χελιδονάκι στο πρεβάζι.

Γεωργία Ταρσούλη

***Ζυγιάστηκε:** ισορρόπησε

δραστηριότητες

Κράτησες ποτέ πουλάκι στα χέρια σου; Τι ένιωσες εκείνη τη στιγμή;

Για τα χελιδόνια και γενικά για τα πουλιά έχουν γραφτεί πολλά ποιήματα, τραγούδια, ιστορίες ... Μπορείς με τους συμμαθητές σου να συγκεντρώσεις κάποια από αυτά και να φτιάξεις ένα βιβλίο γεμάτο ... τιτιβίσματα!

Στην εικόνα βλέπεις δύο χελιδόνια το ένα αντίκρυ στο άλλο. Πρόσεξε τη στάση τους. Τι άραγε να λένε μεταξύ τους;

«Χελιδόνια». Λεπτομέρεια από την τοιχογραφία της Άνοιξης στην κυκλαδική Θήρα (Σαντορίνη)

Το φεγγαράκι

Φεγγαράκι σιγανό
πλέει μες στον ουρανό
σα σκαφίδι φωτεινό.

Σαν καντήλι κάθε βράδυ
δίχως άναμμα και λάδι,
φέγγει μέσα στο σκοτάδι.

`Ηθελα να το κρατώ
σαν το τόπι μου κι αυτό,
δω κι εκεί να το πετώ.

Μα ποτέ σωστό δε μένει,
μια τρανεύει, μια μικραίνει,
σαν τι τάχα να παθαίνει;

Γεώργιος Βιζυηνός

***σκαφίδι:** μικρό πλεούμενο

δραστηριότητες

Ξέρεις κάποιο άλλο ποίημα για το φεγγάρι; Οι συμμαθητές σου θα χαρούν να το ακούσουν.

Η εικόνα δείχνει ένα νυχτερινό τοπίο. Παρατήρησε τα φωτεινά σημεία της. Ανακάλυψε από πού προέρχεται το φως στα σημεία αυτά.

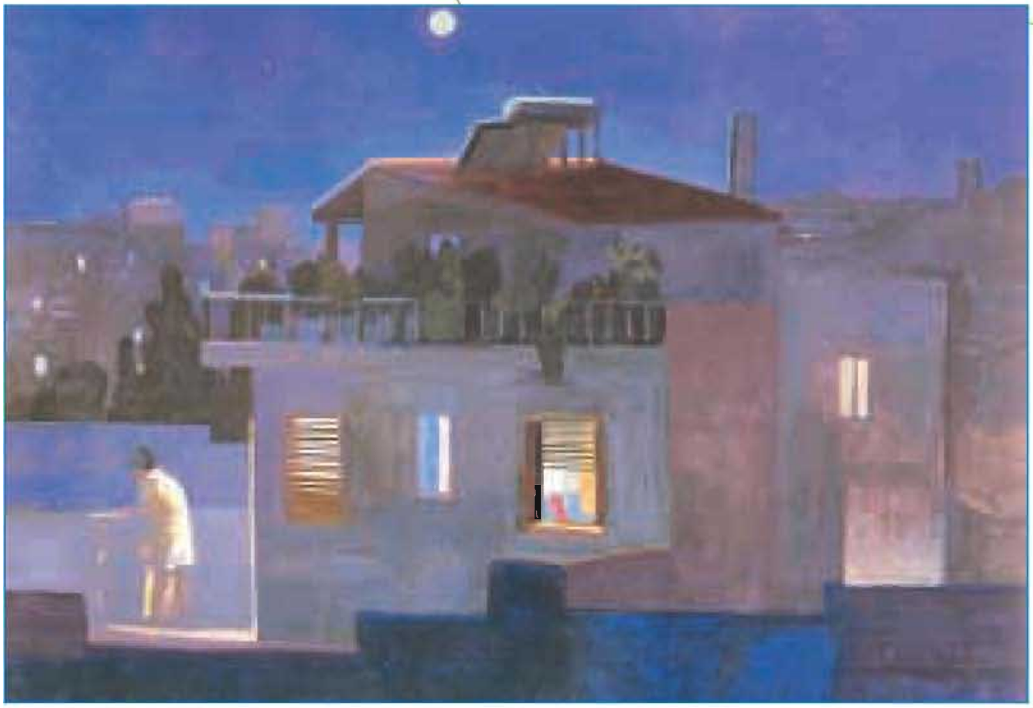

Κώστας Παπανικολάου, «Νυχτερινό τοπίο»

Εκτός από ποιήματα έχουν γραφτεί και πολλά μουσικά έργα για το φεγγάρι ή τη σελήνη, όπως αλλιώς λέγεται. Μπορείτε να ακούσετε τη *Μικρή νυχτερινή μουσική* του Βόλφανγκ Αμαντέους Μότσαρτ ή το *Χάρτινο το φεγγαράκι* του Μάνου Χατζηδάκι, εφόσον έχετε αυτά τα CD στο σχολείο σας.

Ο σπουργίτης και το ουράνιο τόξο

Ήταν κάποτε ένας σπουργίτης που ήθελε να γνωρίσει το ουράνιο τόξο. Ήθελε να δει από κοντά τα χρώματά του.

«Είναι πολύ μακριά το ουράνιο τόξο!» του έλεγε η σοφή κουκουβάγια. «Κι εσύ, τόσο μικρούλης που είσαι, θα κουραστείς και θα μείνεις στα μισά του δρόμου!»

Όμως ο σπουργίτης δεν άλλαζε γνώμη.

Κι έτσι ένα πρωί ξεκίνησε για το μεγάλο ταξίδι.

Πέρασε μέσα από το μεγάλο δάσος. Είδε τα λιοντάρια, τις τίγρεις, τους ελέφαντες και τις μαϊμούδες.

«Πάω καλά για το μέρος που είναι το ουράνιο τόξο;» ρώτησε ένα χιμπατζή.

«Καλά πας!» του απάντησε εκείνος.

Μετά από το μεγάλο δάσος, ο σπουργίτης βρέθηκε στη μεγάλη θάλασσα. Είδε τα κύματα, είδε τα ψάρια, είδε τα καράβια, είδε και τους γλάρους.

«Για το μέρος που βρίσκεται το ουράνιο τόξο, από εδώ πάνε;» ρώτησε ένα δελφίνι.

«Ναι!» του απάντησε εκείνο.

Μετά από τη μεγάλη θάλασσα, ο σπουργίτης βρέθηκε στη μεγάλη έρημο. Είδε την άμμο να αστροποβολάει κάτω από τον ήλιο, είδε τα φοινικόδεντρα, είδε τις καμήλες.

«Θέλω να φτάσω στο ουράνιο τόξο. Καλά πάω;» ρώτησε ένα σκαθάρι.

«Καλά πας!» του απάντησε εκείνο.

Μετά από τη μεγάλη έρημο, ο σπουργίτης βρέθηκε στα μεγάλα βουνά. Είδε τα χιόνια, είδε τους αϊτούς, είδε τις αρκούδες, είδε τις δροσερές πηγές και τα πανύψηλα έλατα.

«Προς τα πού πέφτει το ουράνιο τόξο;» ρώτησε ένα σκίουρο.

«Εκεί!» του έδειξε εκείνος.

Και ο σπουργίτης —αν και είχε πια κουραστεί— πήρε κουράγιο και συνέχισε. Το καταλάβαινε πως πλησίαζε.

Και ναι! Μόλις πέρασε το τελευταίο βουνό, βρέθηκε στην πεδιάδα που κατοικούσε το ουράνιο τόξο.

Ήταν μια πλατιά πεδιάδα, γεμάτη από λουλούδια. Τα λουλούδια είχαν πάνω τους τα χρώματα του ουράνιου τόξου. Υπήρχαν και μερικές λίμνες. Τα νερά τους είχαν χρώματα του ουράνιου τόξου. Υπήρχαν και πουλιά που τα φτερά τους είχαν τα χρώματα του ουράνιου τόξου. Υπήρχε και το ίδιο το ουράνιο τόξο. Όμορφο που ήταν!

Ο σπουργίτης πήγε και κούρνιασε στην πιο χαμηλή μεριά του. Μπορούσε πια να ξεκουραστεί. Σήκωσε τα μάτια του προς τα επάνω. Ό,τι έβλεπε ήταν λουσμένο σε μαγευτικούς χρωματισμούς.

«Αχ, τι ομορφιά!» είπε ο σπουργίτης. «Άξιζε η κούραση!» κι έπειτα έκλεισε τα μάτια του και κοιμήθηκε.

Τα όνειρά του είχαν χρώματα του ουράνιου τόξου. Τόσο όμορφα όνειρα ήταν.

Μάνος Κοντολέων

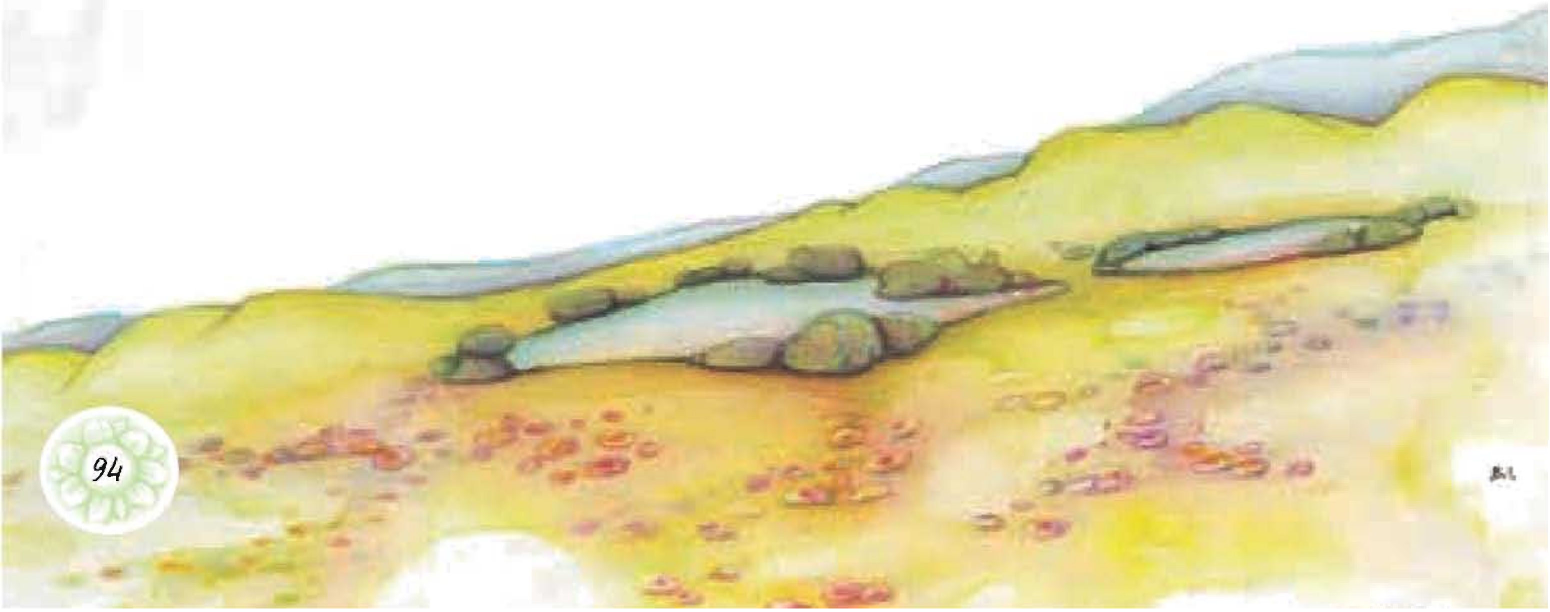

δραστηριότητες

Ποια ζώα ρώτησε ο σπουργίτης για το ουράνιο τόξο;

Έχεις δει ποτέ ουράνιο τόξο; Τι χρώματα είχε; Θυμάσαι πότε σχηματίστηκε, πριν ή μετά τη βροχή;

Πώς ήταν η πεδιάδα που κατοικούσε το ουράνιο τόξο; Σε τι διέφερε από το τοπίο του πίνακα; Ζωγράφισε σ' αυτό ό,τι λείπει για να μοιάσει με την πεδιάδα της ιστορίας.

Κωνσταντίνος Μαλέας, «Λαύριο»

[Τα τζιτζίκια στήσανε χορό]

Τζιτζίκια στήσανε χορό
στο ντάλα μεσημέρι*
και στέκουν γύρω τα παιδιά
και παίζουν παλαμάκια.

Γιάννης Ρίτσος

δραστηριότητες

Έχεις ακούσει ποτέ τζιτζίκια; Με ποιους τρόπους και με ποια υλικά μπορείς να μιμηθείς τον ήχο τους;

Οι ζωγράφοι χρησιμοποιούν χρώματα για να μας δώσουν εικόνες. Οι ποιητές χρησιμοποιούν λέξεις. Εσύ μπορείς να κάνεις και τα δύο. Να, όπως στην παρακάτω εικόνα, όπου ο ζωγράφος έγραψε με χρωματιστά γράμματα τον τίτλο του ποιήματος. Διάλεξε χρώματα και μορφές γραμμάτων και αντίγραψε με τον ίδιο τρόπο τους στίχους του ποιήματος. Κάνε το δικό σου ποιητικό πίνακα.

***ντάλα μεσημέρι:** καταμεσήμερο

Οι πεταλουδίτσες

Μια φορά κι έναν καιρό σε μια δροσερή ρεματιά γεννήθηκαν κάμποσες τρελοπεταλουδίτσες: άσπρες, κίτρινες, γαλάζιες, κόκκινες και παρδαλές με χρωματιστές βούλες. Πετούσαν χαρούμενες εδώ κι εκεί. Ένα φόβο είχαν μονάχα. Φοβόντουσαν τα πουλάκια που τις κυνηγούσαν. Οι καημένες δεν μπορούσαν να χαρούν αμέριμνα τις ομορφιές της Άνοιξης. Ο φόβος του εχθρού βασάνιζε την μικρή τους ύπαρξη.

Μια καλή Ηλιαχτίδα τότε, που λυπήθηκε πολύ τις φτωχές πεταλουδίτσες, θέλησε να τις προστατέψει.

— Μικρές πεταλουδίτσες μου, τους είπε, σαν βλέπετε κίνδυνο να μη σας πιάνει πανικός και τα χάνετε. Κρατάτε την ψυχραιμία σας. Προσπαθήστε σε περίπτωση κινδύνου να βρίσκει η καθεμιά το κατάλληλο καταφύγιο. Και να κρύβεστε.

— Το κατάλληλο καταφύγιο; Και ποιο είναι καλή μας Ηλιαχτίδα;

— Η καθεμιά πρέπει να τρέχει και να κρύβεται στο μέρος, στο λουλούδι, στο φύλλο, που ταιριάζει με το χρώμα της. Με το χρώμα των φτερών της. Τότε ο εχθρός δε θα μπορεί εύκολα να σας ξεχωρίσει.

— Για εξήγησέ μας καλύτερα Ηλιαχτίδα.

— Εσύ για παράδειγμα Κοκκινόφτερη πεταλουδίτσα, να τρέχεις και να χώνεσαι μέσα σε ένα κόκκινο λουλούδι. Σε μια παπαρούνα, σε ένα άνθος ροδιάς, σε ένα κόκκινο γεράνι ή σε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο.

— Κι εγώ πού να πηγαίνω; ρώτησε μια λευκή πεταλουδίτσα.

— Εσύ Λευκόφτερη να τρέχεις στα κρίνα ή στα άσπρα τριαντάφυλλα ή τ΄ άσπρα γαρίφαλα.

— Κι εγώ θα τρέχω στα κίτρινα ανθάκια, στις κίτρινες μαργαρίτες, είπε η Κιτρινόφτερη πεταλουδίτσα.

— Μα βέβαια. Τώρα καταλάβατε όλες το μάθημά σας.

— Καταλάβαμε και σ΄ ευχαριστούμε, καλή μας Ηλιαχτίδα.

— Για να σ΄ ευχαριστήσουμε τώρα θα χορέψουμε και θα τραγουδήσουμε προς τιμή σου.

Κι οι χρωματιστές πεταλουδίτσες άρχισαν τότε ένα χαρούμενο πεταχτό χορό, τραγουδώντας.

[...] Ξαφνικά άκουσαν φτερουγίσματα και κάμποσα πουλάκια πέταξαν προς το μέρος τους.

— Κίνδυνος! Κίνδυνος! Κρυφτείτε πεταλουδίτσες!

Τρέξε Κοκκινόφτερη στην Παπαρουνίτσα!

Πέταξε Λευκόφτερη μέσα στ΄ άσπρο κρίνο!

Κίτρινη, στην κίτρινη τρέξε μαργαρίτα!

Κι εσύ Γαλανόφτερη στο γαλάζιο μενεξέ!

Έτσι τους φώναξε η φίλη τους Ηλιαχτίδα. Κρύφτηκαν οι πεταλουδίτσες. Πέρασε ο κίνδυνος και ξαναβγήκαν να συνεχίσουν το χορό τους.

Ε. Παλαιολόγου - Πετρώνδα

Τι θα γινόταν αν οι πεταλούδες μπέρδευαν τις συμβουλές της Ηλιαχτίδας και κρύβονταν σε άλλα χρώματα;
Χρωμάτισε τις λευκές πεταλούδες με χρώματα που σου αρέσουν.

Όλα στη γη θέλουν αγάπη και στοργή.

Ανδρέας Εμπειρίκος

Νικόλαος Γύζης «Η Χαρά» (λεπτομέρεια)

Η ευγνωμοσύνη του μικρού μυρμηγκιού

Ένα μυρμήγκι πλησίασε σ' ένα ποταμάκι να πιει νερό. Αλλά το ρεύμα το παρέσυρε και κινδύνευε να πνιγεί.

Τότε, το είδε ένα περιστέρι και το λυπήθηκε. Του έριξε ένα κλαδί, και το μυρμήγκι πιάστηκε και σώθηκε.

Στην όχθη που βγήκε το μυρμήγκι, είδε έναν κυνηγό που είχε βάλει στο μάτι το περιστέρι.

Το μυρμήγκι έτρεξε όσο πιο γρήγορα μπορούσε και, τη στιγμή που ο κυνηγός ετοιμαζόταν να πιάσει το περιστέρι, το μυρμηγκάκι τον δάγκωσε δυνατά στην πατούσα και τον ξάφνιασε.

Έτσι, το περιστέρι πρόλαβε και πέταξε μακριά.

Αίσωπος

Τι ήταν αυτό που έδωσε δύναμη στο μυρμήγκι να τα βάλει με τον κυνηγό;

Έχεις φίλους; Τους βοηθάς, όταν έχουν ανάγκη; Διηγήσου μια ιστορία, όπως αυτή, που να φαίνεται η αγάπη που έχεις για ένα φίλο ή μια φίλη σου.

Ο Αίσωπος στις ιστορίες του χρησιμοποιεί πολλά ζώα και πουλιά για ήρωες. Ξέρεις άλλη ιστορία του Αισώπου με ήρωα το μυρμήγκι; Ποια είναι αυτή;

Ο μικρός κάστορας και η ηχώ

Ο μικρός κάστορας ζούσε ολομόναχος στην άκρη της μεγάλης λίμνης. Δεν είχε αδελφούς. Δεν είχε αδελφές. Και το χειρότερο απ΄ όλα δεν είχε ούτε φίλους. Μια μέρα, την ώρα που καθόταν στην άκρη της λίμνης, άρχισε να κλαίει. Έκλαιγε πολύ δυνατά. Και μετά δυνατότερα. Ξαφνικά άκουσε κάτι παράξενο. Στην άλλη άκρη της λίμνης κάποιος άλλος έκλαιγε μαζί του. Ο μικρός κάστορας σταμάτησε να κλαίει, για να ακούσει. Αμέσως σταμάτησε να κλαίει και ο άλλος. Ο μικρός κάστορας ήταν πάλι μόνος του.

«Μπουχ, χουχ, χουου», έκανε.

«Μπουχ, χου, χουου», έκανε και η φωνή, στην απέναντι πλευρά της λίμνης.

[...] Ο μικρός κάστορας σταμάτησε να κλαίει.

«Γεια σου!», φώναξε.

«Γεια σου!» φώναξε και η φωνή, από την απέναντι πλευρά της λίμνης.

Ο μικρός κάστορας σκέφτηκε για ένα λεπτό.

«Είμαι μόνος μου», είπε. «Χρειάζομαι ένα φίλο».

«Είμαι μόνος μου», είπε η φωνή από την απέναντι πλευρά της λίμνης. «Χρειάζομαι ένα φίλο».

Ο μικρός κάστορας, δεν μπορούσε να το πιστέψει. Στην άλλη άκρη της λίμνης, ζούσε και κάποιος άλλος, που ήταν θλιμμένος και χρειαζόταν ένα φίλο. Πήγε γρήγορα στη βάρκα και ξεκίνησε για να τον βρει. Η λίμνη ήταν πολύ

μεγάλη. Κωπηλατούσε και κωπηλατούσε συνέχεια. Κάποτε είδε μια μικρή πάπια, που έκανε κύκλους κολυμπώντας.

«Ψάχνω κάποιον που χρειάζεται ένα φίλο», είπε ο μικρός κάστορας. «Εσύ ήσουν που έκλαιγες;»

«Πραγματικά χρειάζομαι ένα φίλο», είπε η πάπια. «Μα δεν έκλαιγα εγώ».

«Θα γίνω εγώ φίλος σου», είπε ο μικρός κάστορας. «Έλα μαζί μου».

Έτσι η πάπια πήδηξε μέσα στη βάρκα.

Κωπηλατούσαν και κωπηλατούσαν συνέχεια. Κάποτε είδαν μια μικρή ενυδρίδα* που γλιστρούσε ολομόναχη πάνω κάτω στην όχθη.

«Ψάχνουμε κάποιον που χρειάζεται ένα φίλο», είπε ο μικρός κάστορας. «Εσύ ήσουν που έκλαιγες;»

«Πραγματικά χρειάζομαι ένα φίλο», είπε η ενυδρίδα.

«Μα δεν έκλαιγα εγώ».

«Θα γίνουμε εμείς φίλοι σου», είπαν ο μικρός κάστορας και η πάπια.

***ενυδρίδα:** μικρόσωμο ζώο που ζει στα ποτάμια και τις λίμνες

«Έλα μαζί μας».

Έτσι η ενυδρίδα πήδηξε μέσα στη βάρκα.

Κωπηλατούσαν και κωπηλατούσαν συνέχεια. Κάποτε είδαν μια μικρή χελώνα, που λιάζονταν ολομόναχη πάνω σε ένα βράχο.

«Ψάχνουμε κάποιον που χρειάζεται ένα φίλο», είπε ο μικρός κάστορας. «Εσύ ήσουν που έκλαιγες;»

«Πραγματικά χρειάζομαι ένα φίλο», είπε η χελώνα. «Μα δεν έκλαιγα εγώ».

«Θα γίνουμε εμείς φίλοι σου», είπαν ο μικρός κάστορας, η πάπια και η ενυδρίδα. «Έλα μαζί μας».

Έτσι η χελώνα πήδηξε μέσα στη βάρκα και κωπηλατούσαν και κωπηλατούσαν, μέχρι που έφτασαν στην άκρη της λίμνης. Εκεί ζούσε ολομόναχος, ένας σοφός γερο-κάστορας σε ένα σπίτι από λάσπη. Ο μικρός κάστορας τού είπε πως κωπηλάτησαν σε όλη τη λίμνη, για να βρουν ποιος έκλαιγε.

«Δεν ήταν η πάπια», είπε. «Δεν ήταν η ενυδρίδα, μα ούτε και η χελώνα. Ποιος ήταν άραγε;»

«Ήταν η ηχώ», είπε ο σοφός γερο-κάστορας.

«Και πού μένει;» ρώτησε ο μικρός κάστορας.

«Στην άλλη άκρη της λίμνης», είπε ο σοφός γερο-κάστορας. «Όπου και αν βρίσκεσαι, η ηχώ, είναι πάντοτε στην απέναντι πλευρά της λίμνης».

«Μα γιατί κλαίει;» ρώτησε ο μικρός κάστορας.

«Όταν εσύ είσαι θλιμμένος, είναι θλιμμένη και η ηχώ», είπε ο γερο-κάστορας. «Όταν είσαι ευτυχισμένος, είναι ευτυχισμένη και η ηχώ».

«Μα πώς μπορώ να τη βρω και να γίνω φίλος της;» ρώτησε ο μικρός κάστορας. «Δεν έχει κανένα φίλο, όπως εγώ».

«Έχεις εμένα», είπε η πάπια.

«Και εμένα», είπε η ενυδρίδα.

«Και μένα», είπε η χελώνα.

Ο μικρός κάστορας τα΄ χασε. «Ναι», είπε, «έχω πολλούς φίλους τώρα!»

Και ήταν τόσο ευτυχισμένος, που είπε ξανά πολύ δυνατά: «Έχω πολλούς φίλους τώρα!»

Από την άλλη άκρη της λίμνης, μια φωνή του απάντησε: «Έχω πολλούς φίλους τώρα!»

«Βλέπεις;» είπε ο σοφός γερο-κάστορας. «Όταν είσαι ευτυχισμένος, είναι ευτυχισμένη και η ηχώ. Όταν έχεις φίλους, έχει φίλους κι αυτή».

« Ζήτω!», φώναξε δυνατά, απαντώντας τους: «Ζήτω!»

Άμυ Μακ Ντόναλντ

δραστηριότητες

Γιατί ο κάστορας άρχισε να κλαίει;

Μπορείς να θυμηθείς με τη σειρά, ποια ζώα συνάντησε ο μικρός κάστορας; Τι γνωρίζεις γι΄ αυτά;

Ο κάστορας ψάχνοντας για φίλους συνάντησε διάφορα ζώα το ένα μετά το άλλο, που ζούνε στη λίμνη. Σε ποιο άλλο κείμενο του *Ανθολογίου* ο ήρωας συναντά επίσης άλλα ζώα στη σειρά και τι τους ζητάει; Τον τίτλο μπορείς να τον ανακαλύψεις στην παρακάτω φράση: «Όταν ο παπαγάλος συναντήθηκε με την Κολοτούμπα, είπαν ένα ψέμα πρωταπριλιάτικο στον σπουργίτη και το ουράνιο τόξο».

Εάν θέλεις να παίξεις με την ηχώ σου κάνε ζευγάρι μ΄ έναν φίλο ή μια φίλη σου. Σταθείτε σε απόσταση ο ένας από τον άλλο, πλάτη με πλάτη. Ο ένας λέει μια φράση ή λέξη, χαρούμενα ή λυπημένα και ο άλλος, που κάνει την ηχώ, την επαναλαμβάνει.

Όταν κάνουνε πόλεμο

Όταν κάνουνε πόλεμο
η γη έχει πονόλαιμο
πονάει η καρδιά της
και κλαίνε τα παιδιά της
κι όλο κάνουνε πόλεμο
κι άντε με τον πονόλαιμο
τον άρρωστο λαιμό της
από τον πόλεμό της.
Ενάντια στον πονόλαιμο
στον πόνο και τον πόλεμο
υπάρχει μια ασπιρίνη
άνθρωποι, πέστε ΕΙΡΗΝΗ.

Γιώργος Μαρίνος

δραστηριότητες

Γιατί νομίζεις ότι ο πόλεμος προκαλεί «πονόλαιμο» στη γη;

Πώς φαντάζεσαι την ειρήνη; Μπορείς να τη ζωγραφίσεις; Γιατί είναι σημαντική για τους ανθρώπους;

Η ειρήνη απασχολούσε τον άνθρωπο σε όλες τις εποχές. Γράφτηκαν λοιπόν πολλές ιστορίες και τραγούδια γι΄ αυτή. Ψάξε στη βιβλιοθήκη του σχολείου σου και του Δήμου ή σε κάποιο βιβλιοπωλείο και βρες κι άλλα έργα με θέμα την ειρήνη.

Δώσε την αγάπη

Ο Μάνος και ο Στάθης είναι φίλοι και συμμαθητές σε ένα «διαπολιτισμικό σχολείο». Κάθονται στο ίδιο θρανίο μέχρι που κάποια μέρα η δασκάλα τους, η κυρία Μάρθα, τους αλλάζει θέση με αφορμή τον ερχομό δυο παιδιών από άλλες χώρες. Η αλλαγή αυτή δυσαρεστεί τα παιδιά. Κάποια μέρα η κυρία Μάρθα προτείνει στην τάξη να ετοιμάσουν μια πρωτότυπη γιορτή…*

Ήταν μια Δευτέρα κοντά στα Χριστούγεννα και η κυρία Μάρθα λίγο πριν φύγουν από το σχολείο τούς είπε:

— Αύριο θα κάνουμε μια γιορτούλα μέσα στην τάξη.

— Τι γιορτή; Ποιος άγιος γιορτάζει; ρωτούσαν τα παιδιά.

— Αυτός ο άγιος δεν υπάρχει στο ημερολόγιο. Μην ψάξετε, γιατί δε θα τον βρείτε. Είναι ο άγιος της φιλίας.

— Μα δεν έχει όνομα;

— Να τον πούμε… Φιλάγιο; φώναξε ο Μάνος.

— Να τον πούμε έτσι, συμφώνησε η δασκάλα του. Για να τον τιμήσουμε, αύριο θα φέρετε όλοι σας ένα δωράκι για ν΄ ανταλλάξουμε μεταξύ μας δώρα. Σύμφωνοι; Περίεργη γιορτή, αλλά… σύμφωνοι!

Του Μάνου το μυαλό έτρεξε στο φίλο του το Στάθη. Ήξερε τι θα του πάρει. Ένα φακελάκι με ποδοσφαιριστές της αγαπημένης του ομάδας. Τον Γιάννους, που καθόταν και δίπλα του, ούτε που τον σκέφτηκε.

Την επόμενη μέρα αυτός ο άγιος της φιλίας που δεν είχε όνομα θα πρέπει να ήταν πολύ χαρούμενος. Γιατί όλα τα παιδιά είχαν φέρει κάτι μαζί τους, ακόμα και χαρτιά με ζωγραφιές, ακόμα και ποιηματάκια.

Η Ντανιέλλα είχε φέρει ένα ταψί πρασόπιτα να τη μοιράσει σε όλους. Ο Γιάννους είχε φέρει ένα καλαθάκι μήλα.

— Τι θα τα κάνεις τόσα μήλα; ρώτησε το Πολωνεζάκι, ο Μάνος. Θα τα φας όλα εσύ; Θα σκάσεις! Θα κάνεις μπαμ! Ο Γιάννους έκανε πράγματι μπαμ, αλλά όχι από το πολύ φαΐ. Όταν ήρθε η σειρά του να δώσει τα δώρα του, πήρε το

***διαπολιτισμικό σχολείο:** σχολείο όπου φοιτούν και μαθητές, που έρχονται από άλλες χώρες

καλαθάκι του, στάθηκε μπροστά στην έδρα, ξανθούλης και κοντός καθώς ήταν, με τα παραπονεμένα του ματάκια, κι άρχισε να τραγουδά με την όμορφη φωνούλα του κάτι στα... κινέζικα, δηλαδή στα πολωνικά.

Αφού τέλειωσε το τραγούδι στη γλώσσα του, πέρασε απ΄ όλα τα θρανία κι έδωσε στους συμμαθητές του ένα μήλο, λέγοντάς τους σε σπασμένα ελληνικά: «Ντόσε την αγάπη όπως ντίνεις ένα μήλο, έτζι αμπλά!»

῞Ολα τα παιδιά κρατούσαν στο χέρι τους ένα μήλο που μιλούσε για την αγάπη. Το χάρηκαν σαν να ήταν παιχνίδι. Κι άρχισαν να πετούν το ένα στο άλλο το μήλο λέγοντας: «Δώσε την αγάπη όπως δίνεις ένα μήλο. ῞Ετσι απλά».

Αγγελική Βαρελλά

Εάν κάνατε και σεις στην τάξη σας μια «γιορτή φιλίας», τι δώρο θα έδινες εσύ στους συμμαθητές σου, για να τους δείξεις την αγάπη σου;

Γιατί νομίζεις ότι ο Μάνος δε σκέφτηκε τον Γιάννους που καθόταν δίπλα του;

Ποια φράση, έλεγαν τα παιδιά πετώντας το ένα στο άλλο το μήλο; Γράψε την πάνω στις τελίτσες με χρωματιστά μολύβια, για να φτιάξεις το «μήλο της Αγάπης».

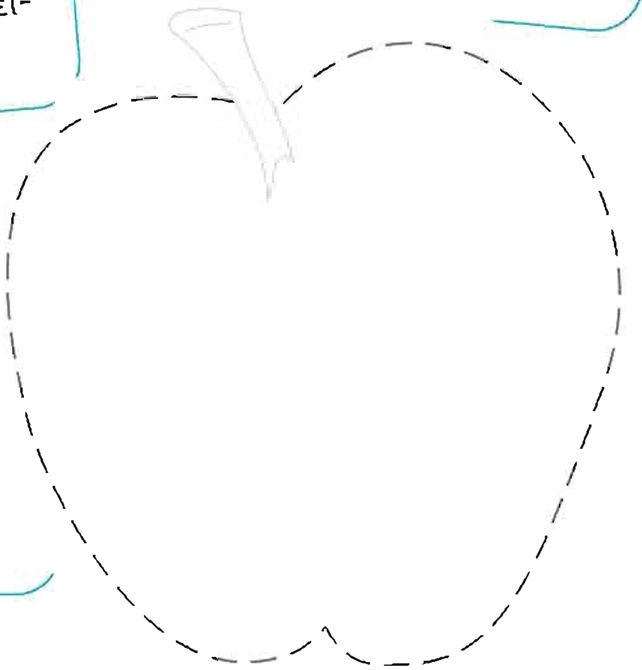

και μια χελιδονοφωλιά ψηλά στο νάρθηκα
χτισμένη
ψάλλει το «Δόξα εν Υψίστοις».

Γεώργιος Δροσίνης

Εικόνα Παναγίας Ελεούσας ή Γαλακτοτραφούσας

Προσευχή

Παναγιά μου, Παναγίτσα,
που έχεις το Χριστό αγκαλίτσα

πάρε στη χρυσή ποδιά σου
τα παιδιά της γης, κοντά σου

άσπρα, κίτρινα, μαυράκια
όλα του Χριστού αδερφάκια

δίπλα στο Χριστό να τα έχεις
να μπορείς να τα προσέχεις.

Θέτη Χορτιάτη

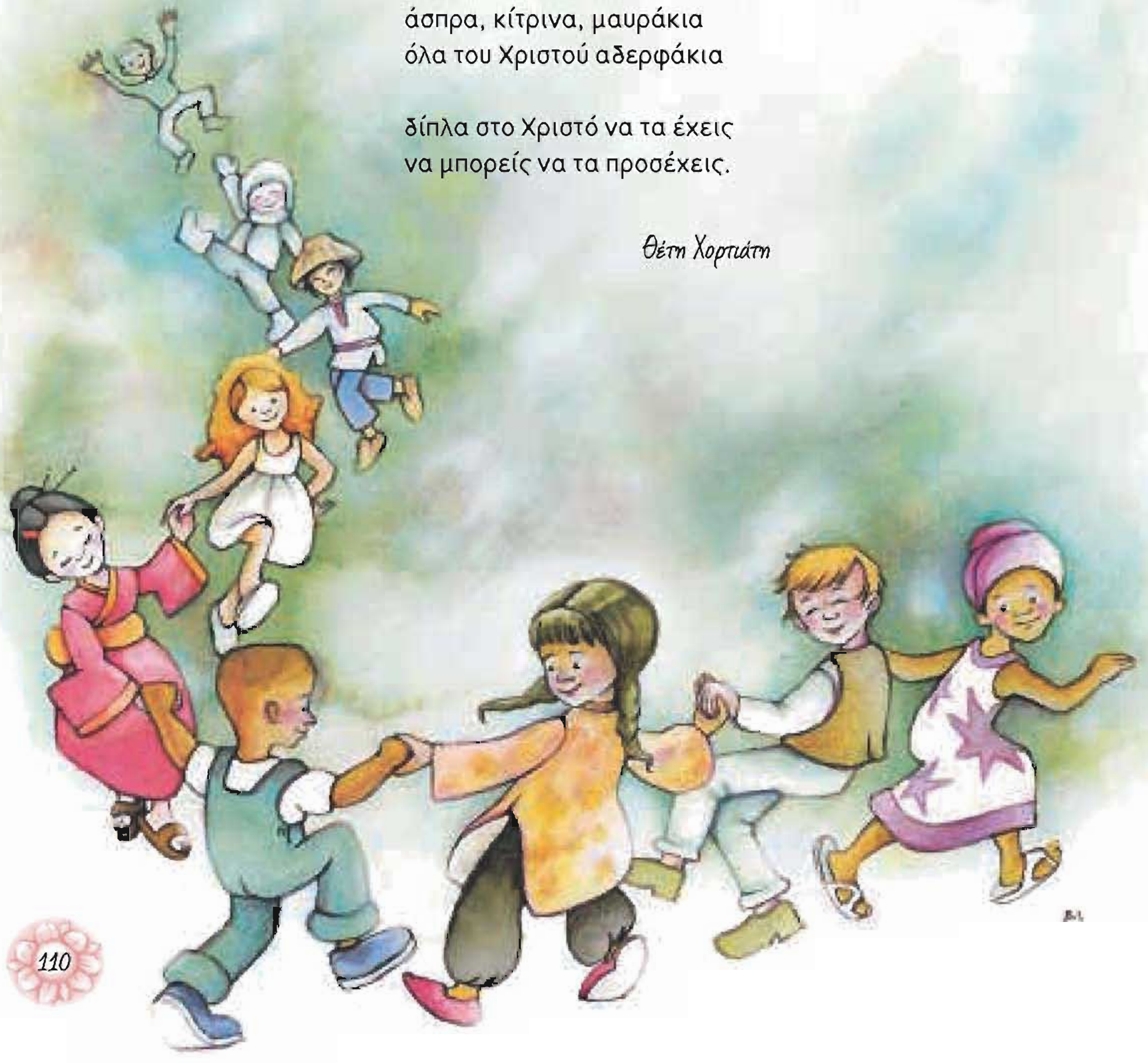

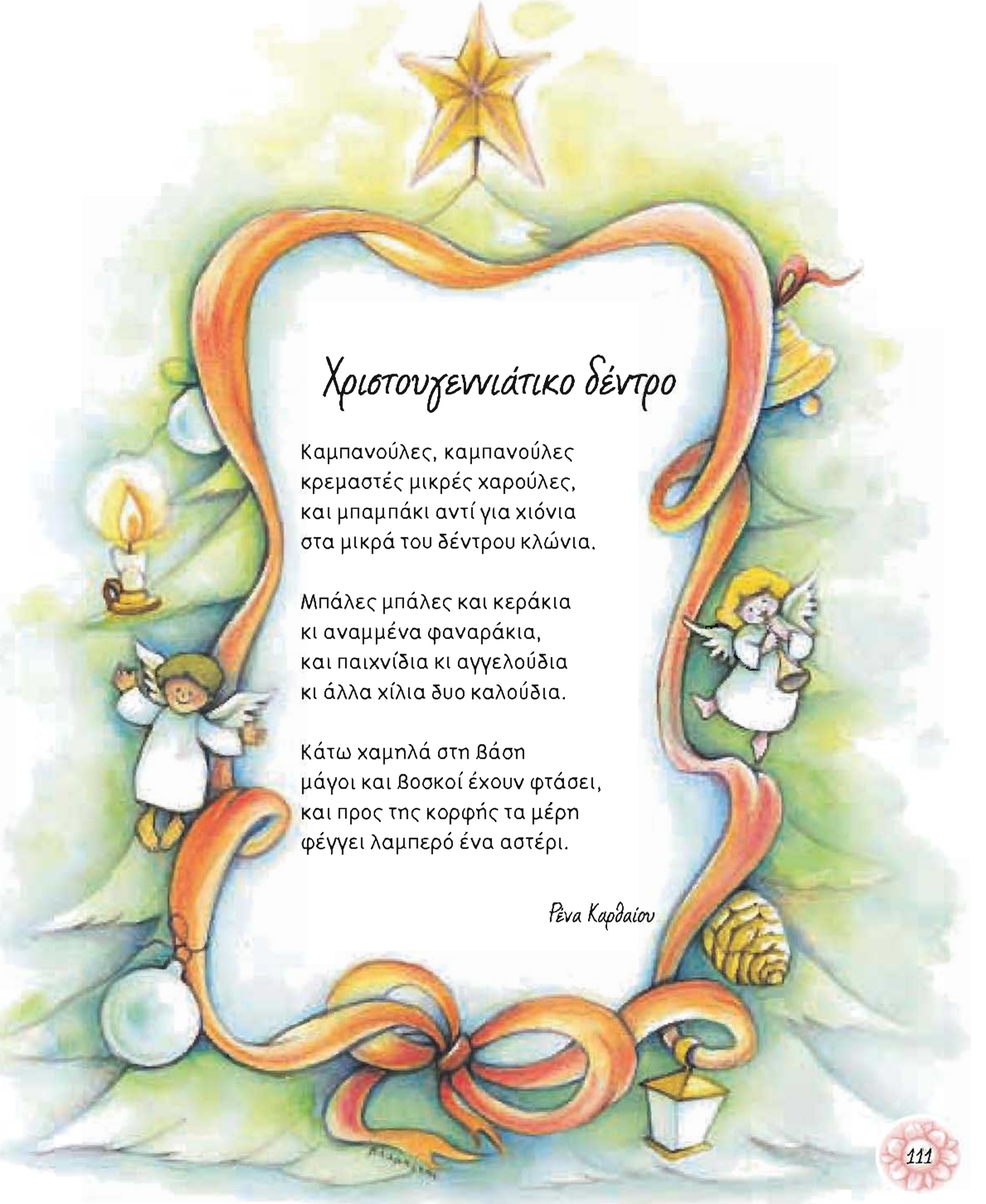

Χριστουγεννιάτικο δέντρο

Καμπανούλες, καμπανούλες
κρεμαστές μικρές χαρούλες,
και μπαμπάκι αντί για χιόνια
στα μικρά του δέντρου κλώνια.

Μπάλες μπάλες και κεράκια
κι αναμμένα φαναράκια,
και παιχνίδια κι αγγελούδια
κι άλλα χίλια δυο καλούδια.

Κάτω χαμηλά στη βάση
μάγοι και βοσκοί έχουν φτάσει,
και προς της κορφής τα μέρη
φέγγει λαμπερό ένα αστέρι.

Ρένα Καρθαίου

δραστηριότητες

Ποια στολίδια ήταν κρεμασμένα στο χριστουγεννιάτικο δέντρο; Τι υπάρχει στη βάση του δέντρου και τι στην κορυφή του;

Ρώτησε τους γονείς σου αν θυμούνται κάποιο ποίημα για το χριστουγεννιάτικο δέντρο, που έλεγαν όταν εκείνοι ήταν μαθητές. Φτιάξε με τους συμμαθητές σου μια συλλογή με όσα ποιήματα συγκεντρωθούν.

Φαντάσου ότι γίνεται ένας διαγωνισμός για το πιο παράξενα στολισμένο δέντρο. Τι θα κρέμαγες στα κλαριά του; Θέλεις να το ζωγραφίσεις;

Για ν΄ ακούσεις τραγούδια με θέμα το χριστουγεννιάτικο δέντρο, σου προτείνουμε: α) το «Δεντράκι μου περήφανο» από το CD *Χριστούγεννα. 16 Τραγούδια από όλο τον κόσμο* και β) «Το χριστουγεννιάτικο δέντρο» και «Το έλατο που έγινε χριστουγεννιάτικο δέντρο» από το CD *Χριστούγεννα Νο 1. Ουράνιο τόξο.*

Φτιάξτε με τους συμμαθητές σου ο καθένας τη δική του χριστουγεννιάτικη κάρτα. Πάρτε ένα κομμάτι χρωματιστό χαρτόνι και διπλώστε το στη μέση, ώστε να του δώσετε το σχήμα της κάρτας. Ζωγραφίστε στην εξωτερική πλευρά ένα χριστουγεννιάτικο θέμα και στην εσωτερική γράψτε ευχές. Στολίστε το χριστουγεννιάτικο δέντρο της τάξης.

Ο Αϊ-Βασίλης θα βρει το δρόμο του

Ο Ιβάν και η οικογένειά του εγκαταλείπουν τον τόπο τους κι όλα τα υπάρχοντά τους, μαζί και την Ευτυχού, τη γάτα τους, εξαιτίας της καταστροφής που προκάλεσε μια χιονοστιβάδα. Είναι παραμονές Χριστουγέννων. Στην κατασκήνωση της νέας χώρας που μεταφέρθηκαν όλα είναι χιονισμένα και στολισμένα. Ο Ιβάν είναι σκεφτικός. «Θα μπορέσει άραγε να με βρει φέτος ο Αϊ-Βασίλης;» αναρωτιέται καθώς ρίχνει το γράμμα που έγραψε για τον Αϊ-Βασίλη στο γραμματοκιβώτιο. Είναι παραμονή Πρωτοχρονιάς και στη στολισμένη αίθουσα της κατασκήνωσης όλοι γιορτάζουν.

Ο Ιβάν κοίταζε χαρούμενος τους γονείς του που χόρευαν ξέφρενα. Τους καμάρωνε. Ξαφνικά ο πατέρας κάνοντας μια απότομη φιγούρα, τον άρπαξε παρασύροντάς τον στο χορό.

Δίχως να καταλάβει ο Ιβάν βρέθηκε στην αυλή, κάτω από το μεγάλο έλατο που ήταν στολισμένο με ολόλευκες μπάλες χιονιού. Άρχισαν να χορεύουν και οι τρεις τους γύρω απ΄ το δέντρο και ξαφνικά η μαμά φώναξε:

— Α! Ένα όμορφο κουτί κάτω απ΄ το δέντρο!

— Για να δούμε, Ιβάν, άνοιξε το κουτί, είπε ο πατέρας και τον παρέσυρε χορεύοντας μαζί του.

— Μα πατέρα ... δεν ξέρουμε για ποιον είναι αυτό το κουτί, δίστασε ο Ιβάν.

— Για να δούμε τότε ... Ίσως γράφει για ποιον είναι, είπε η μαμά κι έσκυψε και διάβασε πάνω από το κουτί:

Για τον Ιβάν
Κατασκηνώσεις Ακριτοβουνίου

— Άνοιξέ το, επέμενε ο πατέρας.

Ένας περίεργος θόρυβος ακουγόταν μέσα απ΄ το κουτί.

— Κάνε γρήγορα, επιτέλους ... Ξεπαγιάσαμε, διαμαρτυρήθηκε η μαμά.

Και τότε, μπροστά στα μάτια όλων, μέσα απ΄ το κουτί ξεπρόβαλε ένα γατάκι.

Ήταν ολόασπρο και φορούσε μια κόκκινη κορδέλα στο λαιμό, ολόιδια με κείνη που φορούσε η μαμά στα μαλλιά της τις γιορτές. Τους κοίταξε φοβισμένο, ενώ έτρεμε λιγάκι απ΄ το κρύο.

— Ω, πόσο μοιάζει με την Ευτυχού! φώναξε ο Ιβάν και πήρε στην αγκαλιά του το γατάκι για να το ζεστάνει. Οι γονείς του κοιτάχτηκαν στα μάτια χαρούμενοι.

— Και πώς θα το ονομάσεις; ρώτησαν.

— Ασπρουλού, είπε με σιγουριά ο Ιβάν κι έπειτα γέλασε χαρούμενα. Ασπρουλού είναι ό,τι πρέπει νομίζω ...

— Ωραία ιδέα, είπε η μαμά. Ώρα για ύπνο όμως γιατί αν μείνουμε κι άλλο εδώ θα ξεπαγιάσουμε κι εμείς και η Ασπρουλού σου.

Κατερίνα Αναγνώστου

Τι ήταν εκείνο που έκανε τον Ιβάν να σκέφτεται ότι ο Αϊ-Βασίλης δε θα έβρισκε το δρόμο για να φέρει το δώρο του;

Τι νομίζεις ότι έγραφε ο Ιβάν στο γράμμα που έστειλε στον Αϊ-Βασίλη; Τι θα έγραφες εσύ στο δικό σου;

Με τους συμμαθητές σου αναζητήστε παλιές κάρτες που να απεικονίζουν τον Αϊ-Βασίλη και ο καθένας ας φτιάξει την ιστορία του.

Κάλαντα Πρωτοχρονιάς

Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά κι αρχή του Γεναρίου,
Άγιος Βασίλης έρχεται από την Καισαρεία,
βαστά εικόνα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι,
το καλαμάρι έγραφε και το χαρτί μιλούσε.
— Βασίλη, πόθεν* έρχεσαι και πόθεν κατεβαίνεις;
— Από τη μάνα μ' έρχομαι και στο σχολειό μου πάω.
— Κάτσε να φας, κάτσε να πιεις, κάτσε να τραγουδήσεις,
κι αν είσαι και γραμματικός, πες μας την άλφα-βήτα.
Και στο ραβδί του (α)κούμπησε να πει την άλφα - βήτα
και το ραβδί του (ή)ταν ξερό, χλωρά βλαστάρια βγάζει,
και πάνω στα βλαστάρια του πέρδικες κελαηδούσαν.
Σ' αυτό το σπίτι που 'ρθαμε πέτρα να μη ραγίσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει
και να μας και να μας καλοκαρδίσει.

Από τη Σωζόπολη

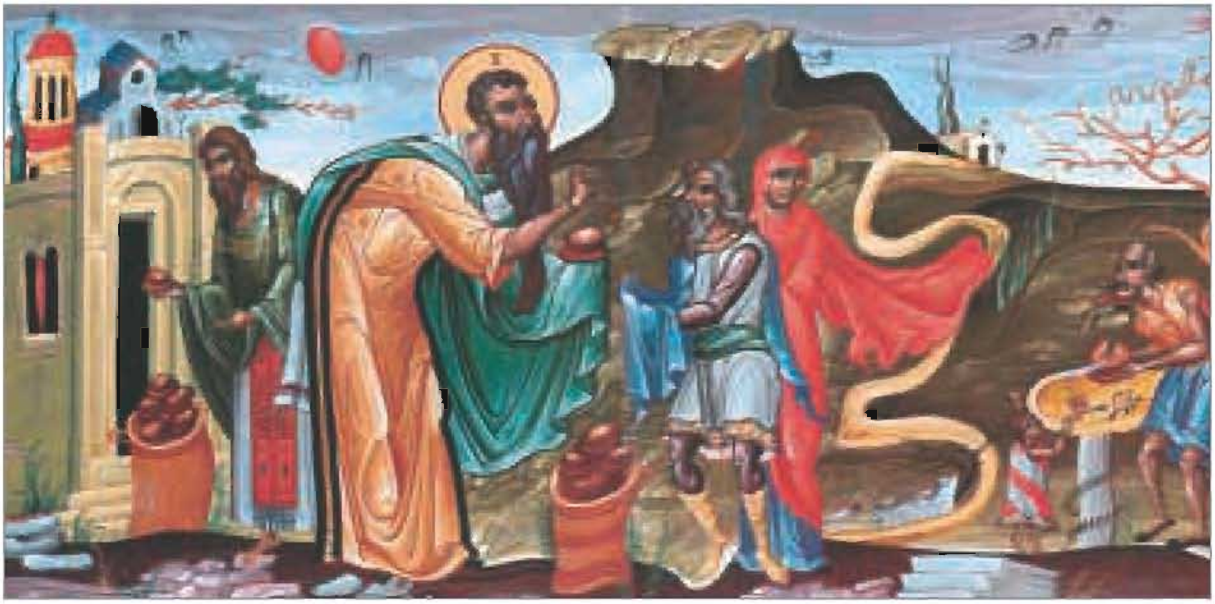

Σπύρος Καρδαμάκης, «Ο Αϊ Βασίλης και η βασιλόπιτα»

***πόθεν:** από πού

Ήρθε η Πασχαλιά

— Ήρθε η πασχαλιά!
λένε τα πουλιά
πάνω στα κλαδάκια.

— Ήρθε η πασχαλιά
λεν όλο χαρά
και τα λουλουδάκια.

—Ήρθε η πασχαλιά!
λέει, καθώς κυλά
και το ποταμάκι.

—Ήρθε η πασχαλιά!
και τσουγκρίζει αυγά
το μικρό παιδάκι.

Χάρης Σακελλαρίου

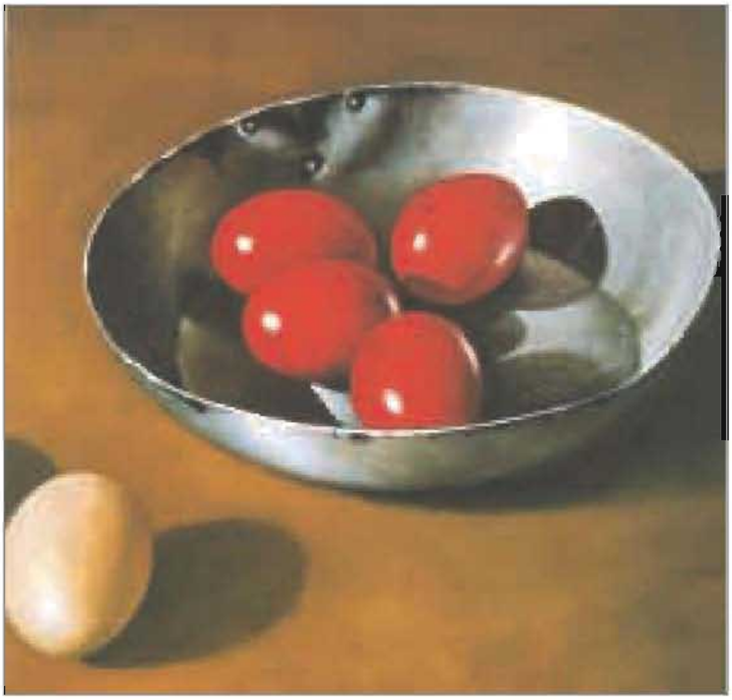

Χρήστος Γαρουφαλής, «Τα πασχαλινά αυγά» (λεπτομέρεια)

Το λαγουδάκι της Λαμπρής

Ολοχρονίς η χαρούμενη οικογένεια του κυρ Λαγού χοροπηδάει, τραγουδάει και πλέκει κοφινάκια για το Πάσχα. Και σαν φτάσουν οι μέρες της Λαμπρής, ο κυρ Λαγός φωνάζει στη γυναίκα του και τα παιδιά του:

«Εμπρός! Φορτώστε τα καλαθάκια στην πλάτη σας και δρόμο για την πολιτεία. Θα περάσουμε από το σπίτι της κυρά Πασχαλιάς πρώτα».

Και τα λαγουδάκια φορτώνονται τα μισογεμάτα από καραμέλες και σοκολάτες καλαθάκια τους και ξεκινούν για την κοντινή πολιτεία. Κατά το σούρουπο φτάνουν στο σπίτι της κυρά Πασχαλιάς.

«Χρόνια Πολλά, κυρά Πασχαλιά. Απογέμισέ μας τα καλάθια μας», της φωνάζουν.

Και η κυρά Πασχαλιά τούς γεμίζει τα καλάθια τους με κόκκινα αυγά.

Βαριά φορτωμένα ύστερα τα λαγουδάκια, σα σκοτείνιασε, πήγανε κρυφά κρυφά στα μαγαζιά και πήρανε τη θέση τους μέσα στις βιτρίνες. Στύλωσαν περήφανα τα αυτάκια τους, σήκωσαν όρθια τα δυο μπροστινά τους ποδαράκια και περίμεναν να ξημερώσει για να 'ρθουν οι φίλοι τους τα παιδιά, να τα καμαρώσουν.

Αχ! Τι χαρά, σαν μαζεύτηκαν μπρος στη βιτρίνα τα παιδάκια. Ποιο θα πάρει το γεμάτο κοφινάκι, ποιο θα πάρει το κόκκινο αυγό!

Σαν τέλειωσε η πασχαλιάτικη γιορτή, τα λαγουδάκια γυρίσανε πάλι στο δάσος και άρχισαν να πλέκουν καλαθάκια για τη χαρούμενη γιορτή, που θα ξανάρθει την ερχόμενη Λαμπρή.

Αντιγόνη Μεταξά (Θεία Λένα)

δραστηριότητες

Ποιος γέμισε τα καλαθάκια με κόκκινα αυγά και σε ποιους τα έδωσαν οι λαγοί;

Ποιο δρόμο θ΄ ακολουθήσουν τα λαγουδάκια για να φτάσουν στη βιτρίνα;

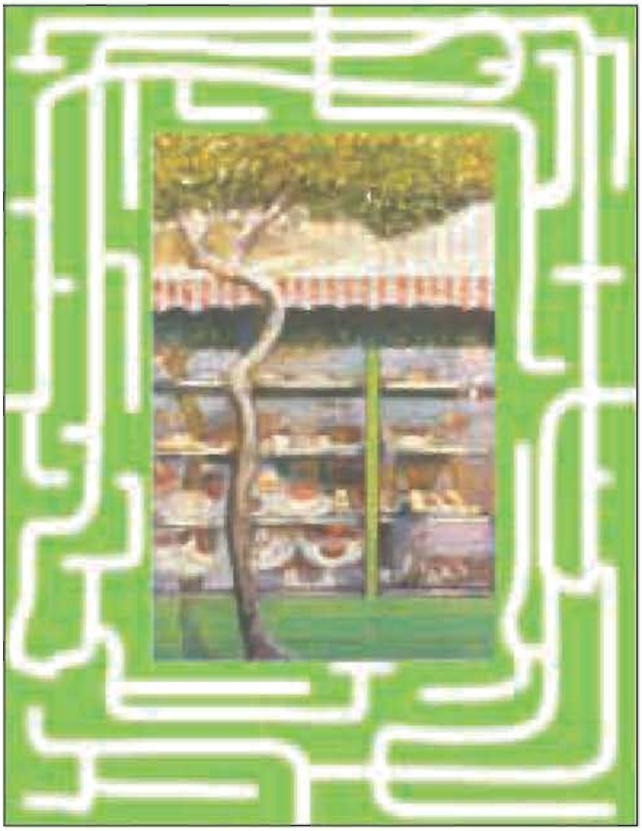

Ειρήνη Ηλιοπούλου, «Ζαχαροπλαστείο»

Μοιραστείτε ρόλους και «παίξτε» την ιστορία με τα λαγουδάκια στην τάξη. Μπορείτε να φτιάξετε χάρτινα καλαθάκια και να τα γεμίσετε με αυγά, καραμέλες και σοκολάτες. Στο τέλος χορέψτε όλοι μαζί με τη συνοδεία κάποιου πασχαλινού δημοτικού τραγουδιού, που μπορείτε να βρείτε σε διάφορα CD, όπως στα *Πασχαλινά* της Δόμνας Σαμίου.

Ο Χριστός και τα πουλιά

Κάποτε, λένε, έσκυψε ο Χριστός στα νερά μιας λίμνης και του έπεσε ο σταυρός και χάθηκε. Τότε μαζεύτηκαν γύρω του τα πουλάκια και θέλησαν να βοηθήσουν. Πρώτα πάει το περιστέρι, σκύβει στη λίμνη και βρέχει μόνο τα νύχια του. Ο Χριστός για να το θυμάται του βάζει κόκκινο χρώμα στα ποδαράκια του. Πάει το χελιδόνι, δεν καταφέρνει τίποτα. Ο Χριστός του βάφει την κοιλίτσα του με άσπρο χρώμα. Στην καρδερίνα, που δεν μπόρεσε κι εκείνη να τα καταφέρει, βάφει κόκκινη τη μυτούλα και βάζει πιτσιλιές στα φτερά. Στην πέρδικα για σημάδι βάφει μύτη και πόδια κόκκινα, της σουσουράδας κάνει τρίχρωμη την ουρά της, στον κοκκινολαίμη —το λέει και τ' όνομά του— βάφει κόκκινο το λαιμό, στ' αηδόνι χαρίζει μελωδική φωνή. Έτσι συνεχίστηκε και στα άλλα πουλάκια, είτε μικρά είτε μεγάλα.

Τέλος, ένας αϊτός από ψηλά ζυγιάζεται και ορμά μέσα στα νερά και ανασύρει το σταυρό. Τότε ο Χριστός τον σφραγίζει στη ράχη και τον κάνει σταυραϊτό.

*Λαϊκός θρύλος**

*** λαϊκός θρύλος:** διήγηση, δημιούργημα της φαντασίας του λαού

δραστηριότητες

Απ' όλα τα πουλιά που προσπάθησαν να βοηθήσουν το Χριστό, μόνο ο σταυραϊτός τα καταφέρνει. Όμως ο Χριστός ανταμείβει όλα τα πουλιά. Γιατί πιστεύεις ότι το κάνει;

Το αίνιγμα «Από πάνω σαν τηγάνι, από κάτω σαν μπαμπάκι κι από πίσω σαν ψαλίδι» περιγράφει ένα από τα πουλιά, που αναφέρονται στη λαϊκή παράδοση που διάβασες. Μπορείς να μαντέψεις ποιο είναι;

Ποια χρώματα χάρισε ο Χριστός στο κάθε πουλί; Χρωμάτισε το κάθε πουλί με το σωστό χρώμα!

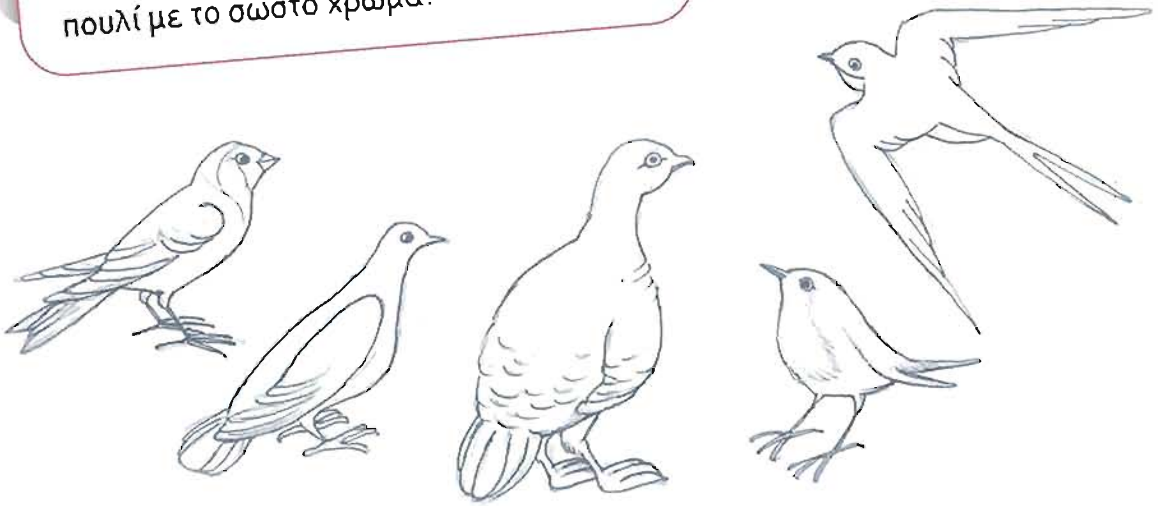

Η μουσική μπορεί να μιμηθεί το τιτίβισμα των πουλιών, όπως στο μουσικό παραμύθι του Σεργκέι Προκόφιεφ *Ο Πέτρος και ο Λύκος*. Αν υπάρχει αυτό το CD στο σχολείο σου βρες ποιο μουσικό όργανο χρησιμοποιεί ο συνθέτης για να δώσει την εντύπωση ενός πουλιού που κελαηδεί.

Το κάθε βότσαλο,
λείο ή τραχύ, το λέω πατρίδα.

Σαράντος Παυλέας

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ,
«Ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης μαχόμενος»

Ασπρογάλανο πανί

Μιλούσανε δυο νεράιδες:

— Τι σημαία να δώσουμε σ΄ αυτή τη χώρα; είπαν κι έδειξαν την Ελλάδα.

— Ας ρωτήσουμε την ίδια, είπε η μια.

— Ας ρωτήσουμε, συμφώνησε και η άλλη.

Βρήκαν την Ελλάδα να λούζεται σε μια καταγάλανη θάλασσα και να στεγνώνει κάτω από έναν ολόλαμπρο ήλιο.

— Κυρά, κυρά αρχόντισσα, κυρά μας παινεμένη, Ελλάδα δοξασμένη, τι χρώμα θέλεις να ΄χει η σημαία σου;

— Να ρωτήσω τα παιδιά μου, είπε η Ελλάδα.

Τα μισά παιδιά της ζούσαν στη στεριά, παιδεύονταν* με τη γη και τα βουνά.

— Κυρά, κυρά αρχόντισσα, κυρά μας παινεμένη, Ελλάδα δοξασμένη, σκληρός ο τόπος. Και η δουλειά σκληρή. Μα άσπρα περιστέρια οι ψυχές μας. Γι΄ αυτό άσπρη, ολόασπρη τη θέμε* τη σημαία μας.

Τα ΄γραψε τα λόγια αυτά σε χρυσόδετο τεφτέρι* η Ελλάδα.

— Ας πάω τώρα να ρωτήσω και τ΄ άλλα μου παιδιά, τα παιδιά της θάλασσας, είπε η Ελλάδα.

Τα βρήκε να παλεύουν με τα δίχτυα. Να τα τραβούν με κόπο, γιατί ήταν γιομάτα απ΄ ασημένια λαχταριστά ψάρια.

— Κυρά, κυρά αρχόντισσα κυρά μας παινεμένη, Ελλάδα δοξασμένη, εμάς οι ψυχές μας είναι δοξασμένες στο γαλανό νερό. Τούτη η θάλασσα η μεγάλη, που μας δίνει χαρά και ζωή, θέλουμε να χωρέσει τη σημαία μας.

Τα ΄γραψε και τούτα τα λόγια η Ελλάδα σε χρυσόδετο τεφτέρι και το ΄δωσε, το τεφτέρι, στις νεράιδες.

---

* **παιδεύονταν:** αγωνίζονταν, δούλευαν
* **θέμε:** θέλουμε
* **τεφτέρι:** τετράδιο με σημειώσεις

—Έτσι να γίνει, είπαν εκείνες.

Και τότε μέσα από την αφρισμένη θάλασσα βγήκε τ΄ ασπρογάλανο πανί κι απλώθηκε σε ουρανό και γη. Κείνη την ώρα ο ήλιος άστραψε, έσκυψε, φίλησε το πανί και το φίλημά του έγινε ένας ολόχρυσος σταυρός.

— Η σημαία μας, είπε η Ελλάδα. Η σημαία για τα παιδιά της στεριάς, για τα παιδιά της θάλασσας.

Γαλάτεια Σουρέλη

δραστηριότητες

Ποια παιδιά της Ελλάδας έδωσαν το άσπρο και ποια το γαλάζιο χρώμα στη σημαία και γιατί;

Στις εικόνες βλέπεις διάφορα γραμματόσημα, που έχουν την ελληνική σημαία. Συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του γραμματόσημου και φτιάξτε ένα δικό σας στο άδειο πλαίσιο, με θέμα τη σημαία.

Η γιορτή του "Όχι"

Κάτω απ΄ τη σημαία
στο σχολειό μπροστά
τα παιδιά γιορτάζουν,
τα Ελληνόπουλα.

«Όχι στους τυράννους!
Όχι στη σκλαβιά!
Ζήτω η ειρήνη!
Ζήτω η λευτεριά!»

Ύστερα στο ηρώο
στέκουν σιωπηλά.
Κι ακουμπούν στην πλάκα
αγριολούλουδα.

Κώστας Καλαπανίδας

Δραστηριότητες

Παρατήρησε τις αφίσες του πολέμου του ΄40 και διάβασε τα κείμενα που τις συνοδεύουν. Συζητήστε στην τάξη για ποιο σκοπό γίνονται οι αφίσες. Φτιάξε μαζί με τους συμμαθητές σου αφίσες για τη γιορτή του «ΟΧΙ» και στολίστε με αυτές την τάξη.

Αφίσα του Κώστα Γραμματόπουλου

Αφίσα της Βάσως Κατράκη

Τα ελληνάκια

Σε κάποιο νησί για χρόνια αφέντης ήταν ο Αγάς και έκανε ό,τι αυτός ήθελε. Οι Έλληνες κάτοικοι έπρεπε να τον υπακούν, να του δίνουν μερίδιο από τη σοδειά χωρίς κανείς να τολμά να μιλήσει. Γι΄ αυτό πολλά παλικάρια ξενιτεύονταν στα καράβια. Ανάμεσά τους κι ο Γιώργης. Όταν γύρισε μετά από καιρό, βρήκε το χωριό άδειο και το Παγόνι, το αγαπημένο πουλί της αδελφής του της Μαρίας, άρχισε να του διηγείται τι έγινε την Κυριακή, που γίνονταν οι γάμοι της Παγώνας και του Γιάννου.*

Είχε πια νυχτώσει, αλλά το γλέντι συνεχιζότανε και θα συνεχιζότανε για πολύ ακόμα. Ο γαμπρός κι η νύφη χόρεψαν τον πρώτο το συρτό. Μετά χόρεψαν κι όλοι οι καλεσμένοι. Η Μαρία κι οι φίλες της τραγούδαγαν για την ομορφιά της νύφης. Το τουμπελέκι, το ούτι, το κλαρίνο συνόδευαν το χορό και το τραγούδι. Κι εκεί που όλα ήταν χαρούμενα, φάνηκε ο Αφέντης ο Αγάς με τους δικούς του. Συνηθισμένος να κάνει ό,τι θέλει, φώναξε:

— Κρασί και μεζέ για τα παλικάρια μου. Κι εσύ Μαρία, σήκω να χορέψουμε!

Όλοι πάγωσαν. Τέτοια προσβολή! Η Μαρία δεν τα ΄χασε και με σταθερή φωνή του είπε:

— Δε χορεύω με το ζόρι!

Αυτό ήτανε. Η συνοδεία του Αφέντη του Αγά σήκωσε τα όπλα, οι δικοί μας τράβηξαν τα σπαθιά...

Του Γιώργη τα χείλια τρέμανε απ΄ το κακό του...

— Αρκετά! φώναξε και τράβηξε το σπαθί του. Τώρα θα δει!...

— Μη! Του φώναξαν οι άλλοι και τον κράτησαν σφιχτά απ΄ τα χέρια.

— Αφήστε με! Αρκετά πια με τον Αφέντη τον Αγά!

— Δεν έχει νόημα, Γιώργη, του είπαν οι άλλοι. Είμαστε λίγοι κι είναι πολλοί.

— Δεν είμαστε πια λίγοι, είπε ο Γιώργης. Και στ΄ άλλα τα χωριά το ΄χουν αποφασίσει. Οι δικοί μας πού είναι τώρα;

*** Αγάς:** αξιωματούχος των Τούρκων

— Οι ανήμποροι πήγανε σ΄ άλλα χωριά πιο ήσυχα. Οι νέοι βγήκαν στο βουνό*, είπε το Παγόνι.

— Εμπρός, λοιπόν, για το βουνό!

Είχε ξεμυτίσει ο ήλιος απ΄ την ανατολή, όταν έφτασαν στους πρόποδες του βουνού. Όλα ήταν ήσυχα. Τίποτε δε φαινόταν, τίποτε δεν ακουγόταν... και ξαφνικά... κοκκίνισε το βουνό απ΄ τα φεσάκια* και μια ελληνική σημαία ξεδιπλώθηκε.

— Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή!

Ήταν κοριτσίστικη φωνή, που το είπε, αλλά αρκετά δυνατή για να καταλάβει ο Γιώργης τη φωνή της Μαρίας. Με φτερά στα πόδια ανέβαιναν τώρα το βουνό, να ενωθούν με τους άλλους.

Ήταν 22 Μαρτίου του 1821.

Ευγενία Φακίνου

δραστηριότητες

Την ιστορία αυτή την έγραψε η Ευγενία Φακίνου παρατηρώντας λαϊκά κεντήματα. Γράψε και συ τη δική σου ιστορία παρατηρώντας το παρακάτω κέντημα.

Μπατανία (κεντητό σκέπασμα κρεβατιού) από την Κρήτη

*** βγήκαν στο βουνό:** ανέβηκαν στο βουνό για ν' αντισταθούν στον αγά

*** φεσάκια:** καπέλα που φορούν οι τσολιάδες

Τα μουσικά όργανα που βλέπεις στις παρακάτω εικόνες, για να βγάλουν ήχο, θα πρέπει ο οργανοπαίχτης να τα χρησιμοποιήσει με διαφορετικό τρόπο. Μπορείς να βρεις ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι;

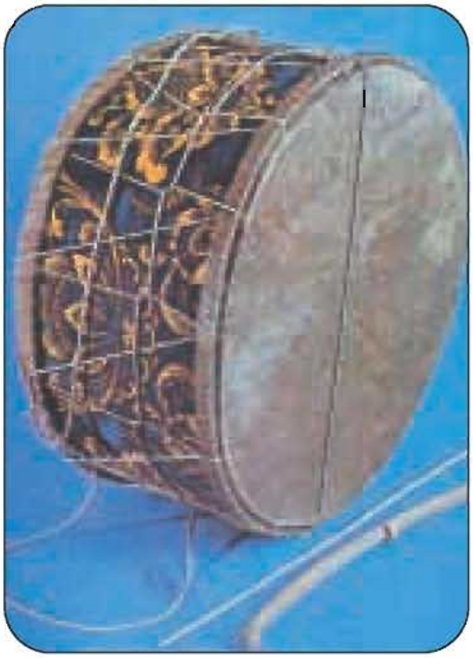

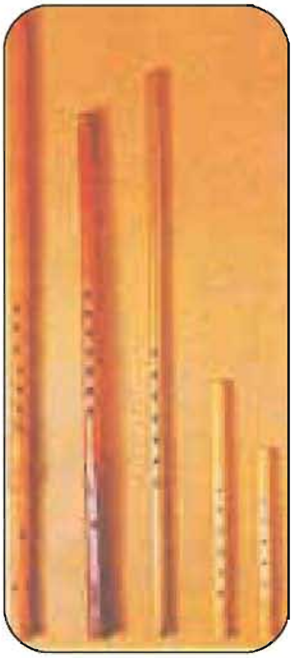

Λαϊκά όργανα: νταούλι, λαγούτο, φλογέρες

Μοιράσου τους ρόλους της ιστορίας με τους συμμαθητές σου και «παίξτε» τη σκηνή του γλεντιού. Για μουσική μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τα τραγούδια από το CD *Τραγούδια και σκοποί από διάφορες περιοχές της Ελλάδας* της Δόμνας Σαμίου ή το CD *Τραγούδια της Θράκης και της Μακεδονίας* του Χρόνη Αηδονίδη ή όποιο άλλο CD με δημοτικά τραγούδια υπάρχει στο σχολείο σας.

Ο αγωνιστής με την πένα

— Τι έγινε το 1821;

— Η ελληνική επανάσταση.

— Και τι πετύχαμε με την επανάσταση;

— Να λευτερωθούμε από τη σκλαβιά.

— Και ποιοι το κατάφεραν αυτό;

— Οι ήρωες του ΄21.

— Δηλαδή τι έκαναν;

— Πήραν τα ντουφέκια, τα καριοφίλια και τα γιαταγάνια και πολεμώντας από ραχούλα σε ραχούλα κέρδισαν τη λευτεριά.

— Και ποιοι είναι αυτοί οι ήρωες;

Απ΄ όλες τις μεριές της τάξης ακούστηκαν ονόματα:

— Κολοκοτρώνης! Καραϊσκάκης! Ανδρούτσος! Διάκος! Μπουμπουλίνα!

— Τι οφείλουμε σ΄ αυτούς;

— Ευγνωμοσύνη και αγάπη.

— Γιατί τάχα;

— Γιατί μας χάρισαν τη λευτεριά.

Η δασκάλα μας πήρε βαθιά ανάσα. Φαινόταν ευχαριστημένη από τις απαντήσεις μας. Κι ωστόσο είπε:

— Ναι, αλλά ...

— Αλλά;

— Παραλείψατε έναν ήρωα.

— Ποιον; Τον Κανάρη;

— Όχι!

— Τον Μπότσαρη;

— Όχι! Όχι! Ο ήρωας αυτός που ξεχάσατε δε φορούσε φουστανέλα!

— Και τι φορούσε;

— Κουστούμι!

— Κουστούμι; Και πώς πολεμούσε;

— Δεν πολεμούσε!

— Μα τότε τι ήρωας ήταν;

— Και δε μου λέτε, ήρωες είναι μόνο εκείνοι που μάχονται με όπλα;

Πραγματικά. Αυτό ήταν κάτι που δεν το είχαμε σκεφτεί.

— Στη ζωή υπάρχουν ήρωες, που δεν κρατούν πολεμικό όπλο. Είναι οι καθημερινοί ήρωες, που αγωνίζονται ο καθένας όπως μπορεί.

Ήταν τώρα η σειρά μας να την τρελάνουμε στις ερωτήσεις.

— Και πώς αγωνίστηκε ο ήρωας που ξεχάσαμε;

— Με την πένα του.

— Είναι όπλο η πένα;

— Είναι ... Στα χέρια ενός ποιητή είναι.

— Κι ήταν ποιητής;

— Ναι!

— Και πώς τον έλεγαν;

Έγινε σιωπή στην τάξη. σταμάτησαν οι ερωτήσεις, σταμάτησαν και οι απαντήσεις. Ύστερα, η δασκάλα μάς είπε τονίζοντας μία μία τις λέξεις.

— Δίπλα στους ήρωες που αναφέρατε και που αγωνίστηκαν με ηρωισμό και αυτοθυσία, αγωνίστηκε και ο Διονύσιος Σολωμός. Δεν πήδησε ποτέ ραχούλες. Δεν κράτησε ποτέ πιστόλια. Δε μύρισε μπαρούτι. Μόνο από μακριά άκουγε το θόρυβο της μάχης. Κι όμως η πένα του πολεμούσε. Πολεμούσε με τους στίχους του. Μπορεί οι άλλοι ήρωες να μας χάρισαν τη λευτεριά, όμως ο ποιητής μάς έδωσε ένα σύμβολο. Και μάλιστα το έδωσε, όπως και την υπόλοιπη ποίησή του, στην απλή γλώσσα του λαού, που λίγοι γραμματισμένοι τη χρησιμοποιούσαν ως τότε.

Τα λόγια του ύμνου τα ξέρουμε όλοι απέξω. Αλλά για να δούμε καλύτερα τι θέλουν να πουν.

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή
σε γνωρίζω από την όψη
που με βία μετράει τη γη.

Απ΄ τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
Χαίρε ω χαίρε, Ελευθεριά!

Βάλαμε τα δυνατά μας όλα τα παιδιά κι είπαμε πολύ προσεκτικά τον εθνικό ύμνο, για ν΄ αναγαλλιάσει η ψυχή του ποιητή καθώς λέγαμε το τραγούδι του.

Αγγελική Βαρελλά

δραστηριότητες

Τι οφείλουμε στους ήρωες και γιατί;

Στον πίνακα παρατήρησε και ονόμασε τα όπλα και τα ρούχα που φορά το ελληνόπουλο. Συζήτησε με τους συμμαθητές σου εάν το ελληνόπουλο αυτό μπορεί να είναι κάποιος «ήρωας» του ΄21. Διηγήσου ή ζωγράφισε μια ιστορία γι΄ αυτό.

Αλεξάντρ – Μαρί Κολέν, «Το Ελληνόπουλο»

Με κλαρίνα και με ντέφια
με λαούτα και βιολιά
θα χορέψουμε στ' αλώνι
νέοι, γέροι και παιδιά.

Δημοτικό τραγούδι

Πολύκλειτος Ρέγκος, «Σκυριανό πανηγύρι»

Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο φίδι

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αξιότιμοι κύριοι, κυρίες μου και παιδιά. Έχουμε παράσταση τον Αλέξανδρο το Μακεδόνα και το καταραμένο φίδι. Καθίστε, απόψε θα ξεποδαριαστούμε στο γλέντι. Θα φάμε, θα πιούμε και νηστικοί θα κοιμηθούμε. Ας πάω κι εγώ τώρα να ετοιμάσω την παράσταση.

(Ο Καραγκιόζης φεύγει. Ακούγεται το τραγούδι του Χατζηαβάτη και εμφανίζεται ο ίδιος).

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Ακούσατε, ακούσατε! αγάδες, πασάδες, ντερβισάδες, Ρώσοι, Πρώσσοι, Μπόερες, Οθωμανοί... Άγγλοι, Γάλλοι, Πορτογάλοι, Σέρβοι, Ρουμάνοι, Πολουνοί!...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Μέσα από την καλύβα μ' ένα χασμουρητό). Ποιος ουρλιάζει όξω απ' την παράγκα μου και θα μου ξυπνήσει την οικογένεια, ο γρουσούζης!...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Ακούσατε, ακούσατε...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Να, που να δαγκώσεις τη γλώσσα σου, γρουσούζη!

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Κατά διαταγήν του πολυχρονεμένου μας πασά, όποιος σκοτώσει...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Που να λυσσάξεις, τζαναμπέτη... Φέρε εδώ αυτόνε...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Θα πάρει τη βεζυροπούλα για σύζυγο, εκατό λίρες μπαξίσι και μετά το θάνατο του πασά θα λαμβάνει και τον θρόνον. (Συγχρόνως πέφτει στο κεφάλι του ένα καταβρεχτήρι*). Πω, πω... και δάγκωσα τη γλώσσα μου...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Βγαίνοντας έξω απ' την παράγκα). Τι έχεις, μωρέ γρουσούζη, και ουρλιάζεις απ' έξω απ' την καλύβα μου σαν καραβίσιος σκύλος;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Φτου, φτου... Να, βρε παιδάκι μου, τελαλώ*.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και τι είσαι κόκορας και λαλάς;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τελαλώ, είπα. Μήπως είσαι εύκολος να τελαλήσουμε μαζί; Θα

***καταβρεχτήρι:** ποτιστήρι

*** τελαλώ:** ανακοινώνω κάτι στον κόσμο με δυνατή φωνή

πάρουμε τέσσερις λίρες -δυο εσύ, δυο εγώ.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αν είναι για λίρες, τότε πάμε!...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Άκου, λοιπόν, τι θα λες. Ό,τι λέω εγώ θα λες κι εσύ: "Ακούσατε, ακούσατε!..."

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αυτά τ' ακούσαμε. Παρακάτω. (Ο Χατζηαβάτης επαναλαμβάνει τα προηγούμενα).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Εεε... σιγά, μωρέ! Ένα τσουβάλι λόγια μια χαψιά τα 'κανες. Ένα ένα.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Κατά διαταγήν του πασά...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Η συνταγή του πατσά... είναι...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Όποιος φονεύσει...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Όποιος χωνέψει...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τον καταραμένο όφη*...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Το σκουριασμένο κόφτη...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Θα παίρνει εκατό λίρες μπαξίσι* ...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Θα τρώει ξύλο που θ' αξίζει...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τη βεζυροπούλα για σύζυγο...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Θα παίρνει διαζύγιο...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Και μετά το θάνατο του πασά θα λαμβάνει και τον θρόνον...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αφού φουσκώσει απ' τον πατσά, θα διαβάσει την εφημερίδα τον "ΧΡΟΝΟΝ".

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Λοιπόν, καλή δουλειά, Καραγκιόζη, και καλή αντάμωση.

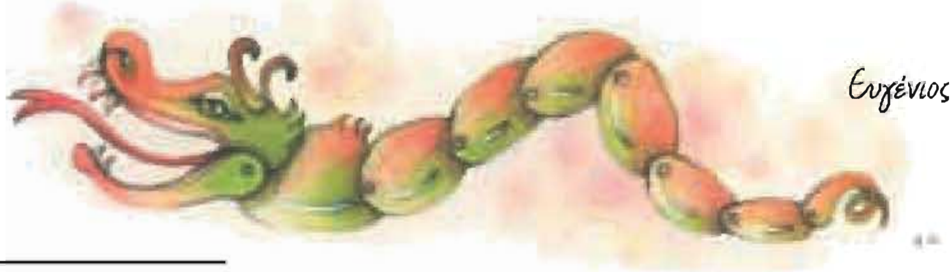

Ευγένιος Σπαθάρης

*** όφη / όφις:** φίδι
*** μπαξίσι:** φιλοδώρημα

δραστηριότητες

«Θα φάμε, θα πιούμε και νηστικοί θα κοιμηθούμε!». Τι εννοεί με αυτά τα λόγια ο Καραγκιόζης;

Μπορείς να ονομάσεις καθεμιά από τις παρακάτω φιγούρες; Ποιες άλλες από το Θέατρο Σκιών γνωρίζεις; Φτιάξε όποια σου αρέσει.

Παροιμίες*

Ευχή γονιού αγόραζε
και στα βουνά περπάτα

Το μήλο κάτω από τη
μηλιά θα πέσει.

Μετά τη βροχή
βγαίνει ο ήλιος.

Η αλεπού δέκα χρονών και το
αλεπουδάκι έντεκα.

* **παροιμίες:** σύντομες φράσεις με κρυμμένο νόημα, που άλλο λένε κι άλλο εννοούν

Γλωσσοδέτες*

Άσπρη πέτρα ξέξασπρη κι
απ΄ τον ήλιο ξεξασπρότερη

Πίτα σπανακόπιτα
σπανακολαδόπιτα.

δραστηριότητες

Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη σημασία των παροιμιών, σκεφτείτε παραδείγματα από τη σχολική ζωή, στα οποία θα ταίριαζαν κάποιες από αυτές.

Γνωρίζεις κάποια παροιμία; Από ποιον την άκουσες και πού; Γνωρίζεις τι σημαίνει;

Δημιουργήστε ένα άλμπουμ με παροιμίες και γλωσσοδέτες, που θα συγκεντρώσετε από παππούδες και γιαγιάδες της γειτονιάς σας.

Ζωγράφισε ό,τι θέλεις για μια παροιμία ή ένα γλωσσοδέτη που θα διαλέξεις.

*** γλωσσοδέτες:** φράσεις που πρέπει να πεις χωρίς να μπερδευτείς

[Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη]

Το ζώο προχωρούσε αργά αργά κι ο Λάμπης πίσω του με το σκούφο του χαμηλά στ΄ αυτιά και τα χέρια χωμένα στις τσέπες, ώσπου φτάσανε στο ξέφωτο, κοντά στο δάσος. Το φεγγάρι είχε ανέβει τώρα στον ουρανό κι ασήμωνε δέντρα και κλαδιά με το φως του. Κι εκεί που περπατούσανε, βλέπει ξαφνικά το παιδί ένα πράγμα, χλαπ! να πηδάει στο σαμάρι του μουλαριού, ανάμεσα στα δυο σακιά με το αλεύρι. Το μουλάρι τρόμαξε κι άρχισε να τρέχει.

— Σιγά σιγά, φιλαράκο μου, ακούστηκε τότε μια φωνίτσα ψιλή και δυο χεράκια τριχωτά έπιασαν το καπίστρι* και το σταμάτησαν, κι ένα κεφάλι γύρισε πίσω και κοίταξε το παιδί.

— Γεια σου Λάμπη! φώναξε χαρούμενα.

Ο Λάμπης είδε στο φως του φεγγαριού ένα κοντό ανθρωπάκι με τριχωτό μούτρο, μεγάλο στόμα και δυο ματάκια που μπιρμπιλίζανε* γεμάτα πονηριά και στη στιγμή κατάλαβε τι ήταν.

«Δυστυχία μου», είπε μέσα του, «καλικάντζαρος!» κι έκλεισε το στόμα του σφιχτά.

— Καλικάντζαρος, μάλιστα! είπε αυτός, σαν να κατάλαβε τι συλλογίστηκε το παιδί. Φοβήθηκες;

Μα ο Λάμπης δεν άνοιξε το στόμα του ν΄ απαντήσει.

— Φοβάσαι, Λάμπη; ρώτησε πάλι ο καλικάντζαρος.

Μιλιά ο Λάμπης.

— Γιατί τρόμαξες, δε μ΄ ακούς;

— Δε..., δε θα μου κάνεις κακό; ψιθύρισε τέλος ο Λάμπης ξεψυχισμένα.

— Κακό; Και γιατί να σου κάνω κακό; είπε ο καλικάντζαρος.

— Δε...δε...δε θα μου πάρεις τη μιλιά; ρώτησε τρομαγμένος ο Λάμπης.

***καπίστρι:** χαλινάρι
***μπιρμπιλίζανε:** παιχνίδιζαν

— Χι, χι, χι...να σου πάρω τη μιλιά; γέλασε με την καρδιά του ο καλικάντζαρος. Αμή, εγώ ο κακομοίρης κάνω πώς και πώς να βρω κανένα να κουβεντιάσω, που στενοχωριέμαι μόνος μου στις ερημιές, κι εσύ λες να σου πάρω τη μιλιά; Τι να την κάνω τη μιλιά σου, Λάμπη μου; Η δική μου με φτάνει και με παραφτάνει. Μίλα ελεύθερα, δεν έχεις τίποτα να φοβηθείς από μένα!

Του Λάμπη πήγε η καρδιά του στον τόπο της κι είπε μέσα του: «Ωραία! ... να που είδα και καλικάντζαρο! ... τυχερός είμαι!»

— Πώς σε λένε; ρώτησε τότε ξεθαρρεμένος.

— Τραγοπόδη! Εξαιτίας των ποδαριών μου που είναι τραγίσια, είπε ο καλικάντζαρος.

— Ω! δε φαίνεται πολύ, φώναξε ο Λάμπης. Αν μάλιστα δε μου το΄λεγες, ούτε θα το πρόσεχα καθόλου. Τα μάτια σου όμως είναι πολύ έξυπνα και καταλαβαίνει κανείς πως το μυαλό σου είναι ανθρωπινό.

Ο Τραγοπόδης ευχαριστήθηκε μ΄ αυτά τα λόγια.

— Είσαι ευγενικό παιδί, Λάμπη, είπε. Και μια που το΄ φερε η τύχη να γνωριστούμε, πες μου τι πράγμα θέλεις να σου κάνω.

Ο Λάμπης συλλογίστηκε πάλι κάμποση ώρα.

— Τότε αυτό που θέλω πιο πολύ είναι να γίνει καλά η θεια-Μαριώ, η γειτόνισσά μας. Είναι άρρωστη πολλές μέρες τώρα κι έχει δυο μικρά παιδιά. Την αγαπάμε πολύ τη θεια-Μαριώ. Τα βράδια έρχεται σπίτι μας και κάθε χρόνο σαν απόψε, την Παραμονή, ψήνουμε μαζί τις τηγανίτες στο τζάκι και λέμε παραμύθια.

— Λάμπη, είπε ο Τραγοπόδης, βλέπω πως δεν είσαι μονάχα ευγενικό παιδί, μα και καλό, κι είμαι ευχαριστημένος που σε γνώρισα. Αυτό που ζητάς θα γίνει. Εμένα όμως τι θα μου δώσεις; Γιατί κάτι πρέπει να μου δώσεις κι εσύ, έτσι είναι ο νόμος των καλικαντζάρων.

Ο Λάμπης έξυσε το κεφάλι του.

— Τι να σου δώσω; έκανε. Θέλεις το λάστιχό μου; είναι καινούριο.

— Όχι, είπε ο Τραγοπόδης, δε μου χρειάζεται. Θα μου δώσεις πέντε τηγανίτες μεγάλες και καλοψημένες με μπόλικο μέλι απάνω. Σύμφωνοι;

— Σύμφωνοι! φώναξε ο Λάμπης ολόχαρος, που γλίτωσε το λάστιχό του.

Όμως πού θα σε βρω να σου τις δώσω;

— Θα τις βάλεις τα μεσάνυχτα έξω στο πεζούλι της αυλής σας κι εγώ θα΄ ρθω να τις πάρω. Και τώρα, γεια σου, πάω λιγάκι στο μύλο του μπαρμπα-Σταύρου. Κι όπως η θεια-Σταύραινα είναι αφηρημένη πού και πού, θα καταφέρω να της αρπάξω καμιά σπανακόπιτα.

— Γειά σου, Τραγοπόδη, είπε ο Λάμπης.

Ο καλικάντζαρος με δυο πηδήματα πέρασε το ξέφωτο και χώθηκε στο δάσος κι ο Λάμπης με το μουλάρι του τράβηξε κατά το χωριό. Σαν έφτασε στο σπίτι του, ξεφόρτωσε το αλεύρι, πήγε το μουλάρι στο στάβλο κι ύστερα μαζί με τον πατέρα του έμπασαν τα σακιά στο σπίτι. Η Ασημούλα ζύμωσε γρήγορα γρήγορα κι έβαλε το ζυμάρι κοντά στη φωτιά ν΄ ανεβεί. Κι όταν ανέβηκε και φούσκωσε και ξεχείλισε στη λεκάνη, η μάνα έστησε το τηγάνι στη φωτιά και η Ασημούλα κάθισε δίπλα στο σοφρά* κι άρχισε να πλάθει τις τηγανίτες.

Ο νους του Λάμπη ήταν αλλού.

«Λες να με γέλασε ο καλικάντζαρος;» έλεγε μέσα του και καθόταν στο σκαμνάκι του αμίλητος και συλλογισμένος.

Πέρασε κάμποση ώρα. Κι έξαφνα... έξαφνα η πόρτα άνοιξε βιαστικά κι η θεια-Μαριώ μπήκε μέσα γελαστή, τυλιγμένη στο μάλλινο σάλι της. Πίσω ακολουθούσανε τα παιδιά της.

— Θεια-Μαριώ! φώναξε ο Λάμπης ολόχαρος κι έτρεξε να βάλει ένα σκαμνί στη γωνιά. Θεια-Μαριώ καλωσόρισες! Είσαι καλά τώρα;

— Καλά, παιδάκι μου, είπε η θεια-Μαριώ με χαμόγελο, καλώς σας βρήκα!

Και κάθισε στο σκαμνί της.

Τα παιδιά γύρω στο σοφρά πλάθανε τηγανίτες. Η Ασημούλα έπλαθε ανθρωπάκια και κουλουράκια και τα παιδιά της θειας-Μαριώς πλάθανε

***σοφράς:** χαμηλό τραπέζι

μαργαρίτες και μπαστουνάκια. Κι ο Λάμπης έπλασε πέντε μεγάλες τηγανίτες, που ψηθήκανε και ροδοκοκκινίσανε μέσα στο λάδι τους. Τις μέλωσε ο ίδιος καλά καλά, τις έβαλε σ΄ ένα πιατάκι και πήγε και τις άφησε έξω, στο πεζούλι της αυλής.

— Τραγοπόδη, είπε, σου ΄φερα τις τηγανίτες σου! Δε με γέλασες! Σ΄ ευχαριστώ!

— Και μπήκε μέσα στην κάμαρα για ν΄ ακούσει το παραμύθι.

Πιπίνα Τσιμικάλη

δραστηριότητες

Γιατί ο καλικάντζαρος αντάμειψε τον Λάμπη;

Τι έχεις ακούσει εσύ για τους καλικάντζαρους και από πού το έχεις μάθει; Ρώτησε τον παππού και τη γιαγιά να σου πουν τι πίστευαν γι΄ αυτούς οι άνθρωποι τα παλαιότερα χρόνια.

Ο Τραγοπόδης οφείλει το όνομά του στα πόδια του. Ζωγράφισε μια παρέα καλικάντζαρων και δώσε στον καθένα κάποιο όνομα που να έχει σχέση με ένα χαρακτηριστικό του.

Χελιδόνισμα

Την πρώτη μέρα του Μάρτη τα παιδιά επισκέπτονται τα σπίτια τραγουδώντας το τραγούδι της Χελιδόνας για να δείξουν το τέλος του χειμώνα και τον ερχομό της άνοιξης.

Ήρθε, ήρθε χελιδόνα,
ήρθε κι άλλη μεληδόνα,
κάθισε και λάλησε,
και γλυκά κελάηδησε:
«Μάρτη, Μάρτη μου καλέ,
και Φλεβάρη φοβερέ,
κι αν φλεβίσεις κι αν τσικνίσεις*,
καλοκαίρι θα μυρίσεις.
Κι αν χιονίσεις, κι αν κακίσεις,
πάλιν άνοιξη θ' ανθίσεις».

Δημοτικό τραγούδι από τη Θράκη

***τσικνίζω:** ψήνω φαγητό τόσο ώστε να «ψιλοκαεί» και να μυρίσει

δραστηριότητες

Στις παρακάτω εικόνες βλέπεις τη «Χελιδόνα». Μπορείς να φτιάξεις τη δική σου και την πρώτη μέρα του Μάρτη να πεις τα κάλαντα.

β. «Χελιδόνα»
από τη Θεσσαλία

α. «Χελιδόνισμα»
από την Αγριανή Σερρών

Αν ρωτήσεις τους γονείς, τους παππούδες ή και άλλους μεγαλύτερους, θα σου πουν και άλλα τραγούδια (κάλαντα) που λέγανε, όταν ήταν παιδιά. Παρόμοια τραγούδια μπορείς να βρεις σε διάφορα CD, όπως στην *Περπερούνα και άλλα τραγούδια του λαού μας για παιδιά* της Δόμνας Σαμίου.

Τα δύο αδέρφια

Δύο αδέρφια καλλιεργούσαν μαζί ένα κομμάτι γης και μοιράζονταν τη σοδειά. Ένα βράδυ που ο καθένας ετοιμαζόταν να αποθηκεύσει το μερίδιό του, ο ένας από τους δύο αδερφούς σκέφτηκε και είπε:

— Ο αδερφός μου είναι παντρεμένος και έχει δυο παιδιά. Αυτό του προκαλεί έγνοιες και έξοδα που εγώ δεν έχω. Επομένως εκείνος έχει περισσότερη ανάγκη αυτή τη σοδειά από εμένα. Θα του μεταφέρω μερικά σακιά στα κρυφά. Επειδή ξέρω καλά ότι αν του το προτείνω, θα αρνηθεί. Σηκώθηκε, κουβάλησε μερικά σακιά στον αχυρώνα του αδελφού του και γύρισε να ξαπλώσει. Όμως ο άλλος αδελφός σηκώθηκε λίγο αργότερα και είπε:

— Δεν είναι δίκαιο εγώ να έχω το μισό σιτάρι από το χωράφι μας. Ο αδερφός μου δεν έχει γνωρίσει ακόμα τις χαρές της οικογενειακής ζωής. Έχει ανάγκη να βγαίνει και να διασκεδάζει, πράγματα που κοστίζουν ακριβά. Θα του μεταφέρω επομένως ένα μέρος του σιταριού μου.

Σηκώθηκε λοιπόν για να μεταφέρει μερικά σακιά σιταριού στο γειτονικό αχυρώνα.

Το επόμενο πρωί, ο καθένας από τους αδερφούς έμεινε έκπληκτος, επειδή βρήκε στον αχυρώνα του την ίδια ποσότητα σιταριού με την προηγούμενη.

Κάθε χρόνο, την εποχή της συγκομιδής, ξανάρχιζαν το ίδιο. Και ποτέ δεν μπορούσαν να καταλάβουν με ποιο μαγικό τρόπο ο αριθμός των σακιών ήταν πάντα ο ίδιος.

Παραμύθι από τη Μέση Ανατολή

δραστηριότητες

Θυμάσαι να έχεις δώσει κι εσύ κάτι σε κάποιον άλλο, αντί να το κρατήσεις για τον εαυτό σου;

Ρώτα τον παππού ή τη γιαγιά να σου πουν ιστορίες από τον καιρό του θερισμού στην εποχή τους.

Βάλε στη σωστή σειρά τις εικόνες για να δείξεις πώς από το σιτάρι φτιάχνουμε ψωμί.

❑ Λίχνισμα

❑ Άλεσμα

❑ Αλώνισμα

❑ Ψήσιμο

◄ Έργο του Θεόφιλου Χατζημιχαήλ

❑ Θερισμός

❑ Ζύμωμα

Αινίγματα*

Μικρή μικρή νοικοκερά* μεγάλη πίτα κάνει.
Τι είναι;

Πράσινο παλάτι, κόκκινα λουλούδια και μαύροι καλογέροι κάθονται μέσα.
Τι είναι;

Πάπλωμα παπλωματίζει,
πα* στη γη χαμοκυλιέται, πιο πολλές φορές μουγκρίζει.
Τι είναι;

Μια βαρκούλα φορτωμένη στη σπηλίτσα πάει και μπαίνει.
Τι είναι;

Πρόβλημα

Ο παπάς κι η παπαδιά, ο Γιάννης κι η Μαρία, έξι αυγά ψήσανε και φάγανε από τρία.

***αινίγματα:** σύντομες φράσεις, που μέσα από την περιγραφή ενός πράγματος σε καλούν να μαντέψεις κάτι άλλο

***νοικοκερά:** νοικοκυρά

***πα:** πάνω

δραστηριότητες

Παιχνίδι με αινίγματα: Χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες. Κάθε ομάδα θα πρέπει να εικονογραφήσει ένα αίνιγμα με τη λύση του σε ξεχωριστά κομμάτια χαρτί. Τοποθετήστε τις ζωγραφιές σας στο ταμπλό της τάξης ανακατεμένες. Μετά προσπαθήστε να ταιριάξετε τις ζωγραφιές των αινιγμάτων με τις λύσεις τους. Το παιχνίδι τελειώνει, όταν βρείτε όλες τις σωστές λύσεις.

Αφού βρεις πόσα είναι τα πρόσωπα του προβλήματος που μοιράζονται τα αυγά, ένωσε με μία γραμμή αυτά που έφαγε ο καθένας τους.

παπα Γιάννης

παπαδιά Μαρία

Στον κομπιούτερ τικι-τικι
γυροφέρνει το ποντίκι.

Θέτη Χορτιάτη

Σοφία Ζαραμπούκα, [Αστρογάτος]

Κύριε Ντεσιμπέλ...

Να λιγώνεται στο κλάμα
το μικρό μου το αδερφάκι,
έξω κομπρεσέρ, καμιόνια,
μια Γιαμάχα, Καβασάκι,
πάνω ραδιοτσιρίδες
που σου σπαν τις ωτοασπίδες*
κι ένα στερεοφωνικό,
φονικό
να κουνιέται ο πολυέλαιος,
κύριε Ντεσιμπέλ μου, έλεος!

Και το βίντεο των κάτω
στη διαπασών* να παίζει
μια ταινία, δράση όλο,
να «ξυπνούν» οι Κογκολέζοι.
Η κυρία η από πλάι
δυνατά σαν πολυβόλο,
να μιλάει, να μιλάει,
κι εγώ πού΄μαθα πως τάχα
είν΄ η σιωπή χρυσάφι...
κύριε Ντεσιμπέλ, νισάφι*!

Δημήτρης Μανδόπουλος

***ωτοασπίδες:** ειδικό κάλυμμα των αυτιών για να μην ακούμε δυνατούς θορύβους
***στη διαπασών:** στην πιο δυνατή ένταση
***νισάφι:** φτάνει πια!

δραστηριότητες

Ποιους ενοχλητικούς θορύβους ακούει το παιδάκι στο ποίημα;

Ο Αλεξάντερ Γκράχαμ Μπελ ήταν ένας επιστήμονας που ασχολήθηκε με τους ήχους. Αργότερα άλλοι επιστήμονες όταν θέλησαν να μετρήσουν την **ένταση** των ήχων, δηλαδή το πόσο δυνατά φτάνουν στα αυτιά μας οι διάφοροι ήχοι, κατασκεύασαν μια «σκάλα» ήχων. Στη βάση της σκάλας έβαλαν τους πιο αδύναμους ήχους. Κάθε σκαλοπάτι έδειχνε ένα βαθμό **Ντεσιμπέλ.**

Παρατήρησε στη διπλανή εικόνα ότι όσο ανεβαίνουμε τη «σκάλα» τόσο πιο δυνατοί είναι οι ήχοι.

Οι αριθμοί δείχνουν τη δύναμη του ήχου, δηλαδή τους βαθμούς **Ντεσιμπέλ** (db).

Με το μαγνητοφωνάκι σου ηχογράφησε θορύβους της γειτονιάς σου και μετά παίξε με τους συμμαθητές σου το παιχνίδι της αναγνώρισής τους.

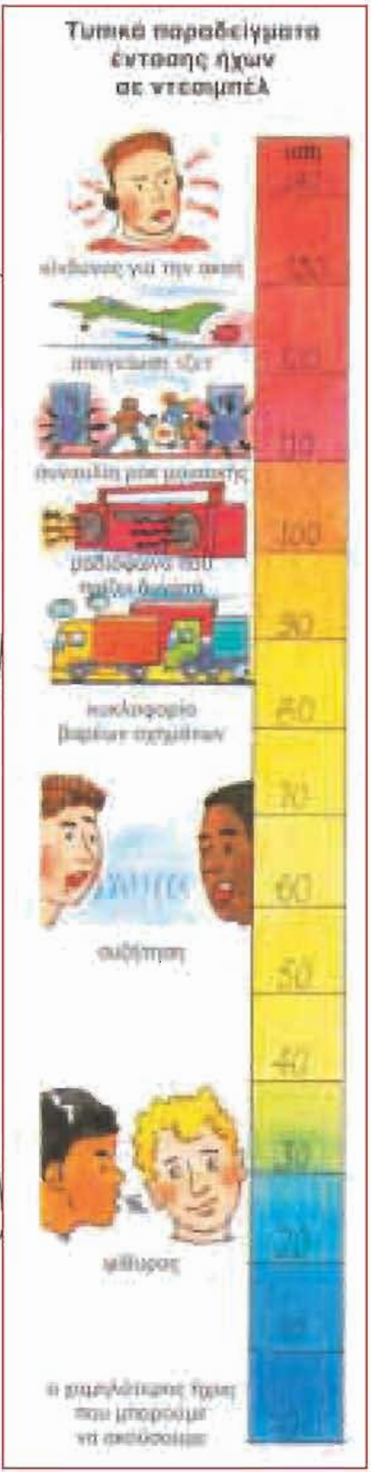

Διάφοροι ήχοι ανάλογα με την ένταση τους σε ντεσιμπέλ

Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων

Ο Καρυδάκης, ένα μικρό καρύδι και η Ζαχαρούλα, ένας τόσος δα κόκκος ζάχαρης, συναντιούνται όταν η κυρία Μαριάννα αποφασίζει να κάνει καρυδόπιτα. Γίνονται φίλοι και επειδή θέλουν να γυρίσουν τον κόσμο, το σκάνε από τη λεκάνη. Με έναν πήδο βρίσκονται στο πάτωμα και τότε αρχίζουν οι περιπέτειες.

Ξύπνησαν από τον τρομαχτικό θόρυβο της ηλεκτρικής σκούπας. Πάνω κάτω, πάνω κάτω, η κυρία Μαριάννα την περνούσε στα χαλιά κι εκείνη ρουφούσε ό,τι έβρισκε στο δρόμο της. Τρομοκρατημένη η Ζαχαρούλα σφιχταγκάλιασε τον Καρυδάκη. Μα ο Καρυδάκης δε φοβήθηκε λιγότερο.

— Φαίνεται δεν είναι τυχερό μας να γνωρίσουμε τον κόσμο. Όπου να΄ ναι αυτό το θηρίο θα μας καταπιεί, είπε.

Δεν τους έφτανε η τρομάρα του θανάτου που τους πλησίαζε, πήραν κι άλλη λαχτάρα. Μια στρογγυλή, κρυστάλλινη μπαλίτσα ξεκόλλησε από τον πολυέλαιο κι έπεσε κάτω με τέτοια φόρα, που αν τους έβρισκε, θα τελείωνε η ιστορία μια ώρα αρχύτερα, αφού δε θα υπήρχε πια Καρυδάκης και Ζαχαρούλα.

Ευτυχώς δεν έπεσε πάνω τους, αλλά πολύ κοντά τους. Και όχι μόνο αυτό! Με τη φόρα που είχε τίναξε το χαλί γύρω, τίναξε τον Καρυδάκη με τη Ζαχαρούλα και βρέθηκαν -τι τυχεροί που ήταν- πάνω στην ηλεκτρική σκούπα.

Βέβαια δεν πέρασαν και τόσο ευχάριστα. Η κυρία Μαριάννα πήγαινε τη σκούπα πάνω κάτω, πάνω κάτω! Η Ζαχαρούλα ζαλίστηκε. Ο Καρυδάκης τα έβλεπε όλα γύρω του να χοροπηδούν. Χρειαζόταν μεγάλη προσπάθεια για να κρατηθούν και να μην κατρακυλήσουν.

Η κυρία Μαριάννα αφού καθάρισε το χαλί του σαλονιού, προχώρησε για να καθαρίσει το χαλί του καθιστικού. Ευτυχώς εκείνη τη στιγμή χτύπησε το τηλέφωνο. Άφησε κάτω κοντά στην ανοιχτή πόρτα τη σκούπα κι έτρεξε να το σηκώσει.

Χωρίς να χάσουν καιρό αν και ήταν ζαλισμένοι και καταφοβισμένοι, οι δυο φίλοι έπιασαν σφιχτά τα χέρια, μέτρησαν ως το τρία, έβαλαν όλη τους την καρυδοζαχαρένια δύναμη, πήδηξαν και βρέθηκαν έξω από το σπίτι!

Φιλίσα Χατζηχάννα

δραστηριότητες

Τι νομίζεις ότι συνέβη στους δυο ήρωες της ιστορίας μόλις βγήκαν έξω από το σπίτι; Χωριστείτε σε ομάδες και συνεχίστε την ιστορία. Μετά κάθε ομάδα ας αφηγηθεί τη δική της.

Αν είχες μια ηλεκτρική σκούπα που θα μπορούσε να «εξαφανίζει» τα πάντα, τι ή ποιον θα ζητούσες να ρουφήξει και γιατί;

Η σκούπα και το τηλέφωνο είναι δυο συσκευές που υπάρχουν συνήθως στα σημερινά σπίτια. Ποιες άλλες συσκευές έχει το σπίτι σου; Με τους συμμαθητές σου φτιάξε έναν κατάλογο με αυτές.

Χωριστείτε σε ομάδες και καθεμία ας διαλέξει να μιμηθεί με ήχους και κινήσεις κάποια ηλεκτρική συσκευή του σπιτιού. Παρουσιάστε τις μιμήσεις σας και προσπαθήστε να ανακαλύψετε τις συσκευές που μιμούνται οι άλλοι.

Ο υπολογιστής μου

Στον κομπιούτερ τικι - τικι
γυροφέρνει το ποντίκι
πάει με το δικό μου χέρι
ψάχνω να΄ βρω πόσα ξέρει

αν τα θέλω, μου μαθαίνει
από μένα περιμένει
καύσιμά του το μυαλό μου
το γεμίζω για καλό μου

είναι άξιος βοηθός μου
φίλη μηχανή του κόσμου
τάχα, θα μπορούσε η γνώση
και καρδούλα να του δώσει;

Θέτη Χορτιάτη

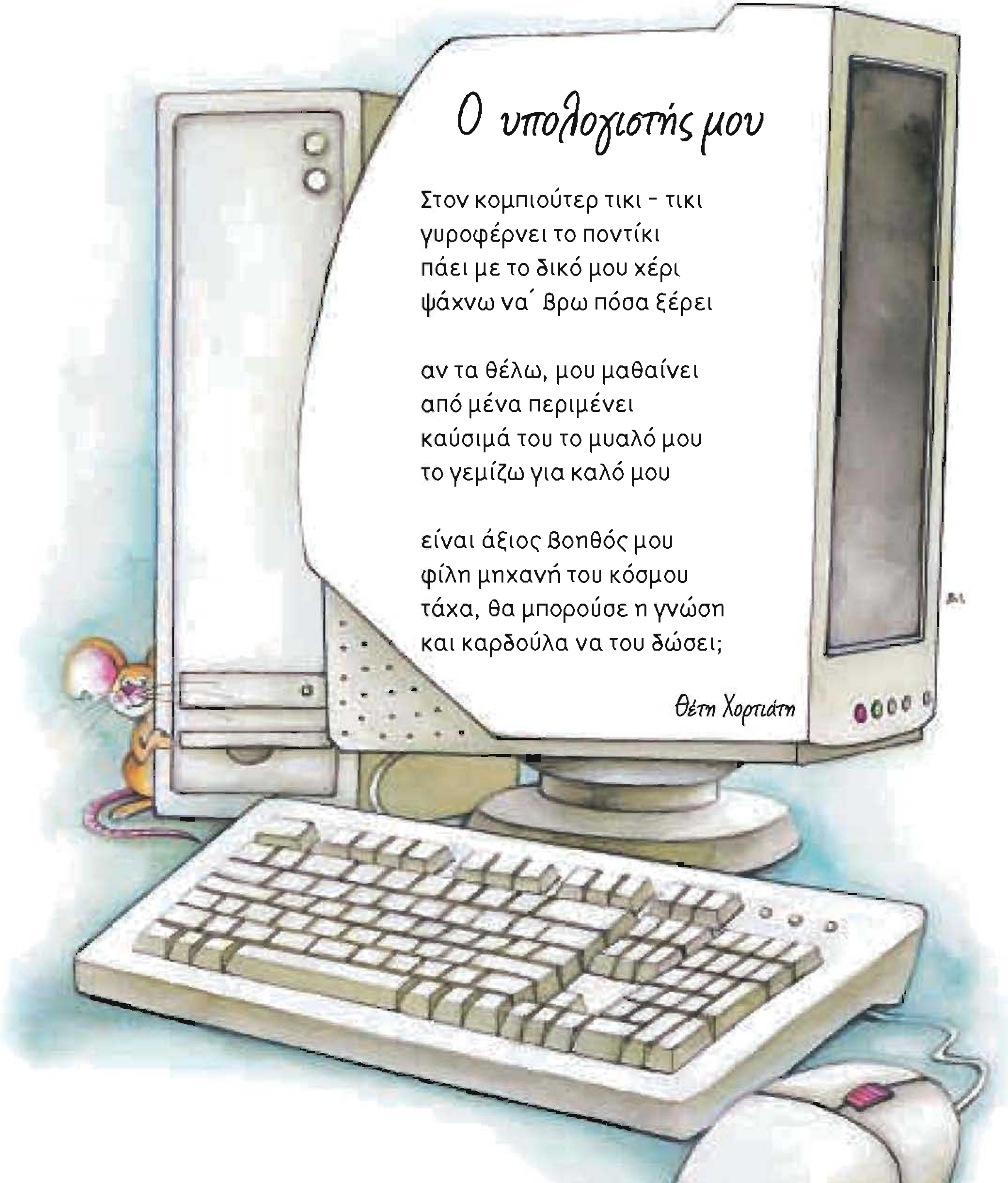

δραστηριότητες

Αν ήσουν εσύ ο κατασκευαστής των υπολογιστών, πώς αλλιώς θα ονόμαζες το «ποντίκι»; Δικαιολόγησε την ονομασία που θα του δώσεις. Ρώτησε γι' αυτό και τους συμμαθητές σου.

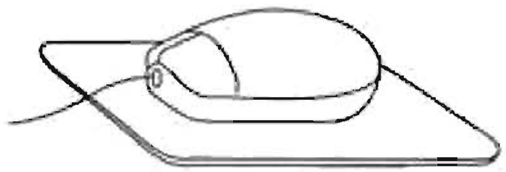

Το ποντίκι του υπολογιστή

Στάσου μπροστά στην οθόνη ενός υπολογιστή. Παρατήρησε τα «εικονίδια» της οθόνης. Κάνε με το ποντίκι «κλικ» στα παρακάτω «εικονίδια». Τι θα συμβεί;

Μπορείς να ζωγραφίσεις δικά σου «εικονίδια» για τις παρακάτω εργασίες του υπολογιστή σου;

Ακούω Μουσική	Κλείνω τον υπολογιστή	Βλέπω τις αγαπημένες μου φωτογραφίες	Σχεδιάζω

Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα

— Αχ, δείτε! Δείτε! Η βροχή σταμάτησε, κι ο κυρ Σαλίγκαρος μπήκε στ΄ αμαξάκι του να πάει αμαξάδα.

— Μπικ! Μπικ! Κορνάρει να τον δουν οι φίλοι του. Μπικ! Μπικ και καμαρώνει. Μα της τροχαίας τα σήματα ούτε που τα κοιτά.

Περνά με το πορτοκαλί. Δε σταματά στο κόκκινο. Και μπικ! μπικ! συνέχεια κορνάρει.

Κι όλοι γυρνούν, τον βλέπουνε. Πώς τον προσέχουν! Τι καλά! Ως κι ο τροχονόμος, που φρρρ! φρρρ! με τη σφυρίχτρα του σφυρίζει και τον σταματά.

Γελά ο κυρ Σαλίγκαρος, κορδώνεται. Κι όπως ο τροχονόμος τον ζυγώνει σκέπτεται όλο χαρά:

— Αχ, φαίνεται θα μου δώσουν το βραβείο του πιο καλού οδηγού! Πως θα τον γράψει ο τροχονόμος για παράβαση και θα πληρώσει πρόστιμο ούτε που το βάζει με το νου.

Ζωή Κανάβα

δραστηριότητες

Ποιο είναι το λάθος του κυρ Σαλίγκαρου;

Τι «βραβείο» νομίζεις ότι ταιριάζει στον κυρ Σαλίγκαρο;

Στον πίνακα παρατήρησε τα χρώματα και τα σχήματα και συζήτησε με τους συμμαθητές σου τον τρόπο με τον οποίο ο καλλιτέχνης ζωγράφισε ένα ατύχημα με αυτοκίνητο. Ζωγράφισε κι εσύ ή διηγήσου ένα ατύχημα.

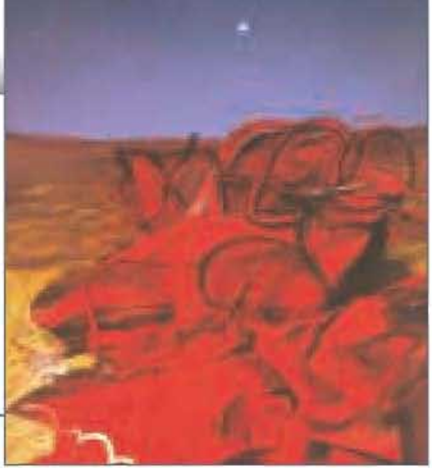

Δ. Μυταράς, «Το ατύχημα»

Το ρολόι της Μάρως

Ένα ρολόι ήθελε η Μάρω. Ένα μικρό ρολόι δικό της και τίποτ΄ άλλο. Η μαμά όμως, έλεγε πως έπρεπε πρώτα να μάθει την ώρα. Και την ώρα η Μάρω δεν την ήξερε... Προσπάθησε κάποτε να τη μάθει, μα της φάνηκε δύσκολη. Αν είχε, ωστόσο, ένα ρολόι με λουράκι κόκκινο, που να το φοράει στο χέρι και να κάνει τικ-τακ όταν τ΄ ακουμπούσε στ΄ αφτί, σίγουρα θα μάθαινε να λέει την ώρα - και γρήγορα μάλιστα.

Έτσι νόμιζε η Μάρω, έτσι νόμιζε κι η γιαγιά. Και της χάρισε ένα ρολόι στα γενέθλιά της, ίδιο σαν εκείνο που ονειρευόταν.

— Έλα τώρα, καημένη, μην κάνεις έτσι, είπε ύστερα η γιαγιά στη μαμά, που δε φαινόταν και τόσο ευχαριστημένη. Δεν είναι δα και τόσο σπουδαίο. Ένα παιδικό ρολογάκι... Χαρά στο πράγμα! Ήταν άλλωστε, τόσο φτηνό... Και να δεις που τώρα το παιδί θα μάθει να μας λέει και τι ώρα είναι.

Το παιδί ήταν η Μάρω. Κι η Μάρω —ε, τώρα δε γινόταν αλλιώς— έπρεπε να τη μάθει την ώρα. Κόντευε, άλλωστε, να γίνει έξι χρονών. Δεν ήταν πια και κανένα μωρό!

Η αδελφή της, η Ντίνα, που είναι μεγάλη, της έδειξε πρώτα τις ώρες τις στρογγυλές:

Όταν ο μικρός δείκτης είναι στο 1 και ο μεγάλος στο 12, η ώρα είναι μία ακριβώς.

Όταν ο μικρός δείκτης είναι στο 2 και ο μεγάλος στο 12, η ώρα είναι δύο ακριβώς.

Όταν ο μικρός δείκτης είναι στο 3 και ο μεγάλος στο 12, η ώρα είναι τρεις ακριβώς —και πάει λέγοντας...

Πολύ εύκολο! Κατάλαβε αμέσως η Μάρω. Φτάνει το μεγάλο να δείχνει δώδεκα και τότε το μικρό μας λέει τι ώρα είναι. Ξέρει, λοιπόν, τώρα να πει πότε είναι πέντε ακριβώς, πότε εφτά, πότε οκτώ και πότε ό,τι άλλο «ακριβώς» τη ρωτήσετε. Και σε λίγο θα μάθει και τα «παρά τέταρτο» και τα «και δέκα» και τα «παρά πέντε» κι όλα εκείνα τα περίεργα πράγματα που λένε κάθε τόσο οι

μεγάλοι και κάνουν την ώρα να είναι δύσκολη.

Πετούσε, λοιπόν, από τη χαρά της! Πετούσε, γιατί δεν ήξερε ακόμα, η καημένη, τις λαχτάρες που την περίμεναν...

Λότη Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου

δραστηριότητες

Πιστεύεις ότι είναι σημαντικό να ξέρει ένα παιδί στην ηλικία σου την ώρα και γιατί;

Κύκλωσε τα ρολόγια που δείχνουν τις ώρες που αναφέρονται στο κείμενο. Βάλε μόνος σου τους δείκτες στο ρολόι που δεν έχει, ώστε να δουν οι συμμαθητές σου τι ώρα ξυπνάς το πρωί.

Μικρή Βιβλιοθήκη

Αν θέλεις να διαβάσεις και άλλα λογοτεχνικά βιβλία που έχουν ως βασικό τους θέμα τις ενότητες του *Ανθολογίου,* σου προτείνουμε κάποιους τίτλους. Μην ξεχνάς πως το καλύτερο είναι να επισκέπτεσαι συχνά βιβλιοθήκες της γειτονιάς σου, βιβλιοπωλεία και γενικά χώρους όπου θα βρεις και θα διαλέξεις ο ίδιος τα βιβλία.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ένα γεμάτο μέλια χεράκι, της Βούλας Μάστορη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.

«Η Λυγερίτσα η Λυγερή» (ποίημα), του Νίκου Κανάκη, από το βιβλίο *Τα ηλιοτρόπια,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1998.

«Θέλω τον παππού και τη γιαγιά κοντούς» (ποίημα), της Ρένας Καρθαίου, από το βιβλίο *Στα μονοπάτια του ήλιου,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2000.

Ποιον αγαπάει η μαμά, της Σοφίας Παράσχου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

Το χαϊδονήσι, του Καρλ Νοράκ, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 1998.

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

Άλφα Βήτα, της Φωτεινής Στεφανίδη, εκδ. Σίγμα, Αθήνα 2002.

Δεν είμαι μικρός!, της Τασούλας Τσιλιμένη, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

«Η γυμναστική μου» (ποίημα), της Ντίνας Χατζηνικολάου, από το βιβλίο *Ποιήματα για παιδιά,* εκδ. Μικρός Πρίγκιπας, Θεσσαλονίκη 1998.

Η Φιλογράμματη και ο Φαγαλέξης, της Μαρίας Δημάση, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Ο Βιβλιοπόντικας, του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2004.

Ο Φώκος νόμιζε ότι μισούσε το σχολείο, του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.

Όταν οι γονείς πηγαίνουν σχολείο, του Μπλουμ Μπέκη, εκδ. Ζερβόδειλος, Αθήνα 2000.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η Αλίνα και ο ήλιος, της Γιολάντας Πατεράκη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.

Η καρδούλα, της Σοφίας Φίλντιση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995.

Η μαμά πάει σχολείο, του Μερκούριου Αυτζή, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.

Η μικρή Ριρή μπορεί να' ναι πάντα τολμηρή!, της Κατερίνας Μουρίκη, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2001.

Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος, της Κίτυ Κρόουθερ, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 1998.

Ο Ρίκο Κοκορίκο, της Σοφίας Μαντουβάλου, εκδ. Μικρή Μίλητος, Αθήνα 2002.

Συντροφιά με τον άνεμο, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου - Σουρέλη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997.

Τα παπουτσάκια που λένε παραμύθια, της Αγγελικής Βαρελλά, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 1998.

Το μυστικό τραγούδι της Μάτας, της Ειρήνης Μάρρα, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1987.

Το σκαντζοχοιράκι με τα κατσαρά μαλλιά, της Μαρίας Βελετά — Βασιλειάδου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Εφτά κόκκινες κλωστές, της Λότης Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1994.

Ο μικρός πρίγκιπας του σκονισμένου πλανήτη, της Ντορίτας Παπαλιού, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 2002.

Οι πειρατές της Λιμνοχώρας, της Μάνιας Καπλάνογλου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Οι χρωματιστές σαπουνόφουσκες της Ρόζυ Ροζ, της Σοφίας Μαντουβάλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994.

Στη χώρα της φαντασίας, συλλογικό, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2001.

Το αφηρημένο αστέρι, του Μανόλη Μαυρολέων, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2002.

Το τεσσεροφύλλι, της Ζωής Βαλάση, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1996.

Χίλιοι μύθοι, ένα μαρούλι, του Βαγγέλη Τασιόπουλου, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 2000.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Η γη το σπίτι μου, του Μάνου Κοντολέων, εκδ. Εστία, Αθήνα 2000.

Μια φορά κι ένα ... φτερό, της Κατερίνας Μουρίκη, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2003.

Πώς φτιάχτηκε το δάσος, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου — Σουρέλη, εκδ. Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη 1998.

Στην αγκαλιά της θάλασσας, της Έλενας Αρτζανίδου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

Της αυγούλας δροσούλες (ποιήματα), του Αντώνη Λαμπρινίδη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1997.

Το νεφοσυννεφάκι, της Μαρίας Βελετά — Βασιλειάδου, εκδ. Μικρή Μίλητος, Αθήνα 2004.

Το παράξενο περιβόλι, της Χρυσούλας Πετρίδου, εκδ. Αρχιπέλαγος, Αθήνα 1998.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ

Η Λίνα η ποντικίνα και η Τίνα η λιονταρίνα, της Κριστίν Ερβ, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2001.

Η συντροφιά της φωτιάς, της Μάνιας Καπλάνογλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.

Ο σπόρος της ειρήνης, της Ιζαμπέλ Πιν, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 2001.

Στη χώρα των λουλουδιών, της Στέλλας Βλαχοπούλου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2004.

Τα μαγικά μολύβια από τη Μαγιόρκα, της Κ. Μουρίκη, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 1998.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Αύριο είναι Κυριακή (με κασέτα), της Γαλάτειας Γρηγοριάδου – Σουρέλη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1992.

Για όλα φταίει ο κουραμπιές, της Τασούλας Τσιλιμένη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.

Η Βίβλος για παιδιά, της Ζωής Κανάβα, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2001.

Ιστορίες από τη Βίβλο, του Ματθαίου Μουντέ, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.

«Ο κούνελος λέει τα κάλαντα», της Αντιγόνης Μεταξά (Θείας Λένας), από το βιβλίο *Άκουσέ με Μαρία μου,* εκδ. Ατλαντίς, Αθήνα χ.χ.

«Ο Χριστός γεννιέται» (ποίημα), της Καίτης Σταθούδη, από τη συλλογή *Η μελωδία της αγάπης,* εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996.

Οι κόκκινες κάλτσες, του Μάνου Κοντολέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.

Πάσχα Ελληνικό, της Αγγελικής Μαστρομιχελάκη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1999.

Τα γιορτινά μας, της Ντίνας Χατζηνικολάου, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1983.

Τα Χριστούγεννα του τεμπέλη, του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 1998.

Το πάτερ ημών για παιδιά, του Λόις Ροκ, εκδ. Μίνωας, Αθήνα 1995.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

«25 Μαρτίου» (ποίημα), του Β. Χαρωνίτη, από το βιβλίο *Τιτιβίσματα,* εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα 1975.

Βασίλειος Διγενής Ακρίτας, της Ελένης και του Δημήτρη Καλοκύρη, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1983.

«Η Ελλάδα» (ποίημα), της Μαρίας Γουμενοπούλου, από το βιβλίο *Άστρα, Βότσαλα και νότες,* εκδ. Ηράκλειτος, Αθήνα 1985.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

12+1 παραμύθια από τη Θεσσαλία, της Μαρούλας Κλιάφα (συλλογή), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1977.

Από τη λαϊκή μας παράδοση: 8. Παροιμίες – Ευχές – Σοφά λόγια, του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου (επιλογή), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995.

Ελληνική Μυθολογία, απόδοση Μενέλαος Στεφανίδης, εκδ. Σίγμα, Αθήνα 1999.

Η γκρινιάρα κατσίκα, του Αλέξη Τολστόι, σε απόδοση του Γιάννη Ρίτσου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984[3].

Λαϊκά Παραμύθια για μικρά παιδιά, του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Λαϊκοί Θρύλοι και παραδόσεις για παιδιά, του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1992.

Μύθοι του Αισώπου, της Ελένης Βαλαβάνη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1985.

Ο γάμος του Καραγκιόζη, του Ευγένιου Σπαθάρη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1997.

Ο Πλάτωνας, ο Σωκράτης και οι Ολυμπιακοί αγώνες των ζώων, της Όλγας Ιωαννίδου, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα 2002.

Οι καρυάτιδες μετράνε τα αστέρια, της Ελένης Χατζούδη – Τούντα, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2003.

Οι περιπέτειες της αρχαίας μαγισσούλας Μήστρας, της Σμαράγδας Μανταδάκη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.

Ομήρου Οδύσσεια, απόδοση Κώστας Πούλος, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 2003.

Ώρα καλικαντζάρων, του Μ. Αυτζή, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Σεληνάνθρωποι στη γη, της Γιολάντας Πατεράκη, εκδ. Μουστάκα, Αθήνα χ.χ.

«Το κομπιουτεράκι μου» (ποίημα), του Δ,. Μανθόπουλου, από το βιβλίο *Σαράντα χαμόγελα,* εκδ. Ευρωεκδοτική, Αθήνα χ.χ..

«Το ρολόι» (ποίημα), του Χάρη Σακελλαρίου, από το βιβλίο *Παιδική ποίηση,* εκδ. Καψάσκη, Αθήνα 1994.

Βιβλιογραφικές / μουσικές πληροφορίες - εικόνες

Εικόνες

Φωτογραφίες

Μουσική

Εθν. Πιν.: Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα.

«Τα δελφίνια», Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, από ανέκδοτη συλλογή.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Γ. Σικελιώτης, *Οικογένεια,* 1961 – 1970, πλαστικό σε μουσαμά, 122 x 100 εκ., Εθν. Πιν.

(μότο) Γ. Ρίτσος, στο *«Με λογισμό και μ΄ όνειρο» με στίχο και με χρώμα ...,* Π.Τ.Δ.Ε. / Ε.Κ.Π.Α., επιμ. Τ. Καλογήρου, Σ. Χατζηδημητρίου – Παράσχου, ΥΠ.Π.Ο / ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Η γελαστή οικογένεια, Μ. Γουμενοπούλου, *Άστρα, βότσαλα και νότες,* Ηράκλειτος, Αθήνα 1985.

«Εμείς του '60 οι εκδρομείς» , Ημερολόγιο 1999, Μεταίχμιο, Αθήνα 1998.

Η κουκουβάγια και η πέρδικα, Γ. Α. Μέγας, *Ελληνικά Παραμύθια,* τόμ. Β΄, Αθήνα 1971².

[Πουλί], λεπτ. από ποδόγυρο νυφικού πουκάμισου από τη Σκύρο, 18ος – 19ος αι., Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Ποιος διευθύνει; Τζ. Ροντάρι, *Το βιβλίο με τα λάθη,* Τεκμήριο, Αθήνα 1996.

Κ. Γραμματόπουλος, *[Οικογένεια],* στο Ε. Γεραντώνης, *Αλφαβητάριο. Τα Καλά Παιδιά,* Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1950.

Νανουρίσματα και ταχταρίσματα, α. Ε. Σαραντή – Σταμούλη, Δημοτικά τραγούδια της Θράκης, *Θρακικά,* 11,1939 - β. Κ. Καραπατάκης, *Η μάνα και το παιδί στα παλαιότερα χρόνια,* Αθήναι 1983 - γ. Κ. Βαρζώκας, «Ήπειρος», *Ζωγράφειος Αγών ήτοι Μνημεία της Ελληνικής Αρχαιότητος ζώντα εν τω νυν Ελληνικώ λαώ,* τομ. α΄, εν Κωνσταντινουπόλει 1891 - δ. Γ. Βενετούλιας, *Της Κύθνου τα τραγούδια,* Δήμος Κύθνου, Κύθνος 1999.

Άγγελος (;), *Παναγία Γλυκοφιλούσα η «Καρδιώτισσα»* (λεπτ.), μέσα 15ου αι., αυγοτέμπερα σε προετοιμασμένο ξύλο, 104,5 x 64 εκ., Μουσείο Ζακύνθου.

Γ. Ιακωβίδης, *Μητρική στοργή,* 1889, λάδι σε μουσαμά, 90,2 x 66 εκ., Εθν. Πιν.

[Η Αρετούσα], Β. Κορνάρος, *Ερωτόκριτος,* απόδ. Κ. Πούλος, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2000.

Θ. Χατζημιχαήλ, *Ερωτόκριτος και Αρετούσα,* υδατογραφία, 127 x 74 εκ., Συλλογή Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.

«Τα' μαθες Αρετούσα μου», στο CD *Ερωτόκριτος και Αρετή,* Γ. Μαρκόπουλος, Mercury 2003.

«Τα θλιβερά μαντάτα», στο CD *Ερωτόκριτος,* Χ. Χάλαρης, EMI 1994.

Θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει, D. Gliori, απόδ. Φ. Μανδηλαράς, Πατάκης, Αθήνα 1999.

Ο παππούλης, Β. Ρώτας, *Αυγούλα,* Αθήνα 1974.

Φ. Στεφανίδη, *[Σεπτέμβριος],* στο Μ. Στεφανίδης, *Οι δώδεκα μήνες,* Σίγμα, Αθήνα 1996.

Η κλώσα, Χ. Χατζηγιαννιού, *Το πήλινο κανάτι,* Δρυμός, Αθήναι 1984.

(πάνω αριστερά) Γ. Μόραλης, *Έγκυος γυναίκα* (λεπτ.), 1948, λάδι σε μουσαμά, 102 x 65 εκ., Εθν. Πιν. - (πάνω κέντρο) B. Peter, *Madona of Venice beach n. 3* (λεπτ.), λάδι σε καμβά, 30 x 25 εκ., 1995, Μουσείο Φρυσίρα Αθήνα - (πάνω δεξιά) *Παναγία Οδηγήτρια* (λεπτ.), α΄ πλευρά αμφιπρόσωπης φορητής εικόνας, τελευταίο τέταρτο 12ου αι., αυγοτέμπερα σε ξύλο, 115 x 77 εκ., Βυζαντινή Συλλογή, Καστοριά - (κάτω αριστερά) Γ. Μπουζιάνης, *Γυναίκα με λουλούδια* (λεπτ.), 1923, υδατογραφία, 56 x 73 εκ., Εθν. Πιν. - (κάτω κέντρο) Γ. Ιακωβίδης, *Μητρική στοργή* (λεπτ.), ό.π., - (κάτω δεξιά) Γ. Σικελιώτης, *Οικογένεια* (λεπτ.), ό.π.

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

[Ο Άρθουρ στο σχολείο], στο M. Brown, *Ο Άρθουρ βλέπει πολλή τηλεόραση,* Modern Times, Αθήνα 1999.

(μότο) Ρ. Καρθαίου, στο Κ.Ε.Π.Β., *Το Χρυσό Μήλο,* Τα Χρυσά Βιβλία, Αθήνα 1985.

Η πρώτη μέρα στο σχολείο (αποσπ.) Κ. Γκούτμαν, Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα 1998.

Σχολική τάξη του Δημοτικού Σχολείου Κονταριώτισσας Πιερίας, 1961 - 62.

E. Duigeman (ActionAid Αγγλίας), *Σχολείο στο Μπανγκλαντές,* στο *Παιδιά του κόσμου — πολίτες του κόσμου,* ActionAid Ελλάς — ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Η Μαργαρίτα, Μ. Στασινόπουλος, *Αρμονία,* Αθήνα 1956.

Ν. Λύτρας, *Δεν θέλει το σχολείον,* π. 1884, υδατογραφία σε χαρτόνι, 30 x 19 εκ., Συλλογή Φαίδωνα και Λυδίας Κυμπάρη, Αθήνα.

Ξ...όπως ξιφίας, Μ. Φραγκιά, *Το αλφαβητάρι της φύσης,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Ο παπαγάλος, Ζ. Παπαντωνίου, *Χελιδόνια,* Αθήναι 1920.

«Παπαγάλος», στο CD *Το μαντήλι της νεράιδας,* LYRA 2000.

[Το στοίχημα], Μ. Λοΐζου, *Και το μικρό παιδάκι τρέχει στην αγκαλιά της μαμάς του να συναντήσει την αγάπη,* Πατάκης, Αθήνα 1996.

Γ. Γεωργιάδης, *Μάνα και παιδί,* ορείχαλκος, ύψος 63 εκ., 1964, Συλλογή Νίκου Γρηγοράκη, Αθήνα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Α. Segui, *Χωρίς τίτλο,* υδατογραφία, 80 x 100 εκ., 1988—89, Μουσείο Φρυσίρα, Αθήνα.

(μότο) Νίκος Κανάκης, *Ηλιοτρόπια,* Πατάκης, Αθήνα 1988.

Ψέμα πρωταπριλιάτικο, Σ. Γαβριηλίδου, *Ένα άμπρα και τέσσερα κατάμπρα,* Μίνωας, Αθήνα 2002.

[Φοβάμαι!], Ε. Βαλαβάνη, *Ανοιξιάτικες ιστορίες,* Παπαδόπουλος, Αθήνα 1986[6].

«Το πέταγμα της αγριομέλισσας», Nikolay Andreyevich Rimsky — Korsakov, *Το Παραμύθι του Τσάρου Σαλτάν,* στο CD Power Classics! (1 — 10), Delta 1994.

Η Αλφαβήτα δίχως ρο (απόσπασμα), Π. Δαράκη, Γνώση, Αθήνα 1989.

Γλωσσοδέτες, Μαντέματα, επιλογή Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1995.

[Οι μεγάλοι είναι πολύ περίεργοι], Α. ντε Σαιντ — Εξυπερύ, *Ο Μικρός Πρίγκιπας,* μεταφρ. Μ. Καρακώστα, Πατάκης, Αθήνα 2000[6].

Χαρταετοί, Ν. Κανάκης, *Τα ηλιοτρόπια,* Πατάκης, Αθήνα 1998.

Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας, *Στέγες και αετοί,* 1948, λάδι σε χαρτόνι, 24 x 27 εκ., Εθν. Πιν.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Ε. Ηλιοπούλου, *Λούνα Παρκ ΙΙ,* λάδι σε πανί, 180 x 200 εκ., 2003.

(μότο) «Μ΄ αλογάκι φτερωτό», Κ. Καλαπανίδας, από το ομότιτλο βιβλίο, χ.χ.

[Η οδοντόβουρτσα], Λ. Αρανίτου, *19 παράλογα και ένα με δύο άλογα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1987.

[Είτανε μία κοπέλα από τη Σάμο], Γ. Σεφέρης, *Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά,* Ερμής, Αθήνα 1975.

Α. Φασιανός, *Ο πρωινός ποδηλάτης,* ακρυλικό, 1983.

Φύλλο φύλλο της κουκιάς, Μ. Καπλάνογλου, *Κόκκινη κλωστή κλωσμένη. Λαϊκά παραμύθια και αφηγητές του Αιγαίου,* Πατάκης, Αθήνα 2004.

Η πινεζοβροχή (απόσπασμα), Ε. Τριβιζάς, Κέδρος, Αθήνα 2000.

«Η πινεζοβροχή», στο CD *Μίλα μου για μήλα,* Σ. Παπασταύρος, EMI 1996.

Η σφυρίχτρα, Henri Pourrat, *Contes et récits du Livradois, textes recueillis par Henri Pourrat,* edition établie par Bernadette Bricout, Maisonneuve Larose, Paris 1989, μετάφρ. — απόδ. Μ. Καπλάνογλου.

Σ. Μελετζής, *Βοσκόπουλο με φλογέρα,* φωτογραφία από το λεύκωμα *Φωτογραφία 1922-1991,* Nexus Publications 1992.

Γλέντι γάμου στο Αγγελοχώρι Νάουσας, 1984, αρχείο Λ. Δρανδάκη.

Δ. Ταλιάνης, *Παραδοσιακός χορός Μυτιλήνης,* φωτογραφία από το λεύκωμα *Λέσβος. Από τη Σαπφώ στον Ελύτη,* Δήμος Μυτιλήνης.

Μια φορά ήταν...η Κολοτούμπα (απόσπασμα), Σ. Μαντουβάλου, εικονογρ. Ν. Μαρουλάκης, Καστανιώτης, Αθήνα χ.χ.

Το μέλι, Σοφός Α. Μ., *Τα Λαογραφικά της Κάσου,* τόμ. Γ΄. Παραμύθια, Αθήνα 1987.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Κ. Βολανάκης, *Δάσος,* λάδι σε χαρτόνι, 37 x 29 εκ., Εθν. Πιν.

(μότο) Ν. Χατζηνικολάου, *Το χρυσό καλοκαιράκι,* Πατάκης, Αθήνα 1998.

Συμφωνία μ΄ ένα δέντρο, Γ. Κρόκος, *Σταλαματιές,* Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη 1982.

Μ. Μανουσάκης, *Χωρίς τίτλο* (λεπτ.), ακρυλικό - κάρβουνο σε ξύλο, 50 x 70 εκ., 1996, Μουσείο Φρυσίρα, Αθήνα - Γ. Γουναρόπουλος, *Δέντρα,* έγχρωμο σχέδιο, 61 x 80 εκ., Εθν. Πιν. - Α. Τζάκος, *Τοπίο,* 1990, λάδια, 90 x 110 εκ., Συλλογή Ν. Πολυζωΐδη, Αθήνα - Κ. Γραμματόπουλος, *[Ζωάκια],* στο Ε. Γεραντώνης, *Αλφαβητάριο. Τα Καλά Παιδιά,* ό.π.

Ο Χιονάνθρωπος, Ε. Αλεξίου, *Τραγουδώ και χορεύω,* Καστανιώτης, Αθήνα 1983.

[Ο τελευταίος ιππόκαμπος], Β. Ηλιόπουλος, *Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιας κι ο τελευταίος ιππόκαμπος,* Πατάκης, Αθήνα 1998.

Η Πίτυς και ο Παν, Οβίδιος, *Μεταμορφώσεις,* απόδ. Ζ. Θ. Σπυροπούλου, *Μύθοι περί φυτών,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.

Φ. Κόντογλου, *Ο Βορέας αρπάζων την Ωρείθυιαν,* κάρβουνο, 99 x 177,5 εκ., συλλογή Δ. Κόντογλου — Μαρτίνου, Αθήνα.

«Allegro non molto» (Χειμώνας), Α. Vivaldi, *Κονσέρτο σε ΦΑ μείζονα (Τέσσερις Εποχές),* προτεινόμενο CD, A. Vivaldi, στη σειρά *Η Μεγάλη Μουσική Βήμα προς Βήμα,* 1994 Polygram International Ltd and EDILIBRO S.L. / 1995.

Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά, *Λαϊκά Παραμύθια και Παραμυθάδες από τη Μικρά Ασία 1. Αλικαρνασσός: Το καλό και το κακό κορίτσι,* ΙΜΕ, Αθήνα 2002.

Μαρίκα Φιλολία, λαϊκή παραμυθού. Δημοτικό Σχολείο Αντιπάρου, *Παραμύθια από την Αντίπαρο.*

Τα παιχνίδια του αγέρα, Ν. Χατζηνικολάου, *Καλημέρα, Καληνύχτα,* Δίπτυχο, Αθήνα χ.χ.

Α. Φασιανός, *Φουρφουράκι,* (πολλαπλό), ανοξείδωτο και ξύλο.

«Presto» (Καλοκαίρι), Α. Vivaldi, *Κονσέρτο σε ΦΑ μείζονα (Τέσσερις Εποχές),* προτεινόμενο CD, A. Vivaldi, στη σειρά *Η Μεγάλη Μουσική Βήμα προς Βήμα,* ό.π.

Το τρομαγμένο χελιδονάκι, Γ. Ταρσούλη, *Ένα βιβλίο για τα μικρά μας,* Ατλαντίς, Αθήνα χ.χ.

Τοιχογραφία της *Άνοιξης ή των Κρίνων* (λεπτ.) *[Χελιδόνια],* π. 1650 π. Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Το φεγγαράκι, Γ. Βιζυηνός, *Η Διάπλασις των Παίδων,* τ. 48 — 49, 1895.

Κ. Παπανικολάου, *Νυχτερινό τοπίο,* λάδι σε μουσαμά, 150 x 190 εκ., 1997, Μουσείο Φρυσίρα, Αθήνα.

α. «Eine Kleine Nachtmusik», Wolfang Amadeus Mozart, προτεινόμενο CD, *Berliner Philharmoniker, Bohm Karl,* UNIVERSAL 1997 - β. «Χάρτινο το φεγγαράκι», Μ. Χατζηδάκις, στο CD (διπλό), *΄30 Νυχτερινά,* EMI 2004.

Ο σπουργίτης και το ουράνιο τόξο, Μ. Κοντολέων, *Ένα συρτάρι γεμάτο όνειρα,* Άγκυρα, Αθήνα 1988.

Κ. Μαλέας, *Λαύριο,* π. 1918 - 1920, λάδι σε χαρτόνι, 51 x 90 εκ., Εθν. Πιν.

[Τα τζιτζίκια στήσανε χορό] (απόσπασμα), Γ. Ρίτσος, στο *Τα παιχνίδια τ΄ ουρανού και του νερού,* Κέδρος, Αθήνα 1980.

Οι πεταλουδίτσες, Ε. Παλαιολόγου – Πετρώνδα, *Ανοιξιάτικα,* Αργώ, Αθήνα 1977.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ

Ν. Γύζης, *Η Χαρά* (λεπτομέρεια), ελαιογραφία σε μουσαμά, 156 x 104 εκ., ιδιωτική συλλογή.

(μότο) «Όλα στη γη θέλουν αγάπη», Α. Εμπειρίκος, στο *«Με λογισμό και μ΄ όνειρο»* με στίχο και με χρώμα ..., ό.π.

Η ευγνωμοσύνη του μικρού μυρμηγκιού, Αίσωπος, *Αισώπου Μύθοι,* αποδ.- επιμ. Ζ. Βαλάση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997².

Ο μικρός κάστορας και η ηχώ (απόσπασμα), A. MacDonald, μετάφρ. Ρ. Ρώσση – Ζαΐρη, Ρώσσης, Αθήνα 1990.

Όταν κάνουνε πόλεμο, Γ. Μαρίνος, *Τα ποιήματα του κλόουν,* Καστανιώτης, Αθήνα 1983.

Δώσε την αγάπη (απόσπασμα), Α. Βαρελλά, Πατάκης, Αθήνα 2004.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Παναγία Ελεούσα ή Γαλακτοτροφούσα, τέλος 12ου αι., αυγοτέμπερα σε προετοιμασμένο ξύλο, 114 x 70 εκ., Βυζαντινό Μουσείο, Αθήνα.

(μότο) «Εσπερινός», Γ. Δροσίνης, *Γαλήνη,* Αθήνα 1902.

Προσευχή, Θ. Χορτιάτη, *Κούνια Μπέλα,* Κέδρος, Αθήνα 1979.

Χριστουγεννιάτικο δέντρο, Ρ. Καρθαίου, *Ο αγέρας παίζει φλογέρα,* Αθήνα 1977.

«Δεντράκι μου περήφανο», στο CD *Χριστούγεννα. 16 Τραγούδια από όλο τον κόσμο,* LYRA 1994 - «Το χριστουγεννιάτικο δέντρο» και «Το έλατο που έγινε χριστουγεννιάτικο δέντρο», στο CD *Χριστούγεννα Νο 1. Ουράνιο τόξο,* FM 1999.

Ο Αϊ – Βασίλης θα βρει το δρόμο του (απόσπασμα), Κ. Αναγνώστου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Κάλαντα Πρωτοχρονιάς από τη Σωζόπολη, Β. Βαφειάδου, «Ήθη και έθιμα Σωζοπόλεως», *Λαογραφία*, ΚΘ΄, 1974.

Σ. Καρδαμάκης, στο *Ο Αϊ-Βασίλης και η Βασιλόπιτα*, Α. Μαρίνη, Ακρίτας, Αθήνα 1998.

Ήρθε η πασχαλιά, Χ. Σακελλαρίου, *Παιδική ποίηση*, Καψάσκης, Αθήνα 1994.

Χ. Γαρουφαλής, *Τα πασχαλινά αυγά*, 2001, λάδι σε μουσαμά, 52 x 71 εκ., Συλλογή Τράπεζας Αττικής.

Το λαγουδάκι της Λαμπρής, Α. Μεταξά (Θεία Λένα), *Εφημεριδούλα της θείας Λένας*, τ. 34, 1955.

Ε. Ηλιοπούλου, *Ζαχαροπλαστείο*, λάδι σε πανί, 120 x 185 εκ., 1999.

Ο Χριστός και τα πουλιά, Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Λαϊκοί θρύλοι και παραδόσεις για παιδιά*, Καστανιώτης, Αθήνα 2002^3.

Sergei Prokofiev, *Ο Πέτρος και ο Λύκος*, στο CD, *Το καρναβάλι των ζώων* του Camille Saint Saens και *Ο Πέτρος και ο Λύκος* του Sergei Prokofiev, ARTION 2003.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Θ. Χατζημιχαήλ, *Ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης μαχόμενος*, 1933, υδατογραφία, 124 x 84 εκ., Συλλογή Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.

(μότο) «Πατρίδα», Σ. Παυλέας, *Θαλασσινή Φήμη*.

Ασπρογάλανο πανί, Γ. Σουρέλη, *Ο αγέρας παίζει φλογέρα*, Τήνος, Αθήνα 1977.

Παύλος (σχεδίαση), Μ. Βαρδοπούλου (προσαρμογή), γραμματόσημο, σειρά: *Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004, «Μοντέρνα Τέχνη και Ολυμπιακοί Αγώνες»* (Νο 7/2004), 23 / 7 / 2004, κλάση 2.00 ευρώ, ΕΛ.ΤΑ. - Β. Κωνσταντινέα, γραμματόσημο, σειρά: *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση — Κοινή Ευρωπαϊκή Αγορά* (Νο 7 / 1992), 12 / 10 / 1992, κλάση 90 δρχ., ΕΛ.ΤΑ. - Μ. Βαρδοπούλου (σχεδίαση), γραμματόσημο, σειρά: *Επέτειοι — Γεγονότα* (Νο 3/1995), 21 / 6 / 1995, κλάση 100 δρχ., ΕΛ.ΤΑ.

Η γιορτή του «Όχι», Κ. Καλαπανίδας, *Μ΄ αλογάκι φτερωτό*, χ.χ.

Κ. Γραμματόπουλος, *Έλα να τα πάρης*, 1941, έγχρωμη λιθογραφημένη αφίσα, 100 Χ 70 εκ., Συλλογή Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος - Β. Κατράκη, *Για τους στρατιώτες*, 1941, έγχρωμη λιθογραφημένη αφίσα, 100 Χ 70 εκ., Συλλογή Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος.

Τα ελληνάκια (απόσπασμα), Ε. Φακίνου, Κέδρος, Αθήνα 1980.

Μπατανία (κεντητό σκέπασμα κρεβατιού) από την Κρήτη, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα.

Λαϊκά όργανα: νταούλι, λαγούτο, φλογέρες, Ανωγειανάκης Φ., *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*, Μέλισσα, Αθήνα 1991.

Δ. Σαμίου, *Τραγούδια και σκοποί από διάφορες περιοχές της Ελλάδας*, CD, Ν 4, UNIVERSAL

1996 - Χ. Ανδονίδης, *Τραγούδια της Θράκης και της Μακεδονίας*, CD, ALPHA 1998.

Ο αγωνιστής με την πένα, Α. Βαρελλά, *Αναγνωστικό Γ΄ Δημοτικού*, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1981.

Αλεξάντρ — Μαρί Κολέν, *Το Ελληνόπουλο,* λάδι σε μουσαμά, 44 x 38 εκ., Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Π. Ρέγκος, *Σκυριανό πανηγύρι*, 1938, λάδι, 85 x 100 εκ., Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης.

(μότο) Μ. Δέδε, *Γιορτές, έθιμα και τα τραγούδια τους*, Φιλιππότης, Αθήνα 1987.

Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο φίδι (απόσπασμα), Ε. Σπαθάρης, Ακρίτας, Αθήνα 1997.

Καραγκιόζης, φιγούρα Θεάτρου Σκιών, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα - Γ. Χαρίδημος, *Μπάρμπα — Γιώργος*, φιγούρα Θεάτρου Σκιών, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα - Β. Κορφιάτης, Μ. Αλέξανδρος, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα.

Παροιμίες — γλωσσοδέτες, α. *Λαϊκά παραμύθια και παραμυθάδες της Λέρου*, Δημ. Σχολείο Αγίας Μαρίνας Λέρου, Λέρος 2004 - β. Γ. Δ. Καψάλης, *Οι παροιμίες του Θεσπρωτού λόγιου Κώστα Αθ. Μιχαηλίδη*, Gutenberg, Αθήνα 1998 - γ. Μ. Γ. Μερακλής, *Παροιμίες ελληνικές και των άλλων βαλκανικών λαών*, Πατάκης, Αθήνα 1995[6] - δ. Ν. Γ. Πολίτης, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού. Παροιμίαι*, τόμ. α΄, Αθήνα 1899, — ε. Γ. Παπαδόπουλος, «Γλωσσική ύλη της νήσου Νισύρου», *Ζωγράφειος Αγών*, ό.π. — στ. *Γλωσσοδέτες, Μαντέματα*, επιλογή Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π.

[Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη], Π. Τσιμικάλη, *Οι μυλωνάδες και η νυφίτσα*, Κέδρος, Αθήνα 1984.

Χελιδόνισμα, Α. Κυριακίδου — Νέστορος, *Οι 12 μήνες. Τα Λαογραφικά*, Μαλλιάρης — Παιδεία, Θεσσαλονίκη χ.χ.

«Χελιδόνισμα» από την Αγριανή Σερρών, φωτ. Γ. Αικατερινίδης, 1967, στο Γ. Ν. Αικατερινίδης, «Το παιδί σε εθιμικούς αγερμούς και ευχετηριακά δρώμενα», *Λαϊκή παράδοση και Παιδί*, επιμ. Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1999 - «Χελιδόνα» Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, Το τραγούδι της «Χελιδόνας», στο *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού, 1*, Ελληνικά Γράμματα, 1995.

Δ. Σαμίου, *Η Περπερούνα και άλλα τραγούδια του λαού μας για παιδιά*, CD, ZODIAC 1998.

Τα δύο αδέρφια, Piquemal M., Lagautrière P., *Les Philo - fables*, Albin Michel, Paris 2003, μεταφρ. Μ. Καπλάνογλου.

Φ. Ζανέτης, *[Λίχνισμα]*, Δημοτικό Σχολείο Πλάκας Τριοβάσαλων Μήλου, *Από το σιτάρι στο ψωμί*, επιμ. Διαγιέλλη Α., Τσιριγωτάκης Α., Μήλος 2001 - Nelly's, «Γυναίκα με χειρόμυλο στα Ανώγεια Κρήτης στη δεκ.1930-40» φωτογρ. αρχείο Μουσείου Μπενάκη - Φ. Ζανέτης, *[αλώνισμα]*, ό.π. — Τ. Τλούπας, *[Θερισμός]*, *Παραδοσιακές καλλιέργειες*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 1978 - *[ζύμωμα]* Ν.Μ. Ψιλάκη, *Το ψωμί των Ελλήνων και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης*, Καρμάνωρ, Ηράκλειο 2001.

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, *Μέγα αρτοποιείον Γεωργίου Παναγιώτου Κοντουφούρναρη. Εκ Θεσσαλίας της Πρωτευούσης Λαρίσης,* 1933, Μουσείο έργων του Θεόφιλου, Βαρειά Μυτιλήνης.

Αινίγματα, α. Μ. Αλ. Αλεξιάδης, «Λαϊκό αίνιγμα και παιδί. Παιδαγωγική διάσταση της σχέσης», στο *Λαϊκή Παράδοση και Παιδί,* επιμ. Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1999 - β. Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου, *Θησαυρός Νεοελληνικών Αινιγμάτων,* Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2001 - γ. Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου, ό.π. - δ. Χ. Χατζητάκη Καψωμένου, ό.π. — ε. Πρόβλημα: Ν. Γ. Πολίτης, *Αινίγματα και λογοπαίγνια,* Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, τομ. η΄.

Κ. Γραμματόπουλος εικονογράφηση στο Ι. Κ. Γιαννέλης — Γ. Σακκάς, *Αλφαβητάριο,* Ο.Ε.Δ.Β., χ.χ.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Σ. Ζαραμπούκα, εικονογράφηση στο βιβλίο της, *Αστρογάτος,* Πατάκης, Αθήνα 1994.

(μότο) «Ο υπολογιστής μου», Θ. Χορτιάτη, από ανέκδοτη συλλογή.

Κύριε Ντεσιμπέλ ..., Δ. Μανθόπουλος, *Τα βούκινα της σιωπής,* Αθήνα 1991.

Τυπικά παραδείγματα έντασης ήχων σε ντεσιμπέλ, *Σχολική Εγκυκλοπαίδεια. Πατάκη — Oxford,* Πατάκης, Αθήνα 2001, τόμος 6, λήμμα: ήχος.

Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων, Φ. Χατζηχάννα, *Οι περιπέτειες του Καρυδάκη και της Ζαχαρούλας,* Ψυχογιός, Αθήνα 1995.

Ο υπολογιστής μου, Θ. Χορτιάτη, από ανέκδοτη συλλογή.

Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα (απόσπασμα), Ζωή Κανάβα, Γεμεντζόπουλος, Αθήνα χ.χ.

Δ. Μυταράς, *Το ατύχημα (2),* ακρυλικό, 220 x 190 εκ., 1987.

Το ρολόι της Μάρως, Λ. Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, *Στη γειτονιά του ήλιου,* Καστανιώτης, Αθήνα 1990.

Λύσεις και απαντήσεις

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η κουκουβάγια και η πέρδικα. Κέντημα.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

[Η οδοντόβουρτσα], [Είτανε μία κοπέλα από τη Σάμο]. Το λογολόγημα του Γιώργου Σεφέρη είναι από το βιβλίο *Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά,* εκδ. Ερμής, Αθήνα 1975:

Είτανε μια γριά σ΄ ένα παζάρι
που έβγαλε μονομιάς ένα χαντζάρι
όταν έπεσε ένα τόπι
και της έσπασε το κόπι
καθώς έτρωγε αϊσκρίμι στο Παζάρι.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Συμφωνία μ΄ ένα δέντρο. Πεταλούδα, σκουλήκι, σκαθάρι.

Η Πίτυς και ο Παν. Δενδροπόταμος, Κερασιά, Φλαμουριά, Αμυγδαλεώνας κ.ά.

Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά. Η Σταχτοπούτα.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ο Χριστός και τα πουλιά. Χελιδόνι.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Τα δύο αδέρφια. Θερισμός, αλώνισμα, λίχνισμα, άλεσμα, ζύμωμα, ψήσιμο.

Αινίγματα. Μέλισσα και μέλι, το καρπούζι, η θάλασσα, το κουτάλι στο στόμα.

Πρόβλημα: Τα πρόσωπα του προβλήματος είναι δύο ο παπα-Γιάννης και η παπαδιά Μαρία, που έφαγαν από τρία αυγά ο καθένας.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Ο υπολογιστής μου. *Τα «εικονίδια» σημαίνουν:* κλείσιμο του ενεργού παραθύρου, μενού έναρξη, απ' το οποίο οδηγούμαστε συνήθως στο κλείσιμο του υπολογιστή, μεταφορά ένα βήμα πίσω.

Μικρή Βιβλιοθήκη

Αν θέλεις να διαβάσεις και άλλα λογοτεχνικά βιβλία που έχουν ως βασικό τους θέμα τις ενότητες του *Ανθολογίου,* σου προτείνουμε κάποιους τίτλους. Μην ξεχνάς πως το καλύτερο είναι να επισκέπτεσαι συχνά βιβλιοθήκες της γειτονιάς σου, βιβλιοπωλεία και γενικά χώρους όπου θα βρεις και θα διαλέξεις ο ίδιος τα βιβλία.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ένα γεμάτο μέλια χεράκι, της Βούλας Μάστορη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.

«Η Λυγερίτσα η Λυγερή» (ποίημα), του Νίκου Κανάκη, από το βιβλίο *Τα ηλιοτρόπια,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1998.

«Θέλω τον παππού και τη γιαγιά κοντούς» (ποίημα), της Ρένας Καρθαίου, από το βιβλίο *Στα μονοπάτια του ήλιου,* εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2000.

Ποιον αγαπάει η μαμά, της Σοφίας Παράσχου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

Το χαϊδονήσι, του Καρλ Νοράκ, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 1998.

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

Άλφα Βήτα, της Φωτεινής Στεφανίδη, εκδ. Σίγμα, Αθήνα 2002.

Δεν είμαι μικρός!, της Τασούλας Τσιλιμένη, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

«Η γυμναστική μου» (ποίημα), της Ντίνας Χατζηνικολάου, από το βιβλίο *Ποιήματα για παιδιά,* εκδ. Μικρός Πρίγκιπας, Θεσσαλονίκη 1998.

Η Φιλογράμματη και ο Φαγαλέξης, της Μαρίας Δημάση, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Ο Βιβλιοπόντικας, του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2004.

Ο Φώκος νόμιζε ότι μισούσε το σχολείο, του Βαγγέλη Ηλιόπουλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.

Όταν οι γονείς πηγαίνουν σχολείο, του Μπλουμ Μπέκη, εκδ. Ζερβόδειλος, Αθήνα 2000.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η Αλίνα και ο ήλιος, της Γιολάντας Πατεράκη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.

Η καρδούλα, της Σοφίας Φίλντιση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995.

Η μαμά πάει σχολείο, του Μερκούριου Αυτζή, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.

Η μικρή Ριρή μπορεί να' ναι πάντα τολμηρή!, της Κατερίνας Μουρίκη, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2001.

Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος, της Κίτυ Κρόουθερ, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 1998.

Ο Ρίκο Κοκορίκο, της Σοφίας Μαντουβάλου, εκδ. Μικρή Μίλητος, Αθήνα 2002.

Συντροφιά με τον άνεμο, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου - Σουρέλη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997.

Τα παπουτσάκια που λένε παραμύθια, της Αγγελικής Βαρελλά, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 1998.

Το μυστικό τραγούδι της Μάτας, της Ειρήνης Μάρρα, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1987.

Το σκαντζοχοιράκι με τα κατσαρά μαλλιά, της Μαρίας Βελετά — Βασιλειάδου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2002.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Εφτά κόκκινες κλωστές, της Λότης Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1994.

Ο μικρός πρίγκιπας του σκονισμένου πλανήτη, της Ντορίτας Παπαλιού, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 2002.

Οι πειρατές της Λιμνοχώρας, της Μάνιας Καπλάνογλου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998.

Οι χρωματιστές σαπουνόφουσκες της Ρόζυ Ροζ, της Σοφίας Μαντουβάλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1994.

Στη χώρα της φαντασίας, συλλογικό, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2001.

Το αφηρημένο αστέρι, του Μανόλη Μαυρολέων, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2002.

Το τεσσεροφύλλι, της Ζωής Βαλάση, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1996.

Χίλιοι μύθοι, ένα μαρούλι, του Βαγγέλη Τασιόπουλου, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 2000.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Η γη το σπίτι μου, του Μάνου Κοντολέων, εκδ. Εστία, Αθήνα 2000.

Μια φορά κι ένα ... φτερό, της Κατερίνας Μουρίκη, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2003.

Πώς φτιάχτηκε το δάσος, της Γαλάτειας Γρηγοριάδου — Σουρέλη, εκδ. Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη 1998.

Στην αγκαλιά της θάλασσας, της Έλενας Αρτζανίδου, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003.

Της αυγούλας δροσούλες (ποιήματα), του Αντώνη Λαμπρινίδη, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1997.

Το νεφοσυννεφάκι, της Μαρίας Βελετά — Βασιλειάδου, εκδ. Μικρή Μίλητος, Αθήνα 2004.

Το παράξενο περιβόλι, της Χρυσούλας Πετρίδου, εκδ. Αρχιπέλαγος, Αθήνα 1998.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ

Η Λίνα η ποντικίνα και η Τίνα η λιονταρίνα, της Κριστίν Ερβ, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα 2001.

Η συντροφιά της φωτιάς, της Μάνιας Καπλάνογλου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2001.

Ο σπόρος της ειρήνης, της Ιζαμπέλ Πιν, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Θεσσαλονίκη 2001.

Στη χώρα των λουλουδιών, της Στέλλας Βλαχοπούλου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 2004.

Τα μαγικά μολύβια από τη Μαγιόρκα, της Κ. Μουρίκη, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 1998.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Αύριο είναι Κυριακή (με κασέτα), της Γαλάτειας Γρηγοριάδου — Σουρέλη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1992.

Για όλα φταίει ο κουραμπιές, της Τασούλας Τσιλιμένη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.

Η Βίβλος για παιδιά, της Ζωής Κανάβα, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2001.

Ιστορίες από τη Βίβλο, του Ματθαίου Μουντέ, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.

«Ο κούνελος λέει τα κάλαντα», της Αντιγόνης Μεταξά (Θείας Λένας), από το βιβλίο *Άκουσέ με Μαρία μου,* εκδ. Ατλαντίς, Αθήνα χ.χ.

«Ο Χριστός γεννιέται» (ποίημα), της Καίτης Σταθούδη, από τη συλλογή *Η μελωδία της αγάπης,* εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996.

Οι κόκκινες κάλτσες, του Μάνου Κοντολέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.

Πάσχα Ελληνικό, της Αγγελικής Μαστρομιχελάκη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1999.

Τα γιορτινά μας, της Ντίνας Χατζηνικολάου, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1983.

Τα Χριστούγεννα του τεμπέλη, του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 1998.

Το πάτερ ημών για παιδιά, του Λόις Ροκ, εκδ. Μίνωας, Αθήνα 1995.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

«25 Μαρτίου» (ποίημα), του Β. Χαρωνίτη, από το βιβλίο *Τιτιβίσματα,* εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα 1975.

Βασίλειος Διγενής Ακρίτας, της Ελένης και του Δημήτρη Καλοκύρη, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1983.

«Η Ελλάδα» (ποίημα), της Μαρίας Γουμενοπούλου, από το βιβλίο *Άστρα, βότσαλα και νότες,* εκδ. Ηράκλειτος, Αθήνα 1985.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

12+1 παραμύθια από τη Θεσσαλία, της Μαρούλας Κλιάφα (συλλογή), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1977.

Από τη λαϊκή μας παράδοση: 8. Παροιμίες — Ευχές — Σοφά λόγια, του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου (επιλογή), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995.

Ελληνική Μυθολογία, απόδοση Μενέλαος Στεφανίδης, εκδ. Σίγμα, Αθήνα 1999.

Η γκρινιάρα κατσίκα, του Αλέξη Τολστόι, σε απόδοση του Γιάννη Ρίτσου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984[3].

Λαϊκά Παραμύθια για μικρά παιδιά, του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Λαϊκοί Θρύλοι και παραδόσεις για παιδιά, του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1992.

Μύθοι του Αισώπου, της Ελένης Βαλαβάνη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1985.

Ο γάμος του Καραγκιόζη, του Ευγένιου Σπαθάρη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1997.

Ο Πλάτωνας, ο Σωκράτης και οι Ολυμπιακοί αγώνες των ζώων, της Όλγας Ιωαννίδου, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα 2002.

Οι καρυάτιδες μετράνε τα αστέρια, της Ελένης Χατζούδη – Τούντα, εκδ. Άγκυρα, Αθήνα 2003.

Οι περιπέτειες της αρχαίας μαγισσούλας Μήστρας, της Σμαράγδας Μανταδάκη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.

Ομήρου Οδύσσεια, απόδοση Κώστας Πούλος, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 2003.

Ώρα καλικαντζάρων, του Μ. Αυτζή, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Σεληνάνθρωποι στη γη, της Γιολάντας Πατεράκη, εκδ. Μουστάκα, Αθήνα χ.χ.

«Το κομπιουτεράκι μου» (ποίημα), του Δ,. Μανθόπουλου, από το βιβλίο *Σαράντα χαμόγελα,* εκδ. Ευρωεκδοτική, Αθήνα χ.χ..

«Το ρολόι» (ποίημα), του Χάρη Σακελλαρίου, από το βιβλίο *Παιδική ποίηση,* εκδ. Καψάσκη, Αθήνα 1994.

Βιβλιογραφικές / μουσικές πληροφορίες - εικόνες

Εικόνες

Φωτογραφίες

Μουσική

Εθν. Πιν.: Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα.

«Τα δελφίνια», Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, από ανέκδοτη συλλογή.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Γ. Σικελιώτης, *Οικογένεια,* 1961 – 1970, πλαστικό σε μουσαμά, 122 x 100 εκ., Εθν. Πιν.

(μότο) Γ. Ρίτσος, στο *«Με λογισμό και μ΄ όνειρο» με στίχο και με χρώμα ...,* Π.Τ.Δ.Ε. / Ε.Κ.Π.Α., επιμ. Τ. Καλογήρου, Σ. Χατζηδημητρίου – Παράσχου, ΥΠ.Π.Ο / ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Η γελαστή οικογένεια, Μ. Γουμενοπούλου, *Άστρα, Βότσαλα και νότες,* Ηράκλειτος, Αθήνα 1985.

«Εμείς του '60 οι εκδρομείς» , Ημερολόγιο 1999, Μεταίχμιο, Αθήνα 1998.

Η κουκουβάγια και η πέρδικα, Γ. Α. Μέγας, *Ελληνικά Παραμύθια,* τόμ. Β΄, Αθήνα 1971[2].

[Πουλί], λεπτ. από ποδόγυρο νυφικού πουκάμισου από τη Σκύρο, 18ος – 19ος αι., Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Ποιος διευθύνει; Τζ. Ροντάρι, *Το Βιβλίο με τα λάθη,* Τεκμήριο, Αθήνα 1996.

Κ. Γραμματόπουλος, *[Οικογένεια],* στο Ε. Γεραντώνης, *Αλφαβητάριο. Τα Καλά Παιδιά,* Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1950.

Νανουρίσματα και ταχταρίσματα, α. Ε. Σαραντή – Σταμούλη, Δημοτικά τραγούδια της Θράκης, *Θρακικά,* 11,1939 - β. Κ. Καραπατάκης, *Η μάνα και το παιδί στα παλαιότερα χρόνια,* Αθήναι 1983 - γ. Κ. Βαρζώκας, «Ήπειρος», *Ζωγράφειος Αγών ήτοι Μνημεία της Ελληνικής Αρχαιότητος ζώντα εν τω νυν Ελληνικώ λαώ,* τομ. α΄, εν Κωνσταντινουπόλει 1891 - δ. Γ. Βενετούλιας, *Της Κύθνου τα τραγούδια,* Δήμος Κύθνου, Κύθνος 1999.

Άγγελος (;), *Παναγία Γλυκοφιλούσα η «Καρδιώτισσα»* (λεπτ.), μέσα 15ου αι., αυγοτέμπερα σε προετοιμασμένο ξύλο, 104,5 x 64 εκ., Μουσείο Ζακύνθου.

Γ. Ιακωβίδης, *Μητρική στοργή,* 1889, λάδι σε μουσαμά, 90,2 x 66 εκ., Εθν. Πιν.

[Η Αρετούσα], Β. Κορνάρος, *Ερωτόκριτος,* απόδ. Κ. Πούλος, Παπαδόπουλος, Αθήνα 2000.

Θ. Χατζημιχαήλ, *Ερωτόκριτος και Αρετούσα,* υδατογραφία, 127 x 74 εκ., Συλλογή Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.

«Τα' μαθες Αρετούσα μου», στο CD *Ερωτόκριτος και Αρετή,* Γ. Μαρκόπουλος, Mercury 2003.

«Τα θλιβερά μαντάτα», στο CD *Ερωτόκριτος,* Χ. Χάλαρης, EMI 1994.

Θα σ' αγαπώ ό,τι κι αν γίνει, D. Gliori, απόδ. Φ. Μανδηλαράς, Πατάκης, Αθήνα 1999.

Ο παππούλης, Β. Ρώτας, *Αυγούλα,* Αθήνα 1974.

Φ. Στεφανίδη, *[Σεπτέμβριος],* στο Μ. Στεφανίδης, *Οι δώδεκα μήνες,* Σίγμα, Αθήνα 1996.

Η κλώσα, Χ. Χατζηγιαννιού, *Το πήλινο κανάτι,* Δρυμός, Αθήναι 1984.

(πάνω αριστερά) Γ. Μόραλης, *Έγκυος γυναίκα* (λεπτ.), 1948, λάδι σε μουσαμά, 102 x 65 εκ., Εθν. Πιν. - (πάνω κέντρο) B. Peter, *Madona of Venice beach n. 3* (λεπτ.), λάδι σε καμβά, 30 x 25 εκ., 1995, Μουσείο Φρυσίρα Αθήνα - (πάνω δεξιά) *Παναγία Οδηγήτρια* (λεπτ.), α΄ πλευρά αμφιπρόσωπης φορητής εικόνας, τελευταίο τέταρτο 12ου αι., αυγοτέμπερα σε ξύλο, 115 x 77 εκ., Βυζαντινή Συλλογή, Καστοριά - (κάτω αριστερά) Γ. Μπουζιάνης, *Γυναίκα με λουλούδια* (λεπτ.), 1923, υδατογραφία, 56 x 73 εκ., Εθν. Πιν. - (κάτω κέντρο) Γ. Ιακωβίδης, *Μητρική στοργή* (λεπτ.), ό.π., - (κάτω δεξιά) Γ. Σικελιώτης, *Οικογένεια* (λεπτ.), ό.π.

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ

[Ο Άρθουρ στο σχολείο], στο M. Brown, *Ο Άρθουρ βλέπει πολλή τηλεόραση,* Modern Times, Αθήνα 1999.

(μότο) Ρ. Καρθαίου, στο Κ.Ε.Π.Β., *Το Χρυσό Μήλο,* Τα Χρυσά Βιβλία, Αθήνα 1985.

Η πρώτη μέρα στο σχολείο (αποσπ.) Κ. Γκούτμαν, Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα 1998.

Σχολική τάξη του Δημοτικού Σχολείου Κονταριώτισσας Πιερίας, 1961 - 62.

E. Duigeman (ActionAid Αγγλίας), *Σχολείο στο Μπανγκλαντές,* στο *Παιδιά του κόσμου — πολίτες του κόσμου,* ActionAid Ελλάς — ΥΠ.Ε.Π.Θ.

Η Μαργαρίτα, Μ. Στασινόπουλος, *Αρμονία,* Αθήνα 1956.

Ν. Λύτρας, *Δεν θέλει το σχολείον,* π. 1884, υδατογραφία σε χαρτόνι, 30 x 19 εκ., Συλλογή Φαίδωνα και Λυδίας Κυμπάρη, Αθήνα.

Ξ...όπως ξιφίας, Μ. Φραγκιά, *Το αλφαβητάρι της φύσης,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Ο παπαγάλος, Ζ. Παπαντωνίου, *Χελιδόνια,* Αθήναι 1920.

«Παπαγάλος», στο CD *Το μαντήλι της νεράιδας,* LYRA 2000.

[Το στοίχημα], Μ. Λοΐζου, *Και το μικρό παιδάκι τρέχει στην αγκαλιά της μαμάς του να συναντήσει την αγάπη,* Πατάκης, Αθήνα 1996.

Γ. Γεωργιάδης, *Μάνα και παιδί,* ορείχαλκος, ύψος 63 εκ., 1964, Συλλογή Νίκου Γρηγοράκη, Αθήνα.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Α. Segui, *Χωρίς τίτλο,* υδατογραφία, 80 x 100 εκ., 1988—89, Μουσείο Φρυσίρα, Αθήνα.

(μότο) Νίκος Κανάκης, *Ηλιοτρόπια,* Πατάκης, Αθήνα 1988.

Ψέμα πρωταπριλιάτικο, Σ. Γαβριηλίδου, *Ένα άμπρα και τέσσερα κατάμπρα,* Μίνωας, Αθήνα 2002.

[Φοβάμαι!], Ε. Βαλαβάνη, *Ανοιξιάτικες ιστορίες,* Παπαδόπουλος, Αθήνα 1986^{6}.

«Το πέταγμα της αγριομέλισσας», Nikolay Andreyevich Rimsky — Korsakov, *Το Παραμύθι του Τσάρου Σαλτάν,* στο CD Power Classics! (1 — 10), Delta 1994.

Η Αλφαβήτα δίχως ρο (απόσπασμα), Π. Δαράκη, Γνώση, Αθήνα 1989.

Γλωσσοδέτες, Μαντέματα, επιλογή Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1995.

[Οι μεγάλοι είναι πολύ περίεργοι], Α. ντε Σαιντ — Εξυπερύ, *Ο Μικρός Πρίγκιπας,* μεταφρ. Μ. Καρακώστα, Πατάκης, Αθήνα 2000^{6}.

Χαρταετοί, Ν. Κανάκης, *Τα ηλιοτρόπια,* Πατάκης, Αθήνα 1998.

Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας, *Στέγες και αετοί,* 1948, λάδι σε χαρτόνι, 24 x 27 εκ., Εθν. Πιν.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Ε. Ηλιοπούλου, *Λούνα Παρκ ΙΙ,* λάδι σε πανί, 180 x 200 εκ., 2003.

(μότο) «Μ΄ αλογάκι φτερωτό», Κ. Καλαπανίδας, από το ομότιτλο βιβλίο, χ.χ.

[Η οδοντόβουρτσα], Λ. Αρανίτου, *19 παράλογα και ένα με δύο άλογα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1987.

[Είτανε μία κοπέλα από τη Σάμο], Γ. Σεφέρης, *Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά,* Ερμής, Αθήνα 1975.

Α. Φασιανός, *Ο πρωινός ποδηλάτης,* ακρυλικό, 1983.

Φύλλο φύλλο της κουκιάς, Μ. Καπλάνογλου, *Κόκκινη κλωστή κλωσμένη. Λαϊκά παραμύθια και αφηγητές του Αιγαίου,* Πατάκης, Αθήνα 2004.

Η πινεζοβροχή (απόσπασμα), Ε. Τριβιζάς, Κέδρος, Αθήνα 2000.

«Η πινεζοβροχή», στο CD *Μίλα μου για μήλα,* Σ. Παπασταύρος, EMI 1996.

Η σφυρίχτρα, Henri Pourrat, *Contes et récits du Livradois, textes recueillis par Henri Pourrat,* edition établie par Bernadette Bricout, Maisonneuve Larose, Paris 1989, μετάφρ. — απόδ. Μ. Καπλάνογλου.

Σ. Μελετζής, *Βοσκόπουλο με φλογέρα,* φωτογραφία από το λεύκωμα *Φωτογραφία 1922-1991,* Nexus Publications 1992.

Γλέντι γάμου στο Αγγελοχώρι Νάουσας, 1984, αρχείο Λ. Δρανδάκη.

Δ. Ταλιάνης, *Παραδοσιακός χορός Μυτιλήνης,* φωτογραφία από το λεύκωμα *Λέσβος. Από τη Σαπφώ στον Ελύτη,* Δήμος Μυτιλήνης.

Μια φορά ήταν…η Κολοτούμπα (απόσπασμα), Σ. Μαντουβάλου, εικονογρ. Ν. Μαρουλάκης, Καστανιώτης, Αθήνα χ.χ.

Το μέλι, Σοφός Α. Μ., *Τα Λαογραφικά της Κάσου,* τόμ. Γ΄. Παραμύθια, Αθήνα 1987.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Κ. Βολανάκης, *Δάσος,* λάδι σε χαρτόνι, 37 x 29 εκ., Εθν. Πιν.

(μότο) Ν. Χατζηνικολάου, *Το χρυσό καλοκαιράκι,* Πατάκης, Αθήνα 1998.

Συμφωνία μ΄ ένα δέντρο, Γ. Κρόκος, *Σταλαματιές,* Α.Σ.Ε., Θεσσαλονίκη 1982.

Μ. Μανουσάκης, *Χωρίς τίτλο* (λεπτ.), ακρυλικό - κάρβουνο σε ξύλο, 50 x 70 εκ., 1996, Μουσείο Φρυσίρα, Αθήνα - Γ. Γουναρόπουλος, *Δέντρα,* έγχρωμο σχέδιο, 61 x 80 εκ., Εθν. Πιν. - Α. Τζάκος, *Τοπίο,* 1990, λάδια, 90 x 110 εκ., Συλλογή Ν. Πολυζωΐδη, Αθήνα - Κ. Γραμματόπουλος, *[Ζωάκια],* στο Ε. Γεραντώνης, *Αλφαβητάριο. Τα Καλά Παιδιά,* ό.π.

Ο Χιονάνθρωπος, Ε. Αλεξίου, *Τραγουδώ και χορεύω,* Καστανιώτης, Αθήνα 1983.

[Ο τελευταίος ιππόκαμπος], Β. Ηλιόπουλος, *Ο Τριγωνοψαρούλης, ο Μαυρολέπιας κι ο τελευταίος ιππόκαμπος,* Πατάκης, Αθήνα 1998.

Η Πίτυς και ο Παν, Οβίδιος, *Μεταμορφώσεις,* απόδ. Ζ. Θ. Σπυροπούλου, *Μύθοι περί φυτών,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999.

Φ. Κόντογλου, *Ο Βορέας αρπάζων την Ωρείθυιαν,* κάρβουνο, 99 x 177,5 εκ., συλλογή Δ. Κόντογλου – Μαρτίνου, Αθήνα.

«Allegro non molto» (Χειμώνας), Α. Vivaldi, *Κονσέρτο σε ΦΑ μείζονα (Τέσσερις Εποχές),* προτεινόμενο CD, A. Vivaldi, στη σειρά *Η Μεγάλη Μουσική Βήμα προς Βήμα,* 1994 Polygram International Ltd and EDILIBRO S.L. / 1995.

Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά, *Λαϊκά Παραμύθια και Παραμυθάδες από τη Μικρά Ασία 1. Αλικαρνασσός: Το καλό και το κακό κορίτσι,* ΙΜΕ, Αθήνα 2002.

Μαρίκα Φιλολία, λαϊκή παραμυθού. Δημοτικό Σχολείο Αντιπάρου, *Παραμύθια από την Αντίπαρο.*

Τα παιχνίδια του αγέρα, Ν. Χατζηνικολάου, *Καλημέρα, Καληνύχτα,* Δίπτυχο, Αθήνα χ.χ.

Α. Φασιανός, *Φουρφουράκι,* (πολλαπλό), ανοξείδωτο και ξύλο.

«Presto» (Καλοκαίρι), Α. Vivaldi, *Κονσέρτο σε ΦΑ μείζονα (Τέσσερις Εποχές),* προτεινόμενο CD, A. Vivaldi, στη σειρά *Η Μεγάλη Μουσική Βήμα προς Βήμα,* ό.π.

Το τρομαγμένο χελιδονάκι, Γ. Ταρσούλη, *Ένα βιβλίο για τα μικρά μας,* Ατλαντίς, Αθήνα χ.χ.

Τοιχογραφία της *Άνοιξης ή των Κρίνων* (λεπτ.) *[Χελιδόνια],* π. 1650 π. Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Το φεγγαράκι, Γ. Βιζυηνός, *Η Διάπλασις των Παίδων,* τ. 48 – 49, 1895.

Κ. Παπανικολάου, *Νυχτερινό τοπίο,* λάδι σε μουσαμά, 150 x 190 εκ., 1997, Μουσείο Φρυσίρα, Αθήνα.

α. «Eine Kleine Nachtmusik», Wolfang Amadeus Mozart, προτεινόμενο CD, *Berliner Philharmoniker, Bohm Karl,* UNIVERSAL 1997 - β. «Χάρτινο το φεγγαράκι», Μ. Χατζηδάκις, στο CD (διπλό), *΄30 Νυχτερινά,* EMI 2004.

Ο σπουργίτης και το ουράνιο τόξο, Μ. Κοντολέων, *Ένα συρτάρι γεμάτο όνειρα,* Άγκυρα, Αθήνα 1988.

Κ. Μαλέας, *Λαύριο,* π. 1918 - 1920, λάδι σε χαρτόνι, 51 x 90 εκ., Εθν. Πιν.

[Τα τζιτζίκια στήσανε χορό] (απόσπασμα), Γ. Ρίτσος, στο *Τα παιχνίδια τ΄ ουρανού και του νερού,* Κέδρος, Αθήνα 1980.

Οι πεταλουδίτσες, Ε. Παλαιολόγου – Πετρώνδα, *Ανοιξιάτικα,* Αργώ, Αθήνα 1977.

ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ

Ν. Γύζης, *Η Χαρά* (λεπτομέρεια), ελαιογραφία σε μουσαμά, 156 x 104 εκ., ιδιωτική συλλογή.

(μότο) «Όλα στη γη θέλουν αγάπη», Α. Εμπειρίκος, στο *«Με λογισμό και μ΄ όνειρο»* με στίχο και με χρώμα ..., ό.π.

Η ευγνωμοσύνη του μικρού μυρμηγκιού, Αίσωπος, *Αισώπου Μύθοι,* αποδ.- επιμ. Ζ. Βαλάση, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997[2].

Ο μικρός κάστορας και η ηχώ (απόσπασμα), A. MacDonald, μετάφρ. Ρ. Ρώσση – Ζαΐρη, Ρώσσης, Αθήνα 1990.

Όταν κάνουνε πόλεμο, Γ. Μαρίνος, *Τα ποιήματα του κλόουν,* Καστανιώτης, Αθήνα 1983.

Δώσε την αγάπη (απόσπασμα), Α. Βαρελλά, Πατάκης, Αθήνα 2004.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Παναγία Ελεούσα ή Γαλακτοτροφούσα, τέλος 12ου αι., αυγοτέμπερα σε προετοιμασμένο ξύλο, 114 x 70 εκ., Βυζαντινό Μουσείο, Αθήνα.

(μότο) «Εσπερινός», Γ. Δροσίνης, *Γαλήνη,* Αθήνα 1902.

Προσευχή, Θ. Χορτιάτη, *Κούνια Μπέλα,* Κέδρος, Αθήνα 1979.

Χριστουγεννιάτικο δέντρο, Ρ. Καρθαίου, *Ο αγέρας παίζει φλογέρα,* Αθήνα 1977.

«Δεντράκι μου περήφανο», στο CD *Χριστούγεννα. 16 Τραγούδια από όλο τον κόσμο,* LYRA 1994 - «Το χριστουγεννιάτικο δέντρο» και «Το έλατο που έγινε χριστουγεννιάτικο δέντρο», στο CD *Χριστούγεννα Νο 1. Ουράνιο τόξο,* FM 1999.

Ο Αϊ – Βασίλης θα βρει το δρόμο του (απόσπασμα), Κ. Αναγνώστου, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.

Κάλαντα Πρωτοχρονιάς από τη Σωζόπολη, Β. Βαφειάδου, «Ήθη και έθιμα Σωζοπόλεως», *Λαογραφία,* ΚΘ΄, 1974.

Σ. Καρδαμάκης, στο *Ο Αϊ-Βασίλης και η Βασιλόπιτα,* Α. Μαρίνη, Ακρίτας, Αθήνα 1998.

Ήρθε η πασχαλιά, Χ. Σακελλαρίου, *Παιδική ποίηση,* Καψάσκης, Αθήνα 1994.

Χ. Γαρουφαλής, *Τα πασχαλινά αυγά,* 2001, λάδι σε μουσαμά, 52 x 71 εκ., Συλλογή Τράπεζας Αττικής.

Το λαγουδάκι της Λαμπρής, Α. Μεταξά (Θεία Λένα), *Εφημεριδούλα της θείας Λένας,* τ. 34, 1955.

Ε. Ηλιοπούλου, *Ζαχαροπλαστείο,* λάδι σε πανί, 120 x 185 εκ., 1999.

Ο Χριστός και τα πουλιά, Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, *Λαϊκοί θρύλοι και παραδόσεις για παιδιά,* Καστανιώτης, Αθήνα 2002[3].

Sergei Prokofiev, *Ο Πέτρος και ο Λύκος,* στο CD, *Το καρναβάλι των ζώων* του Camille Saint Saens και *Ο Πέτρος και ο Λύκος* του Sergei Prokofiev, ARTION 2003.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Θ. Χατζημιχαήλ, *Ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης μαχόμενος,* 1933, υδατογραφία, 124 x 84 εκ., Συλλογή Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.

(μότο) «Πατρίδα», Σ. Παυλέας, *Θαλασσινή Φήμη.*

Ασπρογάλανο πανί, Γ. Σουρέλη, *Ο αγέρας παίζει φλογέρα,* Τήνος, Αθήνα 1977.

Παύλος (σχεδίαση), Μ. Βαρδοπούλου (προσαρμογή), γραμματόσημο, σειρά: *Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004, «Μοντέρνα Τέχνη και Ολυμπιακοί Αγώνες»* (Νο 7/2004), 23 / 7 / 2004, κλάση 2.00 ευρώ, ΕΛ.ΤΑ. - Β. Κωνσταντινέα, γραμματόσημο, σειρά: *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση — Κοινή Ευρωπαϊκή Αγορά* (Νο 7 / 1992), 12 / 10 / 1992, κλάση 90 δρχ., ΕΛ.ΤΑ. - Μ. Βαρδοπούλου (σχεδίαση), γραμματόσημο, σειρά: *Επέτειοι — Γεγονότα* (Νο 3/1995), 21 / 6 / 1995, κλάση 100 δρχ., ΕΛ.ΤΑ.

Η γιορτή του «Όχι», Κ. Καλαπανίδας, *Μ΄ αλογάκι φτερωτό,* χ.χ.

Κ. Γραμματόπουλος, *Έλα να τα πάρης,* 1941, έγχρωμη λιθογραφημένη αφίσα, 100 Χ 70 εκ., Συλλογή Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος - Β. Κατράκη, *Για τους στρατιώτες,* 1941, έγχρωμη λιθογραφημένη αφίσα, 100 Χ 70 εκ., Συλλογή Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος.

Τα ελληνάκια (απόσπασμα), Ε. Φακίνου, Κέδρος, Αθήνα 1980.

Μπατανία (κεντητό σκέπασμα κρεβατιού) από την Κρήτη, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα.

Λαϊκά όργανα: νταούλι, λαγούτο, φλογέρες, Ανωγειανάκης Φ., *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα,* Μέλισσα, Αθήνα 1991.

Δ. Σαμίου, *Τραγούδια και σκοποί από διάφορες περιοχές της Ελλάδας,* CD, Ν 4, UNIVERSAL

1996 - Χ. Αηδονίδης, *Τραγούδια της Θράκης και της Μακεδονίας*, CD, ALPHA 1998.

Ο αγωνιστής με την πένα, Α. Βαρελλά, *Αναγνωστικό Γ΄ Δημοτικού*, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1981.

Αλεξάντρ — Μαρί Κολέν, *Το Ελληνόπουλο*, λάδι σε μουσαμά, 44 x 38 εκ., Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Π. Ρέγκος, *Σκυριανό πανηγύρι*, 1938, λάδι, 85 x 100 εκ., Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης.

(μότο) Μ. Δέδε, *Γιορτές, έθιμα και τα τραγούδια τους*, Φιλιππότης, Αθήνα 1987.

Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο φίδι (απόσπασμα), Ε. Σπαθάρης, Ακρίτας, Αθήνα 1997.

Καραγκιόζης, φιγούρα Θεάτρου Σκιών, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα - Γ. Χαρίδημος, *Μπάρμπα — Γιώργος*, φιγούρα Θεάτρου Σκιών, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα - Β. Κορφιάτης, Μ. Αλέξανδρος, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα.

Παροιμίες — γλωσσοδέτες, α. *Λαϊκά παραμύθια και παραμυθάδες της Λέρου*, Δημ. Σχολείο Αγίας Μαρίνας Λέρου, Λέρος 2004 - β. Γ. Δ. Καψάλης, *Οι παροιμίες του Θεσπρωτού λόγιου Κώστα Αθ. Μιχαηλίδη*, Gutenberg, Αθήνα 1998 - γ. Μ. Γ. Μερακλής, *Παροιμίες ελληνικές και των άλλων βαλκανικών λαών*, Πατάκης, Αθήνα 1995[6] - δ. Ν. Γ. Πολίτης, *Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού. Παροιμίαι*, τόμ. α΄, Αθήνα 1899, — ε. Γ. Παπαδόπουλος, «Γλωσσική ύλη της νήσου Νισύρου», *Ζωγράφειος Αγών*, ό.π. — στ. *Γλωσσοδέτες, Μαντέματα*, επιλογή Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π.

[Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη], Π. Τσιμικάλη, *Οι μυλωνάδες και η νυφίτσα*, Κέδρος, Αθήνα 1984.

Χελιδόνισμα, Α. Κυριακίδου — Νέστορος, *Οι 12 μήνες. Τα Λαογραφικά*, Μαλλιάρης — Παιδεία, Θεσσαλονίκη χ.χ.

«Χελιδόνισμα» από την Αγριανή Σερρών, φωτ. Γ. Αικατερινίδης, 1967, στο Γ. Ν. Αικατερινίδης, «Το παιδί σε εθιμικούς αγερμούς και ευχετηριακά δρώμενα», *Λαϊκή παράδοση και Παιδί*, επιμ. Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1999 - «Χελιδόνα» Β.Δ. Αναγνωστόπουλος, Το τραγούδι της «Χελιδόνας», στο *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού, 1*, Ελληνικά Γράμματα, 1995.

Δ. Σαμίου, *Η Περπερούνα και άλλα τραγούδια του λαού μας για παιδιά*, CD, ZODIAC 1998.

Τα δύο αδέρφια, Piquemal M., Lagautrière P., *Les Philo - fables*, Albin Michel, Paris 2003, μεταφρ. Μ. Καπλάνογλου.

Φ. Ζανέτης, *[Λίχνισμα]*, Δημοτικό Σχολείο Πλάκας Τριοβάσαλων Μήλου, *Από το σιτάρι στο ψωμί*, επιμ. Διαγιέλλη Α., Τσιριγωτάκης Α., Μήλος 2001 - Nelly's, «Γυναίκα με χειρόμυλο στα Ανώγεια Κρήτης στη δεκ.1930-40» φωτογρ. αρχείο Μουσείου Μπενάκη - Φ. Ζανέτης, *[αλώνισμα]*, ό.π. — Τ. Τλούπας, *[Θερισμός]*, *Παραδοσιακές καλλιέργειες*, Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα 1978 - *[ζύμωμα]* Ν.Μ. Ψιλάκη, *Το ψωμί των Ελλήνων και τα γλυκίσματα της λαϊκής μας παράδοσης*, Καρμάνωρ, Ηράκλειο 2001.

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, *Μέγα αρτοποιείον Γεωργίου Παναγιώτου Κοντουφούρναρη. Εκ Θεσσαλίας της Πρωτευούσης Λαρίσης,* 1933, Μουσείο έργων του Θεόφιλου, Βαρειά Μυτιλήνης.

Αινίγματα, α. Μ. Αλ. Αλεξιάδης, «Λαϊκό αίνιγμα και παιδί. Παιδαγωγική διάσταση της σχέσης», στο *Λαϊκή Παράδοση και Παιδί,* επιμ. Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1999 - β. Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου, *Θησαυρός Νεοελληνικών Αινιγμάτων,* Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2001 - γ. Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου, ό.π. - δ. Χ. Χατζητάκη Καψωμένου, ό.π. — ε. Πρόβλημα: Ν. Γ. Πολίτης, *Αινίγματα και λογοπαίγνια,* Ο εν Κωνσταντινουπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, τομ. η΄.

Κ. Γραμματόπουλος εικονογράφηση στο Ι. Κ. Γιαννέλης — Γ. Σακκάς, *Αλφαβητάριο,* Ο.Ε.Δ.Β., χ.χ.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Σ. Ζαραμπούκα, εικονογράφηση στο βιβλίο της, *Αστρογάτος,* Πατάκης, Αθήνα 1994.

(μότο) «Ο υπολογιστής μου», Θ. Χορτιάτη, από ανέκδοτη συλλογή.

Κύριε Ντεσιμπέλ ..., Δ. Μανθόπουλος, *Τα βούκινα της σιωπής,* Αθήνα 1991.

Τυπικά παραδείγματα έντασης ήχων σε ντεσιμπέλ, *Σχολική Εγκυκλοπαίδεια. Πατάκη — Oxford,* Πατάκης, Αθήνα 2001, τόμος 6, λήμμα: ήχος.

Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων, Φ. Χατζηχάννα, *Οι περιπέτειες του Καρυδάκη και της Ζαχαρούλας,* Ψυχογιός, Αθήνα 1995.

Ο υπολογιστής μου, Θ. Χορτιάτη, από ανέκδοτη συλλογή.

Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα (απόσπασμα), Ζωή Κανάβα, Γεμεντζόπουλος, Αθήνα χ.χ.

Δ. Μυταράς, *Το ατύχημα (2),* ακρυλικό, 220 x 190 εκ., 1987.

Το ρολόι της Μάρως, Λ. Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, *Στη γειτονιά του ήλιου,* Καστανιώτης, Αθήνα 1990.

Λύσεις και απαντήσεις

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η κουκουβάγια και η πέρδικα. Κέντημα.

ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

[Η οδοντόβουρτσα], [Είτανε μία κοπέλα από τη Σάμο]. Το ληρολόγημα του Γιώργου Σεφέρη είναι από το βιβλίο *Ποιήματα με ζωγραφιές σε μικρά παιδιά,* εκδ. Ερμής, Αθήνα 1975:

Είτανε μια γριά σ΄ ένα παζάρι
που έβγαλε μονομιάς ένα χαντζάρι
όταν έπεσε ένα τόπι
και της έσπασε το κόπι
καθώς έτρωγε αϊσκρίμι στο Παζάρι.

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

Συμφωνία μ΄ ένα δέντρο. Πεταλούδα, σκουλήκι, σκαθάρι.

Η Πίτυς και ο Παν. Δενδροπόταμος, Κερασιά, Φλαμουριά, Αμυγδαλεώνας κ.ά.

Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά. Η Σταχτοπούτα.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ο Χριστός και τα πουλιά. Χελιδόνι.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Τα δύο αδέρφια. Θερισμός, αλώνισμα, λίχνισμα, άλεσμα, ζύμωμα, ψήσιμο.

Αινίγματα. Μέλισσα και μέλι, το καρπούζι, η θάλασσα, το κουτάλι στο στόμα.

Πρόβλημα: Τα πρόσωπα του προβλήματος είναι δύο ο παπα-Γιάννης και η παπαδιά Μαρία, που έφαγαν από τρία αυγά ο καθένας.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Ο υπολογιστής μου. *Τα «εικονίδια» σημαίνουν:* κλείσιμο του ενεργού παραθύρου, μενού έναρξη, απ' το οποίο οδηγούμαστε συνήθως στο κλείσιμο του υπολογιστή, μεταφορά ένα βήμα πίσω.